ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 8. ΤΗΛ. 30:461 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΙΟΥΛΙΟΥ 1938

ΕΦΗΜΕΡΑ

91 ΩΡΕΣ ΚΑΙ 17 ΛΕΠΤΑ

Στὸ προηγούμενο φύλλο εἶχα ὑποσχεθεῖ νὰ μιλήσω, γιὰ τὸ πῶς θὰ γνωρίσουμε καλύτερα τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πολιτισμό. Βλέπω, ἀκόμα γιὰ μιὰ φορά, πῶς δὲν πρέπει... νὰ ὑπόσχεται κανεὶς τίποτα ποτέ. Τί τὰ θέτε, δὲν πάει τὸ χέρι μου νὰ παρασιωπήσω τὸ κατόρθωμα ποὺ συντελέστηκε τὴν περασμένη βδομάδα, ἀπὸ τὰ πέντε ὡραῖα παλληκάρια τῆς μεγάλης ὑπερατλαντικῆς δημοκρατίας. Ἡ στήλη αὐτή, βλέπετε, ἔχει τὸ προνόμιο ἢ τὸ μειονέκτημα νὰ εἶναι κάποτε ἐπίκαιρη.

Εἴδατε, λοιπόν, πόσος εἶναι αὐτὸς ὁ περίφημος πλανήτης μας; Παρ' ὅλο ποὺ οἱ ἀστρονόμοι δὲν παύουν νὰ μᾶς κοπανοῦν, πῶς ὁ ρόλος κ' ἡ σημασία του μέσα στὸ σύμπαν δὲν ὑπερβαίνει, συγκριτικά, τὴ σπουδαιότητα ἑνὸς κόκκου ἄμμου στὶς ἀκτὲς τῶν θαλασσῶν μας, ἐμεῖς ξακολουθοῦσαμε νὰ τὸν θεωροῦμε τεράστιο κι' ἀπέραντο. Κυττούσαμε πάνω στοὺς χάρτες τοὺς Ὠκεανοὺς καὶ τὶς Ἠπείρους κσὶ μᾶς ἔπιανε ἴλιγγος. Καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν διαφορετικὴ ἡ ἐντύπωση αὐτὴ ποὺ μᾶς προκαλοῦσαν, ὅταν, πρὶν μερικὲς μοῦγα χιλιετηρίδες, τὰ σύνορα τοῦ κόσμου μας, γιὰ μᾶς τοὺς «εὐρωπαίους», ἄρχιζαν ἀπὸ τὶς Ἡράκλειες στῆλες καὶ τέλειωναν στὸν Περσικὸ κόλπο.

Παρ' ὅλο πού λέγεται πὼς οἱ Φοίνικες ἔκαναν τὸν περίπλου τῆς Ἀφρικῆς, ὁ μόνος σχεδὸν βέβαιος τότε πλοῦς στὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ εἶναι τοῦ καρχηδόνιου Ἀννωνα τὸν 5ο αἰώνα π.Χ. Προχώρησε, ἀκολουθώντας τὶς ἀκτὲς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, σ' ἕνα ἀρκετὰ μεγάλο διάστημα πρὸς τὸ Νότο. Εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ συνάντησε γορίλλες, ποὺ τοὺς περιέγραψε σὰ δασίτριχους καὶ ἐξαιρετικὰ ρωμαλέους ἀνθρώπους. Ἔπειτα, μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ κόσμος μας μεγάλωσε ὡς τὶς Ἰνδίες. Πέρασαν χρόνοι καὶ καιροὶ καὶ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1492 ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ξεκινᾶ μὲ τρεῖς παλιοκαραβέλλες πρὸς τὸ μέγα ἄγνωστο. Ὅσοι παραστέκουν ἀπὸ τὴν ἀκτὴ στὴν ἀναχώρησή τους θρηνοῦν τοὺς τρελλοὺς ποὺ φεύγουν πρὸς ἕνα βέβαιο, καθὼς νομίζουν, θάνατο. Λίγο οἱ «τρελλοὶ» αὐτοὶ μεταλλώνουν τὸν κόσμο μας κατὰ μιὰ ὁλόκληρη Ἀμερική! Ἄλλοι πάλι θαλασσοπόροι παρακάμπτουν τ' ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδας, ἀντικρύζουν πρῶτοι πάνω στὸν οὐρανὸ τὸν Σταυρὸ τοῦ Νότου, σχίζουν τὰ κύματα τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀνακαλύπτουν τὴν Αὐστραλία, συνδέουν, μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, τὴν Εὐρώπη μὲ τὴν Ἀπω Ἀνατολή. Τέλος ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ Μαγγελάνου: Φεύγει ἀπὸ τὴν Ἱσπανία τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1519 μὲ πέντε πλοῖα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πάγει στὴν Ἀσία ταξιδεύοντας ὄχι πρὸς ἀνατολὰς μὰ πρὸς δυσμάς. Μὲ τὰ πολλὰ φτάνει στὴ Γῆ τοῦ Πυρὸς καὶ βγαίνει στὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανό. Ὁ ἥλιος σκοτώνεται σὲ μιὰ μάχη ποὺ ἔδωσε μὲ κάτι ἰθαγενεῖς σ' ἕνα νησὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, μὰ τέλος ἕνα ἀπὸ τὰ πλοῖα του, ἡ «Βιτώρια», κατορθώνει νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἱσπανία τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1522. Ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς μας ἔχει συντελεσθεῖ ἐπὶ τρία χρόνιά.

Εἶναι φυσικό, ὕστερα ἀπὸ κάποια τέτοια κατάχτηση, νὰ φαίνεται ὁ κόσμος μας στὸν ἄνθρωπο πιὸ καὶ πιὸ μεγάλος, ὅλο καὶ πιὸ ἀπέραντος. Ὑπῆρχαν ἀκόμα, τὸ μυστήριο τῶν δυὸ Πόλων καὶ

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2]

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ, ΗΤΟΙ Ο ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΤΕΡΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΣΜΟΣ. - ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΟΙ ΑΣΤΕΡΕΣ. - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΞΕΝΕΙΑ. - ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. - ΝΩΕ Ο ΒΕΝΖΙΝΟΚΙΝΗΤΟΣ. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΓΡΟΥΣΟΥΖΗΣ ΚΥΡΙΟΣ.

Ἰούλιος 1938.

Ἐνῶ ἡ Εὐρώπη μάχεται μέσα στὶς κάθε λογῆς τρομάρες, κ' ἡ ἐπίσημη Γαλλία ζυγίζει τὶς ἐφεδρεῖες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς της συνοχῆς ἀνάμεσα Πράγα κ' Ἱσπανία, τὸ Παρίσι ἀποκαλύπτει τὶς πιὸ τερπνὲς εἰκόνες τῆς εἰρήνης, φτιάνει μιὰ μωσαϊκὴ ἀτμόσφαιρα εὐγένειας κι ἐσώψυχης χλιδῆς, σὰ γιὰ νὰ σοῦ δείξει τὸ πῶς θὰ εἶναι μιὰ μέρα ὁ κόσμος ὁλόκληρος, ἀπὸ τὸ Μενίδι μέχρι Γουατεμάλα, ἂν τοῦ τύχει καὶ συνέρθει ἀπὸ τὸν ὀξύμωρο ὀργασμὸ τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ Παρίσι σοῦ δίνει σήμερα τὰ δειγματολόγια αὐτῆς τῆς αἰσιοδοξῆς αὐριανῆς πιθανότητας. Ἡ κίνηση, οἱ ἄνθρῶποι, τὰ θέατρά του, τὰ καφενεῖα του κ' οἱ φωνακλάδικες κουβέντες, κ' οἱ φευγαλέες γυναίκειες ὀμορφιές, αὐτοὶ οἱ μετάξινοι συγκεντρωτῆρες τῆς χαρᾶς, θαρεῖς καὶ παίζουν γιὰ τὸ χατῆρι τοῦ ξένου (καὶ γιὰ παραδειγματισμὸ του) τὸ ρόλο ἑνὸς μελλοντιστῆ, τῆς τεχνοτροπίας κάπως τοῦ Οὐέλς, ποὺ σοῦ παρουσιάζει τὸ πανόραμα τοῦ ἐφικτοῦ σου παραδείσου, καὶ μὲ φρασεολογία τσιτσερόνε διαλαλεῖ: «Ἀπ' ἐδῶ, κύριοι, περᾶστε νὰ θαμάξετε καὶ ν' ἀπορήσετε τί μπορεῖ νὰ γίνει ὁ κόσμος, κύριοι, ἄμα βάλει μιὰ στάλα μυαλὸ στὸ κεφάλι του, κύριοι....».

Μιὰ Γαλλίδα χωριάτισσα, πλωρίτης τοῦ καιροῦ, χαμογελᾶ....

Κι ἔτσι οἱ ἀρίφνητες συνομοταξίες τοῦ τουριστικοῦ βασιλείου ποὺ κατακλύζανε τὸ Παρίσι ἄλλοτε γιὰ νὰ χαροῦνε τὰ κοσμόγονα μνημεῖα τῆς ἱστορίας, ἔρχονται τώρα πυκνότερες, πιὸ οἰκεῖες, καὶ μὲ περιέργεια εὐρύτερη, γιὰ νὰ δοῦν τὸ πῶς ἡ ἱστορία δένεται, νὰ βάλουν τὸ δάχτυλό τους πάνω στοὺς ἄρρηκτους κρίκους τῆς διάρκειας καί, τὸ περισσότερο, γιὰ νὰ καταλάβουν πῶς καὶ ποιὰ θὰ εἶναι τὰ μελλούμενα. Ν' ἀντικρύσουν τὸ πανόραμα τῆς αὔριον, πάνω ἀπὸ τοὺς πυργίσκους τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων—κι ἀφοῦ μπορέσανε νὰ μποῦνε μέσα στὴν πειθαρχημένη καὶ λεβέντρα ζωὴ τοῦ ἀκαταπόνητου Γάλλου. «Περᾶστε, κύριοι ξένοι, ἔτσι θὰ γίνει μιὰ μέρα χαρούμενος ὁ καθένας ἄνθρωπος τοῦ πλανήτη μας... Εἶναι ἡ Βαβὲλ τῆς δουλειᾶς ποὺ ἀποτελειώθηκε καὶ ξαναφτιάνεται, κι' ἐπιδιορθώνεται κι ἀνασυντάσσεται, καὶ ξεδιαλύνει τοὺς μυστικοὺς κώδικες τῆς ἀνόδου, ἀγαπητοὶ κύριοι...».

Κι εἶναι, βέβαια, εὐχάριστο αὐτὸ τὸ σολάτσο σου, μέσα στὴν ἀχτίδα τῆς παριζιάνικης εὐδίας, αὐτὸ τὸ καταφύγιο ποὺ χαϊδευτικὰ σοῦ κλείνει τὰ μάτια, νὰ μὴ βλέπουν τὴν πανανθρώπινη κουταμάρα, τοὺς κατὰ τόπους ταραξίες σπέντζους, καὶ σοῦ προσφέρει, σὰν ὁρίζοντα, τὸ περίγραμμα τῶν ἐπίγειων ἀγαθῶν.

Ἐκεῖνο ποὺ χαραχτηρίζει τὴν ἔκταση καὶ τὶς ποικίλες ὑποδιαιρέσεις τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ τόπου, εἶναι ποὺ ὅσο περισσότερο τὸν γνωρίζεις, τόσο πιὸ πειθήνια ἀναγκάζεσαι νὰ ὁμολογήσεις πὼς τὸν ἀγνοεῖς. Καθὼς πλησιάζεις καὶ συνδένεσαι μὲ μιὰ καινούργια του ὄψη, νιώθεις ἀμέσως πὼς πίσω της κρύβονται πλῆθος ἄλλες ποὺ σοῦ εἶναι ἀκόμη κλειστές. Ἂν δὲ σοῦ τύχει νὰ εἶσαι νεόπλουτος Ἕλληνας, μανάβης ἢ ἐφοπλιστής, ἢ φοιτητάκος (ὁ ἀναλφαβητισμὸς τῶν τελευταίων ξεπερνάει καὶ τὸ μανάβη καὶ τὸν ἐφοπλιστὴ) ποὺ βγαίνει νὰ καταχτήσει τὸ σύμπαν ἐξ ἐφόδου, ἔτσι ἐπειδὴ τὸ εἶπε ἡ μαμά, ἂν δὲν εἶσαι τοιοῦτος ἀστὴρ βαλκάνιος, τότε θὰ τρομάξεις ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῶν αἰώνων ποὺ χρειάστηκε γιὰ νὰ βγεῖ τώρα, σὰν καρπός της, τὸ χαμόγελο ποὺ βλέπεις, κ' οἱ ρυτίδες καὶ τὰ μάτια τῆς περίσκεψης ποὺ φέγγουνε στὸ πρόσωπο τοῦ πρώτου περαστικοῦ — καὶ ποὺ (ἐπειδὴ δὲν εἶσαι ἀστὴρ βαλκάνιος) σ' ἀφίνει ν' ἀναλογιστεῖς πῶς ἀγνοεῖς τὰ πάντα καὶ πῶς ἡ ζωή σου, ἂν τό θέλεις, μπορεῖ νὰ γίνει μιὰ πλέρια ἡδονὴ μάθησης. Καὶ πῶς δὲν εἶσαι ξένος; οἱ φυλετικές σου ἀρετὲς συμμετέχουν στ' ἀποτελέσματα αὐτά, ἀφοῦ ἔτσι μπορεῖς νὰ χαίρεσαι τώρα, ἀφοῦ δὲ στέκεις ἐμπρός τους σὰ γραικύλος ἀρνητής. Εἶσαι ἄντρας ἄξιος νὰ δημιουργήσεις κι ἐλόγου σου στὴν ἴδια γραμμή, ἀφοῦ μπορεῖς νὰ πιστεύεις στὰ ἱστορικὰ μαθήματα καὶ στὴν αἰσιοδοξία τοῦ μόχθου, ἀφοῦ ἔχεις τὸ κέφι τῆς πνευματικῆς δράσης, ὄχι γιὰ νὰ πληθαίνεις τοὺς ἀναγνῶστες σου, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει πιὸ ἀνθρώπινη ἡ συνείδηση τοῦ ἀναγνώστη σου, ποὺ ὑπάρχει μόνο σὰν ποιότητα κι' ὄχι σὰν πορνεία στατιστικῆς.

Κοντὰ στοὺς Γάλλους, ἀλήθεια, μπορεῖς νὰ καταλάβεις, παρ' ὅλο σου τὸ θαυμασμό, πὼς ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ μπεῖς στὴν παράταξή τους. Εἶναι ἡ χώρα τῆς πνευματικῆς φιλοξενίας, ὄχι τοῦ ψωμιοῦ καὶ τ' ἁλατιοῦ: ἡ φιλοξενία γιὰ τὸν κοινὸ ἀγώνα ποὺ, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά, ρίχνει τὴν ἀνάπαυλα τῆς δασης πάνω στὰ πεπρωμένα μας.

Τὰ πάντα βγαίνουν ἀπὸ τὰ περασμένα, ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τους, τὰ πάντα στηλώνουνται στὰ παρόντα κι ὀργώνουν τὰ μελλούμενα σταυροδρόμια τῆς εὐθανασίας. Εἶναι μιὰ ἀκατάλυτη ἁλυσίδα νίκης ποὺ θεμελιώνει τοὺς πύργους καὶ τὶς πολεμίστρες τῆς ἀνθρωπότητας. Γιὰ τὴν τίμια χαρούμενη ζωὴ καὶ γιὰ τὸ φιλικὸ θάνατο.

Ἂν εἶσαι ἄντρας, ἂν ξαίρεις δηλαδὴ ν' ἀγαπᾶς καὶ νὰ δουλεύεις μὲ τὶς δυό σου παλάμες, καταλαβαίνεις, παράλληλα μὲ τὸν ἀντρισμό σου, πὼς εἶσαι ἀπὸ τὴν ἴδια δική τους ράτσα. Καὶ τὸ νόημα τῆς φιλοξενίας, μέσα σ' αὐτὴ τὴν πατρίδα, φαίνεται βράχος ἀδερφωσύνης. Τὰ συμφέροντά σου, ἀπὸ τὶς ψυχι-

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3]

ΣΤΗΝ 4η ΣΕΛΙΔΑ

Η ΣΑΠΦΩ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ

(Μελέτη)

ΤΟΥ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ

PUNCTUM CONTRA PUNCTUM

ΑΝΟΙΧΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Μίλησα τὴν περασμένη φορὰ γιὰ πειθαρχία, γιὰ πνευματικοὺς ἀγῶνες, γιὰ κοινὰ ἰδανικά, γιὰ συνταυτισμένη καλλιτεχνικὴ δράση. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὄμορφα πράματα ὑποστήριξα πῶς χαραχτηρίζουνε τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τῆς πνευματικῆς γενιᾶς μας, πὼς ἕνα μέρος αὐτῆς τῆς πνευματικῆς γενιᾶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο συγκεντρώθηκε καὶ δουλεύει σὲ τοῦτο τὸ περιοδικό, καὶ πὼς ἀκριβῶς γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς διατήρησης μιᾶς τόσο γόνιμης ἑνότητας, ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παραβλέπει κανεὶς πολλά, καὶ νὰ πειθαρχεῖ. Ὡστόσο, ὅσο ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παραβλέπει κανεὶς καὶ νὰ πειθαρχεῖ, ἄλλο τόσο χρέος του εἶναι νὰ ἐπιβλέπει μ' ὀρθάνοιχτα μάτια τὴ διατήρηση τῆς «γονιμότητας» αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα, καὶ νὰ ξαγλίζει ἀδιάκοπα τὴ δραστηριότητα τῶν «συναγωνιστῶν», ἀπάνω στὴ χαραγμένη γραμμὴ τῶν ἐπιδιώξεών του.

Ἔτοι, στὴν προκειμένη τούτη περίπτωση, θάθελα, τὸ σημερινὸ χρονικό μου νὰ πάρει τὸ χαραχτῆρα μιᾶς ἀνοίχτῆς, ξάστερης καὶ θερμῆς ἔκκλησης πρὸς τοὺς συναδέρφους μου, πρώτους καὶ ταχτικοὺς ὡς σήμερα συνεργάτες αὐτοῦ τοῦ φύλλου καὶ πρὸς ὅλους ὅσους αἰστάνονται καθὼς ἐκεῖνοι. Θάθελα, τὸ σημερινὸ χρονικό μου νὰ πάρει τὸ νόημα συνθήματος γιὰ μιὰν ἔρευνα τῶν «πεπραγμένων» μας, θάθελα νὰ σταθεῖ ἔστω σὰν «ἀφορμὴ» γιὰ μιὰν ἀνανέωση τῶν ὑποχρεώσεών μας, ἀφορμὴ γιὰ τὸν καθορισμὸ μιᾶς πλατύτερης καὶ συνειδητότερης πνευματικῆς δράσης ἀπὸ μέρους ὅλων μας, γιὰ τὸ μέλλον.

Ἀγαπητοί μου φίλοι,

Δὲ θέλω νὰ σᾶς κάνω τὸν... κάργα. Οὔτε τὸν προφήτη. Οὔτε τὸν... πνευματικὸ ὁδηγό. Μανσούπια, καθεδριλίκια, ἀρχηγιλίκια, κι' ὅλα τὰ παρόμοια, οὔτε θέλω νὰ τὰ ξέρω, οὔτε ταιριάζουνε στὸ σκαρί μου. Δουλειά μου εἶναι νὰ γράφω τὸ λίγο διάστημα ποὺ μ' ἀφήνει λεύτερο ὁ βαρὺς μόχτος τῆς ζωῆς, καὶ νὰ κλείνω τὰ γραφτά μου στὸ... συρτάρι, καθὼς μοῦ τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἀγαθὴ τάξη τῶν πνευματικῶν μας πραγμάτων. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ τολμήσω νὰ καυχηθῶ, καὶ ποὺ εἶμαι σίγουρος πὼς δυν πειράζει χανένα, εἶναι πὼς ἡ σκληρὴ καὶ πολύμοχτη γνωριμιά μου, ἐδῶ καὶ μιὰ δεκαετηρίδα, μὲ τὸν ἀλλοπρόσαλλο ρυθμὸ καὶ τὰ ζουγκλοειδῆ χούγια τῆς καλλιτεχνικῆς μας πραγματικότητας, γειραφέτησε τὴ συνείδησή μου ἔτσι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ δώσει μιὰν ἔμπειρη γνώμη, ἀναφορικὰ μὲ τὴ λύση τῶν ἄφθονων προβλημάτων ποὺ παρουσιάζουνται καθημερινὰ στὸν τομέα τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Αὐτὴ τὴ γνώμη δὲν ἔχω τὴν πρόθεση νὰ σᾶς τὴν προσφέρω μὲ ἀνταλλάγματα, κι' ὅταν πασκίζω μὲ κάθε τρόπο νὰ τὴ διαλαλῶ δὲν τὸ κάνω γιὰ νὰ πεῖτε οὔτε τουλόγου σας, οὔτε οἱ μεταγενέστεροι πὼς θέλησα νὰ παραστήσω τὸν πρωτομάστορα, οὔτε πὼς στάθηκα πραγματικὰ τέτοιος στὸ σύγχρονον ἀγῶνα μας, γιὰ πνευματικὸ λυτρωμό. Σίγουρο εἶναι ἀκόμα πὼς μονοπώλιο δὲν τὴν ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη. Ὅλοι σας, ποιὸς πολύ, ποιὸς λίγο, σὰν ἐμένα πιστεύετε. Μόνο ποὺ τουλόγου σας εἴσαστε λιγώτερο ἀπὸ μένα φωνακλάδες. Σᾶς ἀρέσει αὐτό; Βρήκατε μάλιστα καὶ τὸν τρόπο, τὴν ἀμιλησιὰ καὶ τὴν ἀκινησιά σας νὰ τὴ λέτε «βαρότη» κι' «ἀξιοπρέπεια»! Κύριε λέησον, ἀγαπητοί μου συνάδερ-

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ Κ' ΟΙ ΛΑΟΙ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

ΕΝΑ ΑΓΓΛΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Τελευταίως κυκλοφόρησε στην Ὀξφόρη τὸ πρῶτο τεύχος τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ "The Link» ποὺ εἶχε ἀναγγελθεῖ ἀπὸ καιρό. Διευθυντὴς αὐτοῦ εἶναι ὁ κ. Νικόλαος Μπάχκιν καὶ χαρακτηρίζεται ὡς «ἐπιβεβαίωση τῶν μεσαιωνικῶν καὶ συγχρόνων ἑλληνικῶν». Ὁ τίτλος τοῦ περιοδικοῦ εἶναι συμβολικός. «Λίνκ» ἀγγλικὰ σημαίνει κρίκος. Τὸ ὄργανο αὐτὸ δείχνει ἔτσι μὲ τὸν τίτλο του ὅτι θέλει νὰ ἀποδεῖ ἕνας συνδετικὸς πνευματικὸς κρίκος τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων ἑλληνικῶν μελετῶν καὶ ἴσως ἐξάλλου ἕνας κρίκος τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς. Χαρακτηριστικὴ τοῦ πνεύματος αὐτῆς τῆς κροσσάδειας εἶναι ἡ ἑξῆς περίκοπη ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τοῦ περιοδικοῦ:

«Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ «Λίνκ» εἶναι νὰ ἐρμηνεύει τὸ παρελθὸν τῆς Ἑλλάδας μέσα ἀπὸ τὸ παρόν της καὶ τὸ παρόν της μέσα ἀπὸ τὸ παρελθόν της καὶ ἔτσι νὰ ἀποκαλύψει τὴ βασικὴ ἑνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ὅλη ἐξέλιξή του».

Ὁ καθένας ἀντιλαμβάνεται πόση σημασία μπορεῖ νὰ λάβει ἡ ὕπαρξη ἑνὸς τέτοιου ὀργάνου στὴν Ἀγγλία καὶ μάλιστα στὴν Ὀξφόρδη, ποὺ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα παγκόσμια κέντρα τῶν κλασικῶν ἑλληνικῶν μελετῶν. Τὸ «Λίνκ» ἐπιδιώκει ἀκριβῶς νὰ προσκτείνει στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀγγλικῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης καὶ κριτικῆς γιὰ τὴν ἀρχαίκ Ἑλλάδα, ἀποκαθιστώντας τὴν ἑνότητα τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν.

Τὸ περιοδικὸ θὰ κυκλοφορεῖ τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο. Τὸ πρῶτο τεύχος ἔχει 86 σελίδες καὶ δημοσιεύει ἀποκλειστικὰ μελέτες. Δημοσιεύσαμε, ἀνάμεσα στοὺς συνεργάτες τοῦ τεύχους αὐτοῦ, τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν Ἄγγλων νεοελληνιστῶν Ρ. Ντάκινς, Ρ. Τζένκινς καὶ Φ. Μάρσαλ τοῦ Βέλγου καθηγητὴ Γκρεγκουάρ, τῶν Γάλλων νεοελληνιστῶν Α. Μιραμπέλ καὶ Λ. Ρεσσέλ, τοῦ κ. Πέτρου Βλαστοῦ. Ἐπίσης μιὰ μελέτη τοῦ κ. Σ. Μπῶτ-Μποῦφ γιὰ τὸ ὡς σήμερα ἔργο τοῦ κ. Γιώργου Σεφέρη, μιὰ μελέτη τοῦ κ. Γιώργου Θεοτοκᾶ γιὰ «Μερικὰ ζητήματα νεοελληνικῆς ψυχολογίας», μιὰ μελέτη τοῦ κ. Μπάχκιν γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ Θ. Ἔλιοτ ἀπὸ τὸν κ. Σεφέρη. Ἀνάμεσα στοὺς τακτικοὺς συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ ἀναφέρουνται, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω, καὶ οἱ κ. κ. Ὀκτάβιος Μερλιὲ καὶ Θράσος Καστανάκης.

Τὸ φύλλο κοστίζει ἑπτάμισυ σελίνια. Συνδρομὴ γιὰ ἕνα χρόνο: μιὰ λίρα καὶ ἕνα σελίνι. Διεύθυνση: «The Ljnk Basjl Blackwell, Oxford, England.

Ο ΦΕΙΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Χρόνια τώρα ποὺ οἱ τεχνοκρίτες συζητοῦν μεταξύ τους γιὰ τὰ περίφημα ἄλογα τοῦ Φειδία, ποὺ εἶναι χαραγμένα στὶς μετώπες τοῦ Παρθενῶνα.

Στηρίζοντας τὰ συμπεράσματά τους πάνω στὴν ἀνατομία, ἔλεγαν πὼς οἱ στάσεις τῶν ἀλόγων, ἔπρεπε νὰ ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἕνα παιχνίδι τῆς φαντασίας του ἢ δείχνει ἄγνοια τῆς ἀνατομίας! Βαρειὰ κατηγορία γιὰ τὸν κοσμοκράτορα τὸ Φειδία ἀπὸ μέρους τῶν αἰώνιων κριτικῶν.

Εὐτυχῶς ὁ κινηματογράφος ἐπρόκειτο νὰ λύσει τὸ αἴνιγμα ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξηγήσει ἡ σοφία τῆς κριτικῆς. Τὸ ἔλυσε μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία μὲ σιγανὸ γύρισμα (10 ραλαντί). Ἔτσι ἡ ἀργογυρισμένη ταινία μᾶς ἔδωσε ἀν κάτι ἄγχε σημειώσει κιόλας 144 παρατ σεις, τὸ δεύτερο 138 καὶ τὸ τ 134. Καὶ τὰ τρία παίζουνται ἀν κὰ κοντὰ πάσα πιδανότητα δὲ κολουθοῦν νὰ παίζουνται ἐπὶ ἀ καιρό. Τὸ ἔργο ὅμως ποὺ ἔχει ταρίψει κάθε ρεκὸρ μακροῦ θημοῦ παραστάσεων εἶναι τὸ πε μο πιὰ «Τομπάκο Ρὶντ» ποὺ σε τὸ 1936 καὶ παίζεται ὡς σ στὴν στιγμὴ χαμηλὰ ἀδιακ Τὴν 31 Μαΐου εἶχε συμπλη τὶς 1919 παραστάσεις!...

★

Μέσα στὴν περίοδο 1 Ἰο 1937—31 Μαΐου 1938 ἀνεβάσ στὸ Μπρόντγουαϊν 104 νέα θε κὰ ἔργα. Τὰ 74 ἀπ' αὐτὰ ἦσαν τὸ θέατρο πρέζας καὶ τ' ἄλλα θεωρήσεις, ὀπερέττες κτλ. Ξένα ατρικὰ ἔργα (σὲ μετάφραση) χτηκαν ἐλάχιστα κι' ὅσα πα καν δὲν ἐδάταξαν πολύ. Ἐξ ἀπετέλεσε ὁ «Ἀμφιτρύων 38» Ζιρωντοῦ ποὺ παίχτηκε 152 φ

★

Ἡ Ἔλεν Χέϊζ, ἡ πιὸ ἀγαπη ἠθοποιὸς τοῦ Μπρόντγουαϊν,

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11]

ΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1]

ἄκρες σου φινέτσες ἴσαμε ἔσχατους ὑλισμούς σου, ἡ μὴ μοναξιά τῆς νύχτας σου ἡς γεννετήσιές σου δίψες, ὁ νὸς κι ὁ βόθρος σου, στέ στὸ πλάτος τῆς δικῆς σου ας. Εἶναι ἀνθρῶποι σου, ὰ τοὺς ἀνήκεις, μὲ τὰ μυ πατήματα τῆς ἐσωθεώ ς σου. Διαβάστε τοὺς ἀ ὸ τῶν ἡρώων ποὺ, ἀπὸ ὰ χώρα, πήγανε νὰ σκοτω στοὺς πολέμους τῆς Γαλ Κάτι προδίνουν, βαθειὰς ιεύθερες συνήθειες τοῦ ἀ ου μας, οἱ τόσοι ἐθελοντικοὶ ποι. Οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ ικοῦ λαοῦ, ὅταν εἶναι σύμ ας μὲ τὸ βαθὺ πνεῦμα τῆς ίας του, καθώς τὸ ἤπρε ὸ ξαναζωντάνεψε ἀπὸ τὴ μας ἀρχαιότητα, εἶναι ἐ ρήσεις κάθε δοξασμένης ιδας. Γι' αὐτό, ὅσο καλ ια τοὺς γνωρίζεις, γίνον ουοδοιπόροι σου οἱ ἀν ποι αὐτοί, εἴτε λαϊκοὶ εἶναι, σὲ παραστέκουν μέσα ἀπὸ προθήκες τοῦ βιβλιοπω ν.

ν εἶναι ὁ περιούσιος λαός, ὰ ἡ συνεργάτισσα χώρα. ὰ μεγάλη στέγη σου, ἄν σὲ θέση νὰ καταλάβεις λάδωμα τῆς σιωπηλῆς της ὀδυναμίας καὶ τὴν πολυ δυλη ζωντάνια της.

□□□

ὰ κύριες καὶ κοινότοπες ὰ ἀλήθειες τὶς ξαίρουνε ρα οἱ ξένοι, γιατὶ πῆραν τα ὅσα μαθήματα ἀπὸ τουριστικὲς τους περιο ς. Κι ἐνῶ ἄλλοτε βρίσκαν τὴ τὴν εὐχαρίστηση τῆς ομης ἐπαφῆς τους μὲ τὸ ισι, τώρα θέλουνε νὰ τὴν εἰνίουν καὶ νὰ γνωρίσουν εἰδὴ τῆς Γαλλίας ἀκόμη μέσα στὴν ἐπαρχιακὴ της Ταξιδεύουν ἀπὸ τὴ Χά ὰς τὴ Βιλβράνς, νοικιά σπίτια, διοργανώνουν τὶς ασταστίες καὶ τὶς ἄλλη μᾶς μῆκος ἢ πλάτος τοῦ πλα τῆ μας. Μεθοῦρο, ὅταν ἄλ Πόοτ κι' ἄλλοι Χιοὺζ, θὰ κάν τὴ γῆ μας ἀκόμα μικρότερη ὑπόθεση δυὸ ἡμερῶν, μιᾶς ρας, λίγων μονάχα ὡρῶν, θὲ νεται νὰ μὴν καταλάβουμε, ὅ μονάχα εἴμαστε γείτονες, καὶ συγκάτοικοι καὶ πὼς μονάχα εἶναι δυνατὸ νὰ ἐ χοῦμε κ' ἐμεῖς, ὅταν θὰ κατεύθυ κ' οἱ ἄλλοι.

"Ετσι, οἱ Πόοτ κ' οἱ Χιοὺζ, ναι ἀναμφισβήτητα οἱ πρῶτοι μιᾶς καλύτερης ζωῆς. Τὰ γέ γατα τῆς, πάει νὰ ἴδεῖ κά της κουνιάδα στὰ περί τῆς Λυόνας, περνῶντας τοὺς "Ἀγγλους καὶ τοὺς ανδέζους, νιώθεις τὸ πῶς ὰ καναγίνει σήμερα ἡ ὰ τοῦ Νῶε, βενζινοκίνητη γωρὶς καμμιὰν ἰδέα κατα μοῦ.

□□□

ὰ κιβωτὸ αὐτὴ σὲ περιμένει ὰ σιωπηλὸ δρομάκι, πίσω τὴν Ἐκκλησία τῆς Μαντε ὅπου ἡ ὥρα εἶναι ἐφτὰ νή. Βρέχει, ὅπως ἁρμόζει, τὴ τὴν ὥρα, σ' αὐτὴ τὴ συ λό. Μιὰ ἐρημιά, ποὺ στὸ ρόμιό της κυκλοφορεῖ ἐ σκύλος ἠμίπληκτος, καὶ πελείας, ποὺ τὸ ἔχασαν ιοχτήτες του. Ἴσως πολὶ κρῆδες.... Τὸν ξέχασαν ἡ νεται. Καταλαβαίνεις πὼς ἡ τοὺς ἀπέφυγε. Ἡ πρωϊνὴ σιωπὴ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ κλειστὰ παράθυρα, ἀπὸ τὸ ψῆλος τοῦ κάθε χτίριου ποὺ, μουγγό, προστατεύει ἔνοχες παρέες καὶ τίμιες ἴσως φαμελιὲς ποὺ ξεγελάστηκαν, καὶ πελαγῶσαν, κι ἀποκοιμήθηκαν σὰν κουπαστὴ τοῦ γαλήνιου αὐτοῦ δρόμου.

Τὸ γραφεῖο ποὺ ἐποπτεύει τὴν περιπέτεια τῆς Κιβωτοῦ, καὶ σοῦ ἐξασφαλίζει τὴ θέση σου μέχρι τοῦ δποιοδήποτε Ἀραράτ (δίπλα στὸ παράθυρο ἢ οὐχί, στὶς πλευρὲς τοῦ ἀρειμάνιου σωφὲρ ἢ στὴ μέση, ἢ βαθιὰ πίσω στὴν ἐγρήγορση τῶν τροχῶν) αὐτὴν τὴν ὥρα ξαπολνάει τὶς κινήσεις καὶ τὶς μεγάλες νευρικότητες γιὰ νὰ γίνουν δλα ἐν τάξει, νὰ μποῦν στὴ θέση τους οἱ ἀποσκευές, ὁ ἀνθρωπος ὅς τὴν ἰδιοτικότητα τῆς ἀποσκευῆς, ἡ ἀρχαιότητα, εἶναι ἐ ρήσεις κάθε δοξασμένης ιδας. Γι' αὐτό, ὅσο καλ ια τοὺς γνωρίζεις, γίνον ουοδοιπόροι σου οἱ ἀν ποι αὐτοί, εἴτε λαϊκοὶ εἶναι, σὲ παραστέκουν μέσα ἀπὸ προθήκες τοῦ βιβλιοπω ν.

ν εἶναι ὁ περιούσιος λαός, ὰ ἡ συνεργάτισσα χώρα. ὰ μεγάλη στέγη σου, ἄν σὲ θέση νὰ καταλάβεις λάδωμα τῆς σιωπηλῆς της ὀδυναμίας καὶ τὴν πολυ δυλη ζωντάνια της.

□□□

ὰ κύριες καὶ κοινότοπες ὰ ἀλήθειες τὶς ξαίρουνε ρα οἱ ξένοι, γιατὶ πῆραν τα ὅσα μαθήματα ἀπὸ τουριστικὲς τους περιο ς. Κι ἐνῶ ἄλλοτε βρίσκαν τὴ τὴν εὐχαρίστηση τῆς ομης ἐπαφῆς τους μὲ τὸ ισι, τώρα θέλουνε νὰ τὴν εἰνίουν καὶ νὰ γνωρίσουν εἰδὴ τῆς Γαλλίας ἀκόμη μέσα στὴν ἐπαρχιακὴ της Ταξιδεύουν ἀπὸ τὴ Χά ὰς τὴ Βιλβράνς, νοικιά σπίτια, διοργανώνουν τὶς ασταστίες καὶ τὶς ἄλλη μᾶς μῆκος ἢ πλάτος τοῦ πλα τῆ μας. Μεθοῦρο, ὅταν ἄλ Πόοτ κι' ἄλλοι Χιοὺζ, θὰ κάν τὴ γῆ μας ἀκόμα μικρότερη ὑπόθεση δυὸ ἡμερῶν, μιᾶς ρας, λίγων μονάχα ὡρῶν, θὲ νεται νὰ μὴν καταλάβουμε, ὅ μονάχα εἴμαστε γείτονες, καὶ συγκάτοικοι καὶ πὼς μονάχα εἶναι δυνατὸ νὰ ἐ χοῦμε κ' ἐμεῖς, ὅταν θὰ κατεύθυ κ' οἱ ἄλλοι.

"Ετσι, οἱ Πόοτ κ' οἱ Χιοὺζ, ναι ἀναμφισβήτητα οἱ πρῶτοι μιᾶς καλύτερης ζωῆς. Τὰ γέ γατα τῆς, πάει νὰ ἴδεῖ κά της κουνιάδα στὰ περί τῆς Λυόνας, περνῶντας τοὺς "Ἀγγλους καὶ τοὺς ανδέζους, νιώθεις τὸ πῶς ὰ καναγίνει σήμερα ἡ ὰ τοῦ Νῶε, βενζινοκίνητη γωρὶς καμμιὰν ἰδέα κατα μοῦ.

□□□

ὰ κιβωτὸ αὐτὴ σὲ περιμένει ὰ σιωπηλὸ δρομάκι, πίσω τὴν Ἐκκλησία τῆς Μαντε ὅπου ἡ ὥρα εἶναι ἐφτὰ νή. Βρέχει, ὅπως ἁρμόζει, τὴ τὴν ὥρα, σ' αὐτὴ τὴ συ λό. Μιὰ ἐρημιά, ποὺ στὸ ρόμιό της κυκλοφορεῖ ἐ σκύλος ἠμίπληκτος, καὶ πελείας, ποὺ τὸ ἔχασαν ιοχτήτες του. Ἴσως πολὶ κρῆδες.... Τὸν ξέχασαν ἡ νεται. Καταλαβαίνεις πὼς ἡ

εὐκολία τοῦ χαμόγελου καὶ τῆς ὑπόκλισης ἀποτελοῦν μιὰ γυμναστικὴ ποὺ καθορίζει τὰ τῆς κοιλιακῆς του ἐπέτασης. Συλλογιέσαι πὼς, ἂν σοῦ τύχαινε κι ἐμενες μιὰ δυὸ ὧρες μαζί του, ἡ ὥρα θὰ εἴτανε φριχτὸ βάσανο σιωπῆς. Τί θὰ τοῦ λέει ἡ γυναίκα του τὸ βράδυ ποὺ σκολνάει κι ἐπιστρέφει σπίτι; Τί θὰ τῆς διηγεῖται αὐτός; Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐφεύρω τὸ διάλογο, γιατὶ σὲ κάθε στιγμὴ τρεκλίζω πάνω στὶς κατ' οἴκον σιωπές τους. Εἶναι τὸ ζευγάρι τῆς συζυγικῆς ἀφωνίας. Οἱ σφανταχτερὲς σκηνοθετήσεις τοῦ θεάτρου τῆς σιωπῆς. Κι ὁμως γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι στοιχεῖο ζωῆς ἡ συνήθεια τῆς συντροφιᾶς τους. Ὁ καθένας τους θὰ νιώθει πὼς εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὸν ἄλλον! Ἀκόμη κι αὐτοί, ἀκόμη κι αὐτοί... Ὁ κόσμος ἔχει ἀκαταλόγιστες ἐπιείκειες! Εἶναι ἀλήθεια ἕνα μυστήριο ἀπάτης, πανταχοῦ παρόν, ποὺ μᾶς σώζει, καὶ στὸ ὕστατο σκαλὶ μας ἀπὸ τὶς θύρες τῆς αὐτοχτονίας.

«Τίς διδάσκει τὸ ποιλάκι νὰ ποτᾶ νὰ (κελαδεῖ...»

Συχνά, ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν ἀνθρώπινων, ὅταν ἔχουν τόσο χαμόγελο τ' ἀνθρώπινα καὶ τέτοιες ὑποκλίσεις, σοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ σου οἱ παιδικὲς τατες, οἱ χαζότατες ἀναμνήσεις τοῦ πρώτου μαθητικοῦ καιροῦ. Τὰ πρῶτα ποιήματα. Ὁ πανάθλιος συμβατισμὸς ποὺ σημάδεψε τὴν ἐκκόλαψή σου, ὅταν εἶσουν ἔτοιμος γιὰ τὶς μεγαλείτερες πράξεις κι ἔνοιωθες τὴν πίστη μέσα σου πιὸ χαρούμενη καὶ πιὸ δική σου ἀπὸ τὸ αἷμα.

«Τίς διδάσκει τὸ ποιλάκι...»

Αὐτὸς ὁ ὑποκλινόμενος ἄνθρωπος πολλὰ τὸ λοιπὸν ἐδιδάχθη. Ἀπὸ τὶς θυσίες ποὺ ἔκανε, ἀπὸ τὸν κατεδαφισμὸ τῶν πάντων ποὺ ἐνέργησε μέσα του, δὲν τοῦ μένει περιθώριο γιὰ νὰ φανταστεῖ ὅτι μένεις περίτρομος ἐμπρὸς στὸ θέαμά του. "Οτι σηκώνεται ἢ τρίχα σου, ὅπως στὶς αἴθουσες τῆς ἀνατομίας ἢ στοὺς διαδρόμους τοῦ φρενοκομείου. Ἐξακολουθάει νὰ χαμογελᾶ.

Καταφτάνουν οἱ ἀργοπορημένοι ταξιδιῶτες. Εἶναι ἕνα νεαρὸ ζευγάρι. Ὁ τρόπος ποὺ κοιτάζονται κ' οἱ βαλίτσες τους δείχνουν πὼς εἶναι νιόνυφοι καὶ πὼς φεύγουν γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸν πρῶτο μήνα τῆς ἀπομόνωσής τους. Ἔχουν ὅμορφα πρόσωπα καὶ μιὰν εὐγένεια στοργῆς. Τοὺς συνόδεψε ὡς ἐδῶ, στὴν πόρτα τοῦ λεωφορείου, καὶ τέτοια προϊνὴ ὥρα, ὁ πατέρας τοῦ νέου. Βγάζει κάθε τόσο τὸ καπέλλο του, δὲν ξέρει τί νὰ κάνει, ὅπως ὁ ποιητάρης ἠθοποιὸς ποὺ πάνω στὴ σκηνὴ τρομοκρατεῖται ἀπὸ τ' ἀνοικονόμητα χέρια του. "Εχει πένθος μεγάλο. Στὸ καλοθρεμμένο του πρόσωπο εἶναι μιὰ θλίψη ποὺ σὲ πειράζει βαθύτερα ἀπ' ὅ,τι ὁ πόνος ποὺ χαρακώνει τὰ παγιὰ χαρακαμένα του μάγουλα. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἔτσι γερός, ἔτσι αἱματερός, δὲν εἶχε στοχαστεῖ ποτὲς του τὴν εἰκόνα τοῦ θανάτου κι οὔτε καθόλου τὸν περίμενε. "Ἐχει τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ μοῖρα τοῦ ἔκανε μιὰ πρόστυχη τρικλοποδιά. Καὶ τὸ πρόσωπό του, μὲ τόση ὑγεία τιμιότητας, δὲν ξαίρει ἀπὸ τρικλοποδιές. Κι' ἀπὸ τρικλοποδιές, μάλιστα, τῆς μοίρας! "Ἐχει μείνει γιὰ τοῦτο κατάπληκτος ἐμπρὸς στὴν ἀπροσδόκητη αὐτὴν ἀτιμία. Τὰ μάτια του θολὰ ἀπὸ τὰ δάκρια. Τοῦ ἔχουν πάρει τὴ γυναίκα του, οἱ γιατροί, ὁ καρκῖνος, τὴ γυναῖκα του ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι τώρα μαζί του, μ' ἐκεῖνο τὸ μεγάλο ψάθινο καπέλλο της, μὲ τὸ γελαζούμενο παράστημά της, μ' ἐκεῖνη τὴν ἐλιὰ κάτω ἀπὸ τὸ δεξὶ αὐτάκι της, καὶ νὰ κάνει ἐκεῖνα τά δικά της πειράγματα γιὰ νὰ ξεπροβοδίσουν τὰ παιδιὰ ποὺ φεύγουν. Μὰ εἶναι μονάχος μέσα σ' αὐτὸν τὸν προϊνὸ ἐρημικὸ δρόμο. Μὲ τὰ κομμένα μάτια του, μὲ τὶς μουστάκες του, μὲ τὰ κατσαρὰ μαλλιά, μὲ τὰ δλοκόκκινά του μάγουλα καὶ τὸ μουσάκι σὲ σπαράξει αὐτὸς ὁ Ταρταρίνος, ποὺ πονάει καὶ ποὺ δὲν εἴταν ἔτοιμος γιὰ τέτοιο ξαφνικὸ πόνο. Περνάω καὶ ξαναπερνάω πλάτ του. Τὸν ἀκοῦω νὰ κάνει φιλοφρονήσεις στὴ νύφη ποὺ γελάει, καὶ τρέμει ἡ δική του φωνή. Πῶς θὰ ἔχουν κατέβει οἱ ἀναμνήσεις, πῶς θὰ πλημμυροῦν οἱ ἀναμνήσεις μέσα στὸ μεσόκοπο αὐτὸ κορμί, ποὺ δὲν ξαίρει τί νὰ τὸ κάνει τὸ καπέλλο του καὶ τὸ μεταφέρει, καὶ χαμηλώνει τὸ κεφάλι, καὶ γελάει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ γελάει κ' ἡ νύφη; Πῶς θὰ χοχλακοῦν οἱ ἀναμνήσεις; Καὶ κρυφτά, πολὶ κρυφτά κοιτάζει τὸ μουτράκι τοῦ γιοῦ του — ποὺ αὐτὸς καταλαβαίνει, ποὺ αὐτὸς ξαίρει καὶ πονάει γιὰ τὴ μητέρα ποὺ λείπει, κι ἀκοῦει μέσα σὰν κρυάδα τῆς σάρκας του τὰ χωρατά ποὺ θὰ τοὺς ἔλεγε, καὶ ποὺ θάσιαζε δλοένα τοὺς γόρους τῆς ψύθας της. Καὶ θὰ τὴν πειράζαν κι αὐτοί. Μὰ τώρα αὐτὰ δλα λείπουν. Καὶ χαμηλώνει ὁ μικρὸς Ταρταρίνος τὸ κεφάλι.

Τὸ λεωφορεῖο τέλος φεύγει. Γυρνῶ πίσω καὶ τὸν κοιτάζω. Εἶναι ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ εἶναι ἕνας τύπος, τὴν ὥρα ποὺ θὰ τὸν κοιτάξεις μ' δλη σου τὴν ἀγάπη κι ἐνῶ δὲν τὸ ξαίρει καθόλου τὸ βλέμμα σου. Βλέπω τὸ καπέλλο του, τὸ μουσάκι του, καὶ πίσω βλέπω τὶς πόρτες, χιλιάδες πόρτες ποὺ εἶναι πίσω του κλειστές, σ' αὐτὴ τὴ συνοικία μὲ τὰ πανύψηλα σπίτια, καὶ κάνει κάτι τρεχάτα βήματα νὰ μᾶς ἀκολουθήσει. Βλέπω ἀκόμη καλὰ τὰ γόνατα. Μαντεύω τὰ κουρασμένα πόδια. Καὶ θυμᾶμαι τὸ δικό μου πατέρα, τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγα γιὰ τὴν Εὐρώπη, καὶ ποὺ γι' αὐτὸν χανόμουνε γιὰ πάντα, γιὰ τὴν καθημερινὴ στοργὴ καὶ τὴν ἀγάπη του. Εἶχε σταθεῖ στὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ μας, στὴν πλατεῖα τοῦ "Ἀη Δημήτρη, μὲ κοίταζε, εἶχε βγάλει τὸ μαντῆλι του, καὶ ξαφνικὰ ζάρωσε τὸ τυραννισμένο ρωμαῖικο μουτράκι του, καὶ τὸν εἶδα ποὺ ἔκλαιε, καὶ τὸν ἄκουσα ποὺ ἔκλαιε, κι ἔστω κι ἀπατια, γιὰ νὰ μὲ ξεγελάσει, ἀνέβαζε τὸ μαντῆλι στὶς ὡραῖες μουστάκες του.. Κι ἀκόμη ὡς τώρα, μέσα στὴ μοναξιά μου, τὸν ἀκούω ποὺ κλαίει, βλέπω τὸ ἴδιο ἐκεῖνο μαντῆλι του κοντὰ τὸν ἀκούω: «Πήγαινε, πήγαινε!», ποὺ μοῦ εἶπε. Καὶ βλέπω ὁλάκαιρη τὴν πλατεῖα τοῦ "Ἀη Δημήτρη, στὰ Ταταῦλα, τοὺς πρώτους παιδιάτικους περίπατους, τὸ τελευταῖο ἀγύριστο περπάτημα τοῦ χωρισμοῦ, καὶ ποὺ τώρα δλα αὐτὰ κάηκαν, κι' ὁ μπαμπᾶς πέθανε—μὰ εἴτανε ὡστόσο, τέτοιο τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς του, ποὺ ἀκόμη τὸ μαντηλάκι ἐκεῖνο ἐπιζεῖ καὶ φέγγει, κι ὁδηγεῖ, καὶ κάθουμαι καὶ γράφω τώρα μὲ τὴ σκέψη του, μὲ τὴν ἱερὴ του συντροφιά, καὶ ξεχνάω, καὶ σβουῶνται, καὶ ξαναρχίζουνε, σὰν τὶς μουσικὲς φράσεις, σὰν τὶς φωτολαμπίδες τῆς ἀναμνησης, καὶ συναμοζοῦνται πάλι οἱ μορφὲς τῆς ζεντιεὶς ποὺ μᾶς παραστέκουν. Μὲ τὸ ἐρωτικὸ μαντηλάκι τοῦ πατέρα, σφουγγίζουμαι τώρα καὶ ξακολουθάω.

"Ἐχει χαθεῖ πίσω ὁ Ταρταρίνος, κ' οἱ σιωπηλοὶ δρόμοι, κ' ἡ ὥρα ἔχει περάσει.

Βγαίνουμε ἀπ' τὶς πόρτες τοῦ Παρισιοῦ.

"Ἀρχίζει ἡ διαδοχὴ τῶν χιλιομέτρων, ὁ πειρασμὸς κ' ἡ περιέργεια γιὰ τὰ χιλιόμετρα ποὺ ἀκολουθοῦν, γιὰ τὶς ἑκτάσεις ποὺ ἁπλώνουν τὶς πρασινόθαμπες καμπύλες τους πίσω ἀπὸ τὰ ἀνάγλυφα βουναλάκια.

Ἡ κάθε χούφτα τῆς γῆς μεστώνει ἀπὸ τὶς φροντίδες τῆς δουλειᾶς, κι' ὅσο προχωρεῖς σὲ κυριεύει τὸ μεγαλεῖο τῆς γαλλικῆς ὑπαίθρου.

Πλησιάζουμε ἕνα χωριό. Τὸ ξεπερνοῦμε. Γκρίζα σπιτάκια, μὲ κόκκινες στέγες τριγυρίζουν, σ' ἕνα κύκλο παιχνιδιοῦ, τὸ μικρὸ σκοτεινὸ δάσος, κατόπι ἔρχεται μιὰ ποταμίσια λωρίδα μὲ τὶς ἰτιὲς ποὺ γέρνουν, ὅπως στὶς ἐμπνεύσεις τῶν ποιητῶν. Πίσω, τὴ γραμμὴ τῆς δημοσιᾶς τὴ σημειώνει ἕνας σιδερόδρομος, τρέχοντας κάτω ἀπὸ τὶς ἄτοπες καπνίλες του.

Σ' ἕνα γύρισμα, σ' δλη τὴν ἄπλα τῆς ἀνηφοριᾶς, δουλεύουν ἐργάτες. Σταματοῦνε μιὰ στιγμοῦλα, τραγουδοῦν... Ξαναπιάνουν τὴ δουλειά τους ὡς ποὺ νὰ διαβοῦμε. Χωριάτες δυνατοί, καλοθρεμμένοι, εὐθυμα ἀδέρφια τῆς γῆς καὶ τοῦ κοσιοῦ της. Οἱ δρόμοι εἶναι καμωμένοι γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ λόγου μας. Συνενοοῦμαστε. Θὰ ξαναταμωθοῦμε, γιατὶ δλοι αὐτοὶ οἱ ἀτέλειωτοι καὶ περίφημοι δρόμοι μᾶς ἑνώνουν. Οἱ δρόμοι, ἡ γλῶσσα κ' ἡ λογοτεχνία μιᾶς πατρίδας σημειώνουν τὴν ἑνότητά της. Δεῖξε ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ εἶναι ἕνας τύπος, τὴν ὥρα ποὺ θὰ τὸν κοιτάξεις μ' δλη σου τὴν ἀγάπη κι ἐνῶ δὲν τὸ ξαίρει καθόλου τὸ βλέμμα σου. Βλέπω τὸ καπέλλο του, τὸ μουσάκι του, καὶ πίσω βλέπω τὶς πόρτες, χιλιάδες πόρτες ποὺ εἶναι πίσω του κλειστές, σ' αὐτὴ τὴ συνοικία μὲ τὰ πανύψηλα σπίτια, καὶ κάνει κάτι τρεχάτα βήματα νὰ μᾶς ἀκολουθήσει. Βλέπω ἀκόμη καλὰ τὰ γόνατα. Μαντεύω τὰ κουρασμένα πόδια. Καὶ θυμᾶμαι τὸ δικό μου πατέρα, τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγα γιὰ τὴν Εὐρώπη, καὶ ποὺ γι' αὐτὸν χανόμουνε γιὰ πάντα, γιὰ τὴν καθημερινὴ στοργὴ καὶ τὴν ἀγάπη του. Εἶχε σταθεῖ στὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ μας, στὴν πλατεῖα τοῦ "Ἀη Δημήτρη, μὲ κοίταζε, εἶχε βγάλει τὸ μαντῆλι του, καὶ ξαφνικὰ ζάρωσε τὸ τυραννισμένο ρωμαῖικο μουτράκι του, καὶ τὸν εἶδα ποὺ ἔκλαιε, καὶ τὸν ἄκουσα ποὺ ἔκλαιε, κι ἔστω κι ἀπατια, γιὰ νὰ μὲ ξεγελάσει, ἀνέβαζε τὸ μαντῆλι στὶς ὡραῖες μουστάκες του.. Κι ἀκόμη ὡς τώρα, μέσα στὴ μοναξιά μου, τὸν ἀκούω ποὺ κλαίει, βλέπω τὸ ἴδιο ἐκεῖνο μαντῆλι του κοντὰ τὸν ἀκούω: «Πήγαινε, πήγαινε!», ποὺ μοῦ εἶπε. Καὶ βλέπω ὁλάκαιρη τὴν πλατεῖα τοῦ "Ἀη Δημήτρη, στὰ Ταταῦλα, τοὺς πρώτους παιδιάτικους περίπατους, τὸ τελευταῖο ἀγύριστο περπάτημα τοῦ χωρισμοῦ, καὶ ποὺ τώρα δλα αὐτὰ κάηκαν, κι' ὁ μπαμπᾶς πέθανε—μὰ εἴτανε ὡστόσο, τέτοιο τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς του, ποὺ ἀκόμη τὸ μαντηλάκι ἐκεῖνο ἐπιζεῖ καὶ φέγγει, κι ὁδηγεῖ, καὶ κάθουμαι καὶ γράφω τώρα μὲ τὴ σκέψη του, μὲ τὴν ἱερὴ του συντροφιά, καὶ ξεχνάω, καὶ σβουῶνται, καὶ ξαναρχίζουνε, σὰν τὶς μουσικὲς φράσεις, σὰν τὶς φωτολαμπίδες τῆς ἀναμνησης, καὶ συναμοζοῦνται πάλι οἱ μορφὲς τῆς ζεντιεὶς ποὺ

ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

91 ΩΡΕΣ ΚΑΙ 17 Λ

ΓΙΑΝΝΗ Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΥ

Η ΣΑΠΦΩ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ

Α'

Ἡ μεγάλη ποιήτρια τῆς Λέσβου, δὲ στάθηκε τυχερή νὰ ἐρεῖ τὸ βιογράφο της. Ἡ ἀρχαιότητα μίλησε μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὰ τραγούδια της καὶ τὴ λυρική της ἔξαρση. Μάλιστα ἡ ποίησή της εἶχε μεγάλη ἐπίδραση πάνω στὴν ἀρχαία ἑλληνική λογοτεχνία. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς λυρικῆς ποίησης, ὅπως ὁ Θέογνις, ὁ Βακχυλίδης, κι' ἀκόμα καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος, ἐπηρεάστηκαν ἀπ' τὴν τεχνοτροπία τῆς Σαπφοῦς. Ὡστόσο κανένας δὲν ἐρευνᾶσε καὶ δὲν ἔγραψε τὸ εἶδε της. Ὅ,τι ξέρουμε, τὸ ξέρουμε ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ, κι' ἀπὸ πηγὲς ὄχι καὶ τόσο σιγουρες ποὺ πολλὲς φορὲς εἶνε ἀνάξιες κι' ἀντιφατικές. Ἔτσι ἡ Σαπφὼ (1) πέρασε στὴν ἀθανασία, φωρὶς νὰ ξεκαθαριστεῖ καλὰ καλὰ ἡ βίβλιαι τῆς ἰδιωτικῆς της ζωῆς καὶ ἡ κοινωνικὴ της δράση. Ἴσα ἴσα μάλιστα ποὺ τὸ ὀνομά της, ἀπ' τὸν Δ' αἰώνα καὶ ὁδῶε, ἔγινε σύμβολο τῆς ἀσώτας τῶν κωμωδιογράφων τῆς ἀθηναϊκῆς σκηνῆς καὶ εἰπώθηκαν ἀπὸ τότες ἕνα σωρὸ πειράγματα καὶ κατηγορίες, ποὺ λερώνουν τὴ μνήμη τῆς Λεσβίας ποιήτριας. Ἴσως αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ κύριος λόγος ποὺ ἀπὸ τὴν πλεψιὰ ποιητικὴ ἀνδοξέσμη τῆς σώβηκαν ὡς ἐμᾶς πολὺ λίγα τραγούδια της, κι' αὐτὰ πάλι κατακεκματισμένα καὶ κευτσερεμένα (2). Ἔτσι ὁ νεώτερος κόσμος ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ στάθηκε ἄτυχος γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει ἕλη τὴν ποιητικὴ παραγωγὴ τῆς «δεκάτης μούσας» (3).

Μολαταῦτα, κι' ἀπὸ τὰ ἕνα-δυὸ τραγούδια της ποὺ σώθηκαν σχεδὸν ἀκέραια, καὶ τὰ λίγα κομμάτια τραγουδιῶν ποὺ μοιάζουν σὰ συντρίμμια ἀπὸ πάγκαλο ἄγαλμα, μπορεῖμε νὰ δικαιολογήσουμε τοὺς ἀρχαίους ποὺ τὴνε θαύμαζαν καὶ τὸ ὀνομά της τὸ συντρέφευαν πάντα μὲ ἕνα κοσμητικὸ ἐπίθετο ποὺ στερέωσε τὴ φήμη της μέσα στὸν ἀρχαῖο καὶ νεώτερο κόσμο. Κ' εἶχαν πολὺ δίκαιο οἱ ἀρχαῖοι ποὺ τὴν ἔλεγαν ἄλλοι μ ο υ σ ο π ο ι ό ν, ἄλλοι ἐ λ ε γ ε ί ω ν ο ν, ἄλλοι ἰ α μ β ο π ο ι ό ν, καὶ μερικοὶ ἀκόμα ποὺ τὴν καλοῦσαν ἢ π ι ε ρ ί μ ε λ ι σ α, ἢ λ ε σ β ι ά ρ ι δ ὸ ν. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ ἄλλοι ποὺ τήνε θάρτιχν ἑ τ α ί ρ α καὶ πίστευαν καὶ ἔλεγαν πὼς ἡ Σαπφὼ πέρασε μιὰ ζωὴ ἀκόλαστη, μὲ σιχαμερὲς μάλιστα ἐκδηλώσεις στὴ γενετησιακή της ζωή.

Μὰ, γιὰ νὰ κατατοπιστοῦμε πάνω στὸ σπουδαῖο αὐτὸ ζήτημα, πρέπει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὴ γραφτὴ παράδοση τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας, γιὰ νὰ δοῦμε πὼς καὶ πότε ἄρχισεν ἡ καταλαλιὰ γύρω στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῆς Σαπφοῦς.

"Αν πιστέψουμε τὸ Στεβάνο (XXIX, 28) ὁ Σόλων ποὺ ἦταν σύγχρονος τῆς Σαπφοῦς, θαύμαζε τὴ λεσβὶς ποιήτρια. Κατὰ τὴν παράδοση μάλιστα, ξετρελλάνιενταν μὲ τὰ τραγούδια της καὶ ἐπιθύμησε στὰ γεράματά του νὰ μάθει μερικὰ ἀπὸ δαῦτα.

Ὅσο κι' ἂν στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἀρχαία παράδοση τὰ παραλέει, πάντα θγκαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς ἀνάμεσα στὸν Σόλωνα δὲν ἔφρυνε τὴ Σαπφὼ καμιὰ κατηγορία σχετικὴ μὲ τὴν ἰδιωτική της ζωή.

Κι' αὐτὸ ἔχει γιατὶ ἡ Σαπφὼ ἦταν «ἀβδὼ περιστερὰ», μ' γιατὶ δὲν κατηγορεύντανε προσωπικὰ ἡ Σαπφὼ γιὰ ἀσεμνοὺς ἔρωτες, μὰ γενικὰ οἱ κατηγορίες τῆς Λέσβου.

"Αν πάλι πᾶμε λίγα χρόνια πιὸ πίσω ἀπὸ τὸ θάνατό της, θὰ ἰδοῦμε πὼς οὔτε ὁ Ἀγαλμάτων, οὔτε κανὲνὰς ἄλλος νησιώτης ἢ ἑλλαδικὸς ποιητὴς ἢ πεζογράφος τὴν κατηγόρησε. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα ποὺ εἶναι πληροφορεδότης μονοδιάς γιὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἄλων τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, δίνει στὴ Σαπφὼ μένο τὴν τίτλα τῆς μουσοποιοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης πάλι ὄχι μένο τὴν ἀναγνωρίζει γιὰ κῆς ποιήτρια, μὰ κοὶ προαδέτει ἀκόμα τοὺς ἄλλους ἐκείνα τὴν τιμοῦσαν ἄφρα πολύ, ἀν καὶ ἦταν γυναῖκα (Ῥητορική Β, 1398 α, 25).

Ἀπ' τὰ χρόνια ὅμως τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ πέρα ἀρχισε νὰ γίνεται ἀστὰ τοῦ κόσμου λέγω: στὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλοῦ γιὰ τοὺς ἀφύσικους ἔρωτες τῆς Σαπφοῦς. Ἀπὸ τότε πολλοὶ (οἱ κωμωδιογράφοι Ἄμφις, Ἀντιφάνης, Ἀναξανδρίδης, Τιμοκλῆς, Ἀρίστων) ἔγραψαν κωμωδίες μὲ τὸ ὄνομα τῆς Σαπφοῦς καὶ ποὺ ἔβρισκαν στήριγμα τὴν ἀφύσικη ἀγάπη τῆς ποιήτριας γιὰ τὸ ποιθματὰ τῆς. Ἔκρινε τὴ Σαπφὼ μὲ τὰ κριτικὰ κριτήρια ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ ἀμαρτωλὴ ζωὴ τοῦ ἐμμεσαγμένου Χάραξου.

"Αν πάλι συμβουλευτοῦμε τὶς ἀρχὲς ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο γραφτὲς πηγές, θὰ ἰδοῦμε πὼς ἡ Λέσβος θεωροῦνταν μένο γιὰ ἕδρα τῶν Αἰολέων καὶ τίποτ' ἄλλο (11).

Μὰ οὔτε καὶ ἡ Σαπφὼ, οὔτε καὶ ἡ Ἀλκαῖος, λένε τίποτα γιὰ τὴν ἀηδεν μεγαλὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη τῆς Λέσβου, ἐνῶ ὁ Ἀκαρέων ποὺ ἔζησε λίγα χρόνια πιὸ ὕστερα λέει μένο πὼς ἡ Λέσβος εἶναι καλοχτισμένη δηλαδὴ πὼς ἔχει μεγάλα καὶ ὡραῖα σπίτια. "Αν λοιπὸν ὁ κοινωνικὸς βίος τῆς Μυτιλήνης εἴταν προοδευμένος καὶ ἐξελιγμένος, τὸ δίχως ἄλλο θὰ εἴχαμε ἱστορικὲς μαρτυρίες, ἀμεσες ἢ ἔμμεσες, ποὺ θὰ μᾶς κατατοπίζανε πάνω στὸ ζήτημα αὐτό (12).

Μιὰ ὅμως, ποὺ ἔλειπαν οἱ ἀντικειμενικὲς πρεῦποθέσεις γιὰ τὴ γένεση τοῦ ἑταιρισμοῦ στὴ Μυτιλήνη, ἢ εἴταν δυνατὸ νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀνάλογες σχετικὲς μαρτυρίες;

Ἐρχόμαστε τώρα στοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῆς Σαπφοῦς. Λένε πὼς ἡ ποιήτρια εἴταν ἀγνὴ καὶ τὰ ὅσα λέει ἢ κατεπινὴ παράδοση γιὰ τοὺς ἔρωτές της, εἶνε ἀσκήμιες συκοφαντιὲς ἢ ὄρλιαι ποὺ δημιουργήσαν ἀπὸ παρεξήγηση γιατὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Λέσβου εἴταν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἢ θέση τῆς γυναίκας πολὺ ἀνώτερη ἀπ' ὅ,τι εἴταν στὰς Ἀθήνας, Κορίνθο καὶ ἄλλοῦ. Οἱ Αἰολεῖς λέω. ἐλευθεριάζαν πολὺ στὶς κοινωνικές τους σχέσεις. Εἴταν φαντεζέδες, ἔπιναν πολὺ κρασί, δὲν εἶχαν κλειδωματελωμένες τὶς γυναίκες τους. Καὶ μάλιστα ὑπῆρχαν στὴ Μυτιλήνη θ ί α σ ο ι (ὅμιλοι) γυναικῶν ποὺ ἀσχολεύντανε μὲ τὰ τὸ σοβαρὰ κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ προβλήματα! Ἀπὸ τὶς αἰτίες αὐτὲς οἱ Αἰολίδες θρίσκενταν σὲ πολύτερη καὶ ἀνώτερη κοινωνικὴ θέση ἀπ' τὶς γυναίκες τῶν Ἀθηνῶν. Γίνενταν κάθε τόσο συμπόσια, τραγουδοῦσαν καὶ στὸ τέλος σὴχτοῦσαν γιὰ ἕνα σωρὸ ζητήματα κοινωνικὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ καὶ ἔπειραν ἀκόμα ἀπόψεις καὶ ἔδινναν τὴ γνώμη τους γιὰ τὰ πράγματα τῆς Πολιτείας! Ἔτσι μέσα στοὺς τέτοιους θιάσους καὶ στὰ συμπόσια, οἱ πιὸ μορφωμένες ἐπαιζαν ἐξαιρετικὸ ρόλο καὶ ἀσχετοῦσαν μεγάλα δνομα, γι' αὐτὸ καὶ μαζεύνταν γύρω τους κορίτσια καὶ παντρεμένες γιὰ νὰ πάρουν φόρωση ἀπὸ ἔφεση στὴν πνευματικὴ καλλιέργειαι! Καὶ μιὰ ποὺ συπαίνουνταν τέτοιοι κοινωνικοὶ ὅμιλοι ἀντιγλιὲς ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἐμφύλους σπαρμένες, Ἡ ἱστορία αὐτὴ μαρτυρεῖ δείχνει πὼς στὴ Λέσβο, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς, ὁ ὀργανωτικὸς βεσμὸς τοῦ γένους εἶχε ξαφανιστεῖ, ὅπως καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα, καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος εἴταν ὀργανωμένος πάνω ἀπὸ τὸ θεσμὸ τοῦ Κράτους. Ἔπειτα καὶ ὁ Ἡρόδοτος μένο γιὰ τὸ θωρεῖς κάνει λόγο ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Βιλλαμόβιτς) πὼς ἡ Σαπφὼ ἦταν ἡ πρωτοκόρη τῆς τέλειας γυναικὸς ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀστὸ κόσμο σάν κ' αὐτήν. "Ὅλες τὶς τέτοιες γνῶμες τὶς βρίσκω πολὺ μπόσιες καὶ ἀνιστόρητες. Δὲν πρέπει ὅμως καὶ νὰ παραδεχτοῦμε πὼς τὸ φαινόμενο τῆς ἀμφιφυλοφιλίας στὴ Λέσβο ἦταν καθολικὸ καὶ παντοτινό. Κάθε ἄλλο. Γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ γενετήσια διαστροφὴ—κυρίως ἀνάμεσα στὶς γυναίκες τῆς Λεσβιακῆς ἀριστοκρατίας—σὰν ὁμαδικὸ φαινόμενο, θὰ πεῖ πὼς ὑπῆρχαν εἰδικοὶ λόγοι ποὺ ἄπαε ἔλειψαν ἔπειφε καὶ ἡ ἀμφυλοφιλία νὰ ἐνδιδρωνεῖ σὰν ἀυδικὸς φαινόμενο.

Τί αὐτὸ τὸ λόγο ἢ ξεσυνὰ μας πρέπει νὰ ἔχει σὰν κέρτος τὴν αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Μόνο ἔτσι μποροῦμε νὰ ἀγαλουμε συμπεράσματα ποὺ νὰ ἔγουν ἱστορικὴ ἐπιχύρωση.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

(ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ).

('Αλκαίος καὶ Σαπφὼ (ἀρχαῖο ἀγγεῖο)

Ὑπῆρχαν ὅμως στὰ χρόνια τῆς εἶχε «πνευματοποιήσει» τὴν ἔρωτα παρακμῆς καὶ πιὸ ὕστερα καὶ πολὺ πιὸ ἀνθρωπίστρεπτα καὶ ὑμνητὲς τῆς.

Ὁ Πλούταρχος, ἀ ἐ ν ἀ ν ο ρ ί ν ο ν λογραφὸς καὶ τῆς ἱστοριοδιφῆς ἔρευνας, μάλλον παραδέχεται πὼς ἡ Σαπφὼ εἴταν λόγυνα γυναῖκα ποὺ εἶχε παράφορες ἐκδηλώσεις ἐρωτισμοῦ. Ἀποδησιρζόνεται τὸ ἐγκώμιο τοῦ Φιλοξένου, λέει, «αὐτὴ ἀληθῆς μεμιγμένη, πυρὶ φθέγγεται καὶ δὶα τὸν μελῶν ἀναφέρει τὴν ἀπὸ καρδίας θερμότητα, Μεύσαις εὐφώνεις ἰωμένη τὸν ἔρωτα».(Πλουτάρχ. Ἔρωτ. ἐκδ. Βερναρδάκη IV, 436 (18) 6λ. καὶ τοῦ ἰδίου Βίος Δημητρίου 38).

Ὁ ἀνώνυμος ὅμως συγγραφέας τῆς ἀκόλουθης ἀξιόλογης μελέτης «περὶ Ὑψους» δὲν ἐχει τὴν ἴδια γνώμη. Αὐτὸς κάνει προσωπικοὺς ἀπαιγμοὺς γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῆς Σαπφοῦς. Ὁ Λουκιανὸς (XXXVIII 3) τήνε λέει «μελιχρὸν αὐχμηρὰ Λεσβίων».

Ὁ Στράβων ἐπίσης εἶνε θαυμαστής της καὶ γράφει μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ποιητικὸ ταλέντο της καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ θέση της μέσα στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Γι' αὐτὸ καὶ λέει μαζὶ μὲ ἄλλα «συνήκμασε δὲ τούτοις (ἐννοεῖ τὸν Ἀλκαῖο καὶ Πιττακὸν) καὶ ἡ Σαπφώ, θαυμαστὸν τι χρῆμα· οὐ γὰρ ἰσμεν ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ τῷ μνημονευομένῳ φανείσαν τινα γυναῖκα ἐνάμιλλον οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀκείνῃ ποιήσεως χάριν» (XIII, 617).

Ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασεύς (περὶ συνθέσεως ἐνοματῶν 23, 114) ἔχει κι' αὐτὸς καλὴ γνώμη γιὰ τὴ Σαπφώ. Τὴν ἐχτιμᾶει σὰν ποιήτρια καὶ θαυμάζει τὸ εὐγενικὸ καὶ ὡραῖο ὕφος της. Δὲν κάνει ὅμως λόγο γιὰ τοὺς παράφορους καὶ ἀφύσικους ἔρωτες.

Ἕνας ἄλλος, ὅμως, ὁ Μάξιμος ὁ Τύριος (2ος αἰώνας) καταπιάστηκε νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς σαπφικῆς ἠθικῆς ποὺ ἀπασχολοῦσε φαίνεται στὸν κειρὸ τοὺς τοὺς διανοουμένους καὶ δημιουργοῦσε ἕνα σωρὸ μὲ τὴν τέτοια ἢ τέτοια σωματικὴ διάπλαση τῆς ποιήτριας. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Σαπφὼ πέρασε μέσα στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδεση σὰν γύνιαιο κατώτερη ἠθικῆς καὶ σὰν ἑταίρα μὲ κάθε λογῆς διαστροφές, εἴταν φυσικὸ νὰ σχηματιστεῖ ἡ ἰδέα πὼς δὲν εἴταν καὶ ἀπὸ σωματικὴ ἄποψη ἄτομο. Ἀπὸ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους — Ἴσως κ' ἀπὸ πρωτήτερα—μέσα στὶς λαϊκὲς μάζες ἔκρινε τὴ Σαπφὼ μὲ τὰ κριτικὰ μέτρα τοῦ πλατωνικοῦ «Συμπεσίου». "Ἐθγαλε τὸ συμπέρασμα δηλαδὴ πὼς ἡ Σαπφὼ δὲν εἴταν μιὰ κοινὴ ποιήτρια παρὰ μιὰ διανοουμένη μὲ ξεχωριστὴ καὶ ὑψνοτὴ προσωπικότητα. "Αν δὲν εἴταν ὁ σατανᾶς τῆς ἀκολασίας, εἴταν ὅμως ὁ θηλυκὸς Σωκράτης, ποὺ γύρω της μάζευε τὰ ἀχρεωτοκέρτσα τῆς Μυτιλήνης καὶ τὰ δίδασκε μαζὶ μὲ τὲ ἄλλα ὡραῖα πράγματα καὶ τὸν ἐξιδανικευμένον ἔρωτα πρὸς τὸ γυναικεῖο σωματικὸ κάλλος (Διατριβαὶ XVIII, 9).

Ὅπως στὰς Ἀθήνας, γράφει, τὸν Ἐον αἰώνα, ἡ σωματικὴ σχολὴ ἀντιθέτα πρὸς τὴ χυδαία παιδεραστία, ἐκεῖνει, ποὺ δὲν τοὺς ἀγαπᾶει ὁ Θεός, ἔχουν κάποιο σωματικὸ κουλοδὴ πὼς ἡ Σαπφὼ δὲν εἴταν μιὰ κοινὴ ποιήτρια παρὰ μιὰ διανοουμένη μὲ ξεχωριστὴ καὶ ὑψνοτὴ προσωπικότητα. "Αν δὲν εἴταν ὁ σατανᾶς τῆς ἀκολασίας, εἴταν ὅμως ὁ θηλυκὸς Σωκράτης, ποὺ γύρω της μάζευε τὰ ἀχρεωτοκέρτσα τῆς Μυτιλήνης καὶ τὰ δίδασκε μαζὶ μὲ τὲ ἄλλα ὡραῖα πράγματα καὶ τὸν ἐξιδανικευμένον ἔρωτα πρὸς τὸ γυναικεῖο σωματικὸ κάλλος (Διατριβαὶ XVIII, 9).

Ὅπως στὰς Ἀθήνας, γράφει, τὸν Ἐον αἰώνα, ἡ σωματικὴ σχολὴ ἀντιθέτα πρὸς τὴ χυδαία παιδεραστία,

ἡν ἄσωτη καὶ ἁμαρτωλὴ ζωὴ τοῦ ἐμμεσαγμένου Χάραξου.

"Αν πάλι συμβουλευτοῦμε τὶς ἀρὶν ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο γραφτὲς πηγές, θὰ ἰδοῦμε πὼς ἡ Λέσβος θεωροῦνταν μένο γιὰ ἕδρα τῶν Αἰολέων καὶ τίποτ' ἄλλο (11).

Μὰ οὔτε καὶ ἡ Σαπφὼ, οὔτε καὶ ἡ Ἀλκαῖος, λένε τίποτα γιὰ τὴν ἀηδεν μεγαλὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη τῆς Λέσβου, ἐνῶ ὁ Ἀκαρέων ποὺ ἔζησε λίγα χρόνια πιὸ ὕστερα λέει μένο πὼς ἡ Λέσβος εἶναι καλοχτισμένη δηλαδὴ πὼς ἔχει μεγάλα καὶ ὡραῖα σπίτια. "Αν λοιπὸν ὁ κοινωνικὸς βίος τῆς Μυτιλήνης εἴταν προοδευμένος καὶ ἐξελιγμένος, τὸ δίχως ἄλλο θὰ εἴχαμε ἱστορικὲς μαρτυρίες, ἀμεσες ἢ ἔμμεσες, ποὺ θὰ μᾶς κατατοπίζανε πάνω στὸ ζήτημα αὐτό (12).

Μιὰ ὅμως, ποὺ ἔλειπαν οἱ ἀντικειμενικὲς προῦποθέσεις γιὰ τὴ γένεση τοῦ ἑταιρισμοῦ στὴ Μυτιλήνη, ἢ εἴταν δυνατὸ νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀνάλογες σχετικὲς μαρτυρίες;

Ἐρχόμαστε τώρα στοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῆς Σαπφοῦς. Λένε πὼς ἡ ποιήτρια εἴταν ἀγνὴ καὶ τὰ ὅσα λέει ἡ κατεπινὴ παράδοση γιὰ τοὺς ἔρωτές της, εἶνε ἀσκήμιες συκοφαντιὲς ἢ ὄρλιαι ποὺ δημιουργήσαν ἀπὸ παρεξήγηση γιατὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Λέσβου εἴταν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἡ θέση τῆς γυναίκας πολὺ ἀνώτερη ἀπ' ὅ,τι εἴταν στὰς Ἀθήνας, Κορίνθο καὶ ἄλλοῦ. Οἱ Αἰολεῖς λέω. ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά ζ α ν πολὺ στὶς κοινωνικές τους σχέσεις. Εἴταν φαντεζέδες, ἔπιναν πολὺ κρασί, δὲν εἶχαν κλειδωματελωμένες τὶς γυναίκες τους. Καὶ μάλιστα ὑπῆρχαν στὴ Μυτιλήνη θ ί α σ ο ι (ὅμιλοι) γυναικῶν ποὺ ἀσχολεύντανε μὲ τὰ τὸ σοβαρὰ κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ προβλήματα! Ἀπὸ τὶς αἰτίες αὐτὲς οἱ Αἰολίδες θρίσκενταν σὲ πολύτερη καὶ ἀνώτερη κοινωνικὴ θέση ἀπ' τὶς γυναίκες τῶν Ἀθηνῶν. Γίνενταν κάθε τόσο συμπόσια, τραγουδοῦσαν καὶ στὸ τέλος σὴχτοῦσαν γιὰ ἕνα σωρὸ ζητήματα κοινωνικὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ καὶ ἔπειραν ἀκόμα ἀπόψεις καὶ ἔδιναν τὴ γνώμη τους γιὰ τὰ πράγματα τῆς Πολιτείας! Ἔτσι μέσα στοὺς τέτοιους θιάσους καὶ στὰ συμπόσια, οἱ πιὸ μορφωμένες ἐπαιζαν ἐξαιρετικὸ ρόλο καὶ ἀσχετοῦσαν μεγάλα ὄνομα, γι' αὐτὸ καὶ μαζεύνταν γύρω τους κορίτσια καὶ παντρεμένες γιὰ νὰ πάρουν φόρωση ἀπὸ ἔφεση στὴν πνευματικὴ καλλιέργειαι! Καὶ μιὰ ποὺ συπαίνουνταν τέτοιοι κοινωνικοὶ ὅμιλοι ἀντιγλιὲς ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἐμφύλους σπαρμένες, Ἡ ἱστορία αὐτὴ μαρτυρεῖ δείχνει πὼς στὴ Λέσβο, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς, ὁ ὀργανωτικὸς βεσμὸς τοῦ γένους εἶχε ξαφανιστεῖ, ὅπως καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα, καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος εἴταν ὀργανωμένος πάνω ἀπὸ τὸ θεσμὸ τοῦ Κράτους. Ἔπειτα καὶ ὁ Ἡρόδοτος μένο γιὰ τοὺς Δωριεὶς κάνει λόγο ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Βιλλαμόβιτς) πὼς ἡ Σαπφὼ ἦταν ἡ πρωτοκόρη τῆς τέλειας γυναικὸς ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀστὸ κόσμο σάν κ' αὐτήν. "Ὅλες τὶς τέτοιες γνῶμες τὶς βρίσκω πολὺ μπόσιες καὶ ἀνιστόρητες. Δὲν πρέπει ὅμως καὶ νὰ παραδεχτοῦμε πὼς τὸ φαινόμενο τῆς ἀμφυλοφιλίας στὴ Λέσβο ἦταν καθολικὸ καὶ παντοτινό. Κάθε ἄλλο. Γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ γενετήσια διαστροφὴ—κυρίως ἀνάμεσα στὶς γυναίκες τῆς Λεσβιακῆς ἀριστοκρατίας—σὰν ὁμαδικὸ φαινόμενο, θὰ πεῖ πὼς ὑπῆρχαν εἰδικοὶ λόγοι ποὺ ἄπαε ἔλειψαν ἔπειφε καὶ ἡ ἀμφυλοφιλία νὰ ἐνδιδρωνεῖ σὰν ἀυδικὸς φαινόμενο.

Τί αὐτὸ τὸ λόγο ἢ ξεσυνὰ μας πρέπει νὰ ἔχει σὰν κέρτος τὴν αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Μόνο ἔτσι μποροῦμε νὰ ἀγαλουμε συμπεράσματα ποὺ νὰ ἔγουν ἱστορικὴ ἐπιχύρωση.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

(ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ).

(1) Ἡ ἴδια στὰ τραγούδια της ποτιοῦσε τὸ ὄνομα Ψ ἀ τ φ ω ἢ Ψ ἀ κ φ ω. Μερικοὶ, λένε, πὼς αὐτὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ της ὄνομα, γιατὶ τὸ θεωροῦνε αὐθλικὸ ἰδιωματισμό. "Αλλοι πάλι, παραδέχουνται πὼς τὸ Ψάπφα εἶναι τὸ χαϊδευτικὸ —ὑποκοριστικὸ ὄνομα τῆς Σαπφοῦς. Τὴ γνώμη αὐτὴ τὴ βρίσκω πιὸ πιθανή, μιὰ ποὺ ἡ μεγάλη ποιήτρια ἔγινε γνωστὴ καὶ πολιτογρᾶφηκε στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία σὰν ἡ ποιήτρια Σαπφὼ — Σ α π φ ὼ — Ἀ ν ὰ π ο λ δὲν εἶμαι γλωσσολόγος, πάω νὰ πιστέψω, πὼς τὸ ὄνομα Ψάπφα (Σαπφὼ) δὲν εἶναι ἑλληνικὸ καὶ φαίνεται εἶναι ἢ προελληνικὸ ἢ λυδικό.

(2) Στὰ τελευταῖα χρόνια—τεντῆστα χρόνια. βρέθηκαν καὶ μερικὰ νέα ἀπαπασμάτα στὴν Αἴγυπτο. Ἀκόμα καὶ πέρυσι (1937), βρέθηκε ἕνα νέο κομμάτι ἀπὸ 15 — 20 στίχους, χωρὶς ὅμως γενικότερο ἐνδιαφέρο.

(3) Τὰ ποιήματα τῆς Σαπφοῦς βρίσκουνται στὶς συλλογὲς οὐ Β ε ρ ν ἀ ρ δ ο υ Poetae Lyrici Graeci. 1878 — 1882. τοῦ Ε ἀ ρ ν ἐ ς Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ η ς Ἀθ. 1931 μὲ πολλὰ κριτικὰ καὶ πληροφορικὰ σημειώματα καὶ ἀπὸ τὸ Π α ν α γ ἡ Λ ε κ α τ ὰ Ἀθ. 1934 καὶ τὸ Ἀ ν τ ω ν Ἀ ν τ ω ν Ἀθ. 1950—1955 μὲ βοηθητικὸ σημείωμα στὸ τέλος. Ὁ Λεκατσᾶς ὅμως, τώρα τελευταῖος (1955) ἔβγαλε τὴ δικιά του ἔκδοση τῆς Ἑταιρίας Παιδείας μεταφρασμένα ἔλα τὰ τραγούδια τῆς Σαπφοῦς.

(4) Ὁ Ρακίνας κ. ἀλ. Ὁ Πιέρ Λουΐς ἔγραψε τὴ ν ο ὺ β ε λ α τοῦ Β ι λ ἰ τ ὸ ς (1894) ἀπομιμήθηκε τὸ ὕφος τῆς Σαπφοῦς καὶ τὰ παρονόμασε κ' ἔδωσε ἀπὸ τὴν μετάφραση ἀπὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κείμενο.

(10) Βλ. Ἡ ρ ὰ δ.11. 135. Ἐρμηνεία τοῦ τραγουδιοῦ, αὐτοῦ θὰ δώσουμε παρακάτω.

(11) Βλ. Ἥ μ ν ο ι ἐς Δήλιον Ἀπόλλωνα, 36.

(12) Ὁ Ὀὔτε μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὑπῆρχαν γραφτὲς πηγὲς ἀλλὰ κάθκαν στὰ ἀναστεφῆ. Μιὰ ποὺ ἔγινε τόσος λόγος γιὰ τὴν ἀμφυλοφιλία καὶ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῆς Σαπφοῦς καὶ γιὰ τὶς γυναίκες τῆς Λέσβου, ἀν ὑπῆρχαν μαρτυρίες ποὺ νὰ πιστοποιοῦν τὴν ὁπαρξὴ ἑταιρισμοῦ, δὲν θὰ χάνονταν.

(13) Τὰ ὅσα βέβαια λέει ὁ Ἡρακλείδης Ποντικὸς (βλ. Ἀ θ ἡ ν α ι ο ν XIV, 624 d) πὼς τὸν ἀρχαῖο Αἰολικὸ δίαλεκτο ἔκρυβε κάτι ἔτσιν ἐρωτικοποιεῖς, κ' ἔκδομα πὼς χαρφέρνανε καὶ τὰ τέτοια. Ἐδῶ ἔκρυβε καμιὰ σοβαρὴ ἀπόδοση, ἀπὸ μόνο ποὺ εἶναι βέβαια ἕνας τρόπος οἱ Λεσβοῖ, ἔτσιαν κρασοκατεφῆς. Ἀν κρίνουμε ἀπὸ μερικὰ τραγούδια τοῦ Ἀλκαίου φαίνονται ἔτσιαν κοπελιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Σαπφοῦς. Ἀλλὰ ἀν ἔκρυβε τὴ ἀλήθεια ἡ ἀρχαία παράδεση τὰ ὅσα ἔγραφαν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ γιὰ τὴ Σαπφὼ καὶ τὴ λεσβιακὴ κοινωνία; Ἀν ἀκόμα ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της. Θέλω νὰ πῶ πὼς τὰ κριτήρια στὴν ἔρευνά μας δὲν πρέπει νὰ τὰ ζητᾶμε ξεκάρφωτα ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες πηγές. Πρῶτα καὶ κύριο παντοῦ καὶ πάντα πρέπει νὰ μελετοῦμε προσεχτικὰ τοὺς ἱστορικοὺς (πολιτικοὺς, οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς) ὅρους τῆς κάθε ἐποχῆς. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ποῦμε καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἐρευνήσουμε τὴν κοινωνικὴ δράση καὶ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ μιᾶς μεγάλης ποιήτριας, ὅπως ἡ Σαπφώ.

"Ἔτσι γιὰ ν' ἀπαντήσουμε πρῶτα σὲ κείνους ποὺ παραδέχενται πὼς ἡ Σαπφὼ εἴταν ἀκόλαστη Ἔ τ α ι ρ α, πρέπει νὰ δώσουμε ἀπόκριση πρῶτα στὲ ἐρώτημα ἂν στὴν ἐποχή της (τέλος τοῦ ἕβδομου καὶ ἀρχὲς τοῦ ἕχτου αἰώνα) ὁ ἑταιρισμὸς εἶταν καθιερωμένος στὴ Λέσβο. Ἡ ἱστορία αὐτὴ μαρτυρεῖ δείχνει πὼς στὴ Λέσβο, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλκαίου κα

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο ΣΟΜΑΛΗΣ

ΤΟΥ Λ. ΠΡΑΣΙΝΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ.— Ο Σομάλης, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κυριακάτικη ἐκδρομὴ μὲ τὰ παιδιά του, στὸ Ἄνθρωπισι, ὅπου γνωρίζει δυὸ νέες κοπέλλες, γυρίζει στὸ σπίτι του, στὰ περίχωρα τοῦ Παρισιοῦ. Ἐκεῖ τὸν περιμένει ἡ ἀπὸ καιρὸ ἀρραβωνιστὴ καὶ κατάκοιτη γυναίκα του, ποὺ τὴ φροντίζει ἡ ἀνύπαντρη ἀδελφή της Βασιλική. Ἀλλὰ ἡ ἀρρώστεια τῆς γυναίκας του χειροτερεύει. Ὅλοι οἱ γιατροὶ ποὺ προσκαλεῖ ὁ Σομάλης, τὴν ἀπελπίζουν. Καὶ πραγματικά, σὲ λίγο πεθαίνει ἡσυχα ἡσυχα. Ὁ Σομάλης τὴν συνοδεύει στὸ νεκροταφεῖο μὲ βαρειὰ καρδιά.

7

Ε'.

Ἀβγουστος. Ἡ βραδυὰ ἀνέλπιστα βροσόβολη διαδεχόταν μιὰ μέρα βαρειὰ καὶ πνιγερή. Καθισμένος στὴ συνηθισμένη του κάχη μέσα στὸ τραῦλο, ὁ Σομάλης φυλλομετροῦσε ἕνα βιβλίο: τὰ ποιήματα τοῦ Μιλόζ. Ἄγαποῦσε αὐτὸ τὸν ποιητὴ ποὺ λίγοι τὸν ἔξερουνε καὶ λιγώτεροι ἀκόμα τὸν ἔχουνε ἐχτιμήσει στὴν ἀξία του. Εἶχε αἰσταυσθεῖ, ἀπ' τὴν πρώτη φορὰ πῶτυχε νὰ συναντήσει στίχους του μέσα σὲ κάποιο περιοδικό, ἕναν πολὺ γνωρμίας, κάτι ἀπ' τὸν κόσμο τὸ δικό του. Τὸ τραῦλο πηλαλοῦσε βροντώντας ἀπάνω στὸ γεφύρι τῆς Ἀνιέρ, καὶ κάτω στὸν ποτοὶ ὁ κολυμπητὲς δὲν εἴχαν ἀκόμα μαζευτεῖ ἀπ' τὸ νερό. Ὁ ἥλιος χάνονταν πίσω ἀπ' τὶς λεῦκες τῶν ποταμόνησων, κατακόκκινος μέσα στὴν κοταχνιὰ ποὺ προμηνοῦσε πάλι μεγάλη κάμα γιὰ τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα. Μιὰ γλύκα ἀρμένιζε στὸν ἀέρα, ποὺ γήτευε καὶ τοὺς πιὸ ἀπαθεῖς ταξιδιῶτες. Τὰ χέρια πέφτανε λυμένα στὰ γόνατα, οἱ βραδυνὲς ἐφημερίδες σέριονταν καὶ τὰ μάτια ἐχνιόνταν μέσα στὸν κατάχρυσο οὐρανό.

Ὁ Σομάλης εἶχε στοιαστήσει σὲ μιὰ φράση μέσα στὸ ποίημα «Ἀριθμοί»:

Γιατί σοῦ ἀνοίχτηκα σὲ μιὰ μεγάλη Ἐκ-[στάση,
ὡς ὅταν, κατὰ τὴ δύση τῆς ζωῆς, χτυπη-[μένος ἀπ' τὸν ἔρωτα,
ἀσπάνεται κανένας νὰ τοῦ χωνεύσει ἡ καρ-[διά κι' ὁ νοῦς
μ' ἕναν κυρίαρχο γλυκασμό, κι' ὁλόγυρα [του
ἕνας ἄέρας ἀπ. τὶς πιὸ ἀραῖες ἀβλοτινὲς [ἡμέρες
γλυστρᾶ στὴ δροσερὴ θλίψη τῶν ἀνθῶν.

Τὰ λόγια τοῦτα ἄγγιζαν κάτι καλρίσο μέσα στὴν ψυχή του, ποὺ ὑπῆρχε ἴσως αὐτοῦ ἀπὸ καιρὸ καὶ τὸ εἰκάζονταν, μαζὶ μὲ τόσα ἄλλα ποὺ ζοῦσαν ἐκεῖ, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ προσέξει χωριστά. Εἴταν σὰ μιὰ ἐδωδιὰ ποὺ φανερώνεται, περνᾶ καὶ φεύγει καὶ μαστυρεῖ ἡ αἴσθηση τὸ διάβα της, χωρὶς ὁ νοῦς νὰ προφτάξει νὰ τὴν ξεδιαλύνει, ἔνιοια μισογέννητη, κινούμενη στὴν ἀσυναρτησία ἑτὸς ὀνείρου. Οἱ στίχοι δίνανε τώρα σὰ μιὰ συνείδηση στὴν ὕπαρξη τοῦτη, ποὺ πῆρε νὰ ἰσκιώνει ἀργὰ μέσα στὴ νόηση του σὰν εἰκόνα ἀπάνω σὲ φωτογραφικὴ πλάκα. "Ἔκλεισε τὸ βιβλίο καὶ βάλθηκε νὰ μαζέψει ὅλη του τὴν προσοχὴ ἀπάνω σ' αὐτὸ τὰ ἀμφιβολο σημάδι, γραβῶντας την ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, σὰν ἄνθρωπος ποὺ πασκίζει ν' ἀκολουθήσει μὲ τὸ μάτι ἕνα γνωστὸ πρόσωπο μέσα στὴν κοσμοπλημμύρα. Μιὰ μεγάλη συγκίνηση τὸν κάτεχε κ' ἡ καρδιά του χτυποῦσε σὰν στὸ σήμωμα μιᾶς χαρᾶς. Γροίκασε τὴν ψυχή του ξαφνικὰ δεχτική, σὰν ἀραχνιασμένο κοπάλειστο παρόθυρο, ποὺ τὸ ἀνοίξανε μονομιᾶς στὸ φῶς καὶ στὸν ἀέρα. Μὰ τὸ ἀπιτήθιστο συναίσθημα ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει στὴν κυματιστὴ του κατάσταση, ἀρνιόταν νὰ παραδώσει τὴν αἰτία καὶ τὸ νόημά του.

Σὲ λίγο οἱ γειτονιὲς καὶ τὰ σπίτια τῶν Βαλλέ, ὅπου τὸ τραῦλο θἄκανε τὴν πρώτη του στάση, τονέ φέρανε πίσω σὸ διάβασιά του κ' ἐτοιμάζονταν νὰ ξαιανοίξει τὸ βιβλίο, ὅταν ξαφνικὰ στοχάστηκε ἀντίκρυ του μιὰ νέα ποὺ τὸν κοιτοῦσε μὲ μεγάλη περιέργεια. Ὁ Σομάλης σταμάτησε, κ' ὕστερα μαρμάρωσε σὰ μηχανὴ ποὺ τὴ σταμάτησαν ἀπότομα. "Ὅταν πέρασε τὸ ξάφνισμα κι' ὁ νοῦς ξανάρχισε νὰ δουλεύει ἀναφωτήθηκε γιατὶ τοῦτη ἡ ταραχὴ καὶ βρῆκε πῶς κι' ἀδὰν φορὰ κάποιο σὴν πεζοπομένη του ζωή, εἶχε δοκιμάσει τὸ ἴδιο πρᾶμα. Ποῦ καὶ πότε εἶχε ἔσωαδεῖ αὐτὰ τὰ ἴδια μάτια ποὺ τὸν πηοᾶνε μὲ τὴν ἴδια περιέργεια πῶμοιαζε φόβος; Καὶ τότες θυμήθηκε μιὰ Κυριακὴ μεσημέρι, πρὶν τέσσερα χρόνια, ποὺ γυρνοῦσε ἀπ' ἐ' Ἀνθρώπισι μὲ τὰ παιδιά του. Τὶς δυὸ κοπέλλες ποὺ εἶχανε μπεῖ μαζί τους στὴ βάρκα τοῦ κὸρ-Λόζη. Τὸ εἶχε σχεδὸν ξεχάσει τὸ μικρὸ ἐκεῖνο περιστατικό. Μὰ γιατὶ τώρα ἡ καρδιὰ του χτυποῦσε τόσο δυνατά; κ' αἰσθάνονταν κομμένα τὰ χέρια, κομμένα τὰ πόδια του, σὰ νὰ τοῦ εἶχε συμβεῖ κάτι πολὺ σημαντικό; Δὲν εἴταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ μιὰ γυναίκα τονέ κοίταζε μὲ τόση παραξενιά. "Ἤξερε πῶς οἱ ταξιδιῶτες εἶνεα φυσικό, ὅταν δὲν διαβάζουνε, νὰ περνοῦνε τὴν ὥρα τους σπουδάζοντας τοὺς ὁμοιούς τους, καὶ πῶς ὁ ἴδιος, μὲ τὸ ξενικό του παρουσιαστικό, εἴταινε δύσκολο νὰ μένει ἀπαρατήρητος.

Ξανάνοιξε τὸ βιβλίο, μὰ τὰ μάτια του γλυστροῦσανε τώρα ἀπάνω στὶς γραμμὲς, σὰν πόδια ποὺ πολεμοῦνε ἄβικα νὰ πιοστοῦνε σὲ κάποιο βγαλτάρι ἀπάνω στὴ γυαλιστερὴ κι' ὄρθια ράχη ἑνὸς βράχου. Τὸ τραῦνο πλνοῖαζε στὴ Ν... Σήκωσε τὰ βλέφαρα κ' εἶδε τὴ νέα ποὺ τὸν ἔβλεπε τώρα σὰ νὰ θαρήθηκε κι' αὐτή. Στὸ συναπαντημὲς τῶν ματιῶν ὁ Σομάλης ἔνοιωσε ἕνα τίναγμα σ' ὅλο τὸ τὸ καρμὶ κ' ἔκλεισε τὰ δικά του, σὲ μιὰ συγκοπὴ τῆς ὕπαρξής του, ὅμοιε μὲ κείνη ποὺ θερίζει τὴν καρδιὰ ὅταν πετιέται κανένας σὰν κενό.

Τὸ τραῦνο σταμάτησε. Ὁ Σομάλης κατέβηκε. Ἡ νέα σκοιδοῦθησε διάφορο δρόμο, μὰ σπὸ γύρισμα ἔστρεψε καὶ τὸν εἶδε μιὰ στερνὴ φορά.

Στὸ σπίτι ἔδειξε πιότερη διάθεση ἀπ' τὸ συνηθισμένο, τόσο ποὺ τὰ παιδιὰ τοῦ τὸν παρατήρησαν κι' ἡ Βασιλική τὸν ρώτησε ἂν εἶχε μάθει τίποτα εὐχάριστο ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα. Εἶχε μιὰ βιαστικὴ χαρὰ ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ λέει πολλὰ, νὰ μιλεῖ σκόμα καὶ γιὰ πράματα ποὺ δὲ φάνηκαν ποτὲ νὰ τὸν ἐνδιαφέρουν ὅς τότε. Μιὰ ἀνυπόμονη χαρὰ ποὺ ζητοῦσε, ἔλεγες, νὰ δικαιολογηθεῖ ὅπως κι' ὅπως, σὰ μιὰ ξένη, γιὰ τὴν παρουσία της. Χαρὰ γιὰ κάτι καινούργιο ποὺ εἴταν ἐντός του καὶ τδξερε μοναχὸς καὶ ποὺ ζητοῦσε νὰ βγεί, νὰ λάβει ἕνα ὄνομα, μιὰ μορφή, νὰ περάσει σὰς αἰσθήσεις του.

Στὴ σιωπὴ τῆς κάμαρᾶς του, ποὺ τονέ δέχτηκε κ' ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ὅπως καὶ τ' ἄλλα, μὲ τὴν ἴδια πολιὰ πιστὴ συνειοχή, ὁ Σομάλης δὲ βρῆκε βίβραα τὴν εὐτυχία ποὺ τοῦ ὑπόσχονταν ἡ φαντασία του. Ἀπὸ τὴ χαρὰ του, ὅταν ἀνίκανος νὰ ξεπεράσει τὴ στενὴ πραγματικότητα, ζήτησε παρηγοριὰ στὸν ὕπνο, δὲν ἔμεινε παρὰ μιὰ ἰδιαίτερη διάθεση δίψας νὰ ριχτεῖ σὲ κάτι ἄγνωστο, νὰ γλυτώσει ἀπ' τὴν ἀκίνησία τῆς ζωῆς του, ν' ἀλλάξει. Καὶ στὸ βάθος του ἀκαλοοῦτανε, πὶ ἡσυχο τώρα μὰ καὶ γιὰ τοῦτο πιὸ γλυκὸ, σὰν ἕνα ἄγγιγμα ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ δένουνται ἡ ζωὴ μὲ τὸ θάνατο, τὴν ἴδια ζάλη ποὺ τὸν κυρίευε λίγες ὧρες πρὶν μέσα στὸ τραῦνο.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α'.

Ὁ χειμῶνας εἴτανε βαοὺς ἐκεῖνη τὴ χρονιά. Λιγοστοὺς θυμόταν ὁμοιούς του κ' οἱ πιὸ γέροι. Τὸ κρύο τὰνοιωθε κανένας καὶ πλάϊ στὴ φωτιά. Δέντρα ποπλάχγαια εἶχανε παγώσει μέσα στὰ πάρκα τοῦ Παρισιοῦ. Κι' ὅμως ὁ οὐρανὸς εἴταν ὁλοκάθαρος τὶς μέρες, ξάστερος τὶς νύχτες. Ὀὔτε μιὰ τουλοὔπα χιόνι. Ὁ βοριὰς ἔβραινε τὰ πάντα καὶ στοὺς δρόμους σήκωνε σόνιεφα κορυαχτοῦ πῶμοιαζε φιλοκοπανισμένο γυαλί. Κάποιες βραδυὲς ὁ καιρὸς βούρκωνε ἀναπάνω τεχα κ' ἐ δέρας νότιζε. Κι' ὁ κόσμος φόλαγε τότε μιὰ δυνατὴ χιονιά. Ποῦ καὶ ποῦ μπροστὰ στὰ φανάρια κατέβαινες ἀργὰ σὰ μιὰ ψιχάλα, μιὰ ἡ νύχτα περνοῦσε καὶ τὸ πρωὶ τὸ ξεροθόρι εἶχε σαρώσει κάθε ἀχιό.

Μιὰ τέτοια βραδυὰ ὁ Σομάλης περμίρνεε τὸ τραῦνο του στὸ σταθμὸ τοῦ Σαὶν Λαζάρ, γιὰ νὰ γυρίσει στὸ σπίτι του. Εἴτανε κουρασμένος καὶ φαντάζοντανε μ' ἀλληθιὴ λαχτάρα τὴ ζέστη καὶ τὴν ἡσυχία ποὺ τὸν πρόσμενε ἐκεῖ κάτω. Τὸ πρωὶ εἶχε λογοφέρει μὲ τὸ Ζελὺ γιὰ κάποιο ζήτημα. Εἶχε κάμει λάθος ἕνα σχέδιο. Οἱ ὁδηνὲς ποὺ τοῦ δώσανε δὲν εἴτανε σωστὲς κ' ὁ τμηματάρχης πολεμοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ ρίξει τὸ σφάλμα στὸ Σομάλη. Δὲν τὸ κατάφερε ἀμὸς, γιατὶ τοῦτος εἶχε πολλὲξει τὸ χαρτὶ ὅπου ὁ Ζελὺ σημείωσε μὲ τὸ χέρι του τὶς ἀναλογίες. Ἔκρυψε λοιπὸν τὴν κακία του γιὰ ἄλλη εὐκαιρία καλύτερη καὶ φάνηκε νὰ παραδέχεται τὸ φταῖξιμό του μπροστὰ στὸ διευθυντή. Μὰ ὁ Σομάλης βγῆκε συνταρμμένος ἀπ' τὴ συζήτηση, ὅπως κάθε φορὰ ποὺ τδφερνε ἡ περίσταση νὰ νοιώθει κρεμασμένη ἀπὸ ἕνα ἴπποτα τὴ θέση του καὶ τὴ ζήση τῶν παιδιῶν του. Ἡ ὑπερβολική του εὐαισθησία, κακοφορμισμένη ἀπ' τὶς πολλὲς ταπεινώσεις, μεγάλωνε καὶ δραμοποποιοῦσε συχνὰ πράματα ἀσήμαντα. Μέσα του κόρωναν τότε τραύνου, δίνων τὸν ἀριθμὸ τῆς γραμμῆς ποὺ θ' ἀντικατάστησε τὴν ἐμποδισμένη. Τὸ πλῆθος φοῦσκωνε ὁλόγυρα καὶ νεύριαζε. Ἄλλοι ξεσπάνανε φιλονεικῶντας μὲ τὸν πλαϊνό τους γιὰ ἕνα σκούντημα ποὺ δὲ μπόρεσε ν' ἀποφύγει, ἄλλοι τὸ ρίχνανε στὰ χωρατὰ καὶ τὶς ἀστειότητες, ἄλλοι πολεμοῦσαν νὰ ξεδιπλώσουνε τὴν ἐφημερίδα τους. Πολλοὶ ἀκόμα βρίσκανε θεδσατὸ τὸ ἐμπόδιο, κ' εἶταν οἱ νέοι, γιὰ νὰ μακραπνοῦν κάχλιας φωνὲς ἀγρῆς, βλαστήματα κραυγὲς πόνου, κλάματα πα στριγγλίσματα γυναικῶν. Στὶς ἄλλες ποὺ φέρνανε στὰ ἐπιστεγνὰ τὰ ἀρχίσαν ἀλληθινὲς μάχες. Ποὺ σκαρφάλωναν πατῶντας ἀπάνω πάρτες. "Ἄλλοι σπραγγιέτοι πέ ἀπάνω σ' ἐκείνους πῶρχονταν τόπι κι' ἀκολουθοῦσαν βογγητὰ σιου ἀναγκάστηκε νὰ τραβῆ Δὲν ἔμενε πιὰ θέση ἄδεια οὔτε τὰ ἄκρη λεύτερη γὰ στηρίξει κα τὰ πόδια του κ' ἡ ἀστυονομία ἀπ ρεφῆκε στοὺς ἐπιβάτες νὰ σταθ στὰ ἀκαλοπάτια.

Ὁ Σομάλης, χωρὶς νὰ καταλ κι' αὐτὸς πῶς, βρέθηκε καθισμ σ' ἕνα μπάγκο στὸ ἀπάνω πάτ τοῦ πρώτου βαγονιοῦ, πίσω ἀπ μηχανή. Τοῦ πονοδσε τὸ πλευρό συμπέρανε πῶς θἄχε χτυπήσει του, τὴν ὥρα ποὺ, σφιγμένος παντοῦ, μὲ τὰ χέρια καὶ τὰ κ σκλαβωμένα κι' ἀνάφελα, τὸ θος τὸν ἀνέβαζε στὶς σκάλες, σιδερένιο κάγκελο ἴσως. Βολεύτ ὅσο μποροῦσε. Τὸ κρὺο τοῦ τσιμ σὲ κιόλας σκληρὰ τὸ πρόσωπ ἀθὰ εἴταν πιὸ ἔξω, στ' ἀνοιχτὰ σκέφτηκε, κ' ὕστερα ξοφικὰ κ πτηκε γιὰ τὴ μικροψυχία του. Ἀ μικρὸς περιφρονοῦσε κάθε ἀδύνα δεισοὺνης τοὺς καὶ μὲ τὸ φόβο μιᾶς χειροτέρεψης. Καὶ τὸ κῦμα τῆς ζωῆς ποὺ πρέπει κανένας νὰ τὸ παραδοθεῖ καὶ νὰ ἐχεχάσει τὸν ἑαυτό του, κυλοῦσε μάταιο κι' ἀχρείαστο γιὰ τὸ Σομάλη.

Ἡ ὥρα τῆς ἀνοχώρησης σήμανε, μὰ τὸ τραῦνο δὲ φαίνουνταν ἀκόμα. Ὁ κόσμος μαζεμένος ἀνυπομονοῦσε. Τὸ κρὺο ἐφφιγγε. "Ἀρχισε νὰ χιονίζει. Ἀπ' τ' ἀνοίγματα τοῦ σταθμοῦ ὁλ φλόκοι ἀνεμοδαρμένοι σπιθίζανε στὸ φῶς τῶν ἠλεχτρικῶν, σὰν τὴ σκόνη σ' ἡλιαχτῖδα καὶ λυόναν πέρτονα ἀπάνω στὰ κατπέλλα καὶ τὰ φορέματα. Μέσα στὴν ὀγλοδοῆ, ἀπ' τὸ βάθος, τὰ πελλόρια μεγάφωνα ξιαλαλοῦσανε μὲ φωνὴ πνιγμένη ἀπ' τὴν ἴδια τὴς δύναμη τὴν ἀργοπορία τοῦ σφιξίνανε παράξενα καὶ δυσανάλογα μέσα ἱκανοποίησης. Κατόπι, ὅταν ἡ ἔξαφη περνοῦσε, ὁπόφερε χειρότερα, λογιάζοντας πόσο χαμηλὰ μποροῦσε νὰ κατέβει ἡ σκέψη του κι' ἡ ἐρεθισμένη του περηφάνεια γυρνοῦσε κατὰ πάνω του τὰ νύχια, ποὺ δὲν κατόρθωναν τίποτα ἐνάντια στὴ σιδερένια ἀπάθεια τοῦ κόσμου.

Ὁ θεόρατος σταθμός, καρδιὰ τῆς πρωτεύουσας, βροντολογοῦσε σύγκορμος. Μιὰ ἀλάκερη ἀνθρωπότητα ἐφρμωζε ἐκεῖ μέσα σὰν ὀμιχλομένο ἀέρα, στιφὸ στὴν ἀνάσα καὶ πηχτὸ ἀπ' τοὺς κάπνοὺς τῶν μηχανῶν, ἀλάκερη ἀνθρωπότητα περαστική, χυμένη ὁλόψυχα σὰν γα- τῆς ἄρκς, σὰ νὰ εἴταν ἀπὸ τὴ ὥρα μονάχα καὶ καμμιὰ ἄλλη, αὐτὴ κ' αὔριο καὶ πάντα, μιὰ αἰωνιότητα. Συλλογιόταν ὁ Σομάλης καὶ θαύμαζε τὴ λαμαρίγα τοῦτη τῆς ζωῆς γιὰ τὴ στιγμὴ ποὺ περνᾶ. Τί θὰ εἴταν, ἀλήθεια ἡ ζωὴ ἂν δὲν ἔδινεν ἔτσι ὅλη τῆς τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ ὅ,τι εἶναι καὶ γίνεται; Καὶ σκέφτηκε τὴ δική του ἀπουσία ἀπ' τὴ στιγμὴ τοῦτη, τὸ θρηνητικὸ τοῦ ξεμονάχιασμα μέσα στὰ νερὰ περασμένα καὶ τὶς τρομάρες του γιὰ ὄ,τι μπροῦσε νἄρτει. Οἱ μέρες του περνοῦσανε μὲ τὴν τύφη τῆς ἀδειωσύνης τους καὶ μὲ τὸ φόβο μιᾶς χειροτέρεψης. Καὶ τὸ κῦμα τῆς ζωῆς ποὺ πρέπει κανένας νὰ τὸ παραδοθεῖ καὶ νὰ ἐχεχάσει τὸν ἑαυτό του, κυλοῦσε μάταιο κι' ἀχρείαστο γιὰ τὸ Σομάλη.

Ἡ ὥρα τῆς ἀνοχώρησης σήμανε, μὰ τὸ τραῦνο δὲ φαίνουνταν ἀκόμα. Ὁ κόσμος μαζεμένος ἀνυπομονοῦσε. Τὸ κρὺο ἐφφιγγε. "Ἀρχισε νὰ χιονίζει. Ἀπ' τ' ἀνοίγματα τοῦ σταθμοῦ ὁλ φλόκοι ἀνεμοδαρμένοι σπιθίζανε στὸ φῶς τῶν ἠλεχτρικῶν, σὰν τὴ σκόνη σ' ἡλιαχτῖδα καὶ λυόναν πέρτονα ἀπάνω στὰ κατπέλλα καὶ τὰ φορέματα. Μέσα στὴν ὀγλοδοῆ, ἀπ' τὸ βάθος, τὰ πελλόρια μεγάφωνα ξιαλαλοῦσανε μὲ φωνὴ πνιγμένη ἀπ' τὴν ἴδια τὴς δύναμη τὴν ἀργοπορία τοῦ βίψες ἐκδίκησης, κ' ἡ φαντασία του σοφίζονταν παράξενα καὶ δυσανάλογα μέσα ἱκανοποίησης. Κατόπι, ὅταν ἡ ἔξαφη περνοῦσε, ὁπόφερε χειρότερα, λογιάζοντας πόσο χαμηλὰ μποροῦσε νὰ κατέβει ἡ σκέψη του κι' ἡ ἐρεθισμένη του περηφάνεια γυρνοῦσε κατὰ πάνω του τὰ νύχια, ποὺ δὲν κατόρθωναν τίποτα ἐνάντια στὴ σιδερένια ἀπάθεια τοῦ κόσμου.

Ὁ θεόρατος σταθμός, καρδιὰ τῆς πρωτεύουσας, βροντολογοῦσε σύγκορμος. Μιὰ ἀλάκερη ἀνθρωπότητα ἐφρμωζε ἐκεῖ μέσα σὰν ὀμιχλομένο ἀέρα, στιφὸ στὴν ἀνάσα καὶ πηχτὸ ἀπ' τοὺς κάπνοὺς τῶν μηχανῶν, ἀλάκερη ἀνθρωπότητα περαστική, χυμένη ὁλόψυχα σὰν γα- τῆς ἄρκς, σὰ νὰ εἴταν ἀπὸ τὴ ὥρα μονάχα καὶ καμμιὰ ἄλλη, αὐτὴ κ' αὔριο καὶ πάντα, μιὰ αἰωνιότητα. Συλλογιόταν ὁ Σομάλης καὶ θαύμαζε τὴ λαμαρίγα τοῦτη τῆς ζωῆς γιὰ τὴ στιγμὴ ποὺ περνᾶ. Τί θὰ εἴταν, ἀλήθεια ἡ ζωὴ ἂν δὲν ἔδινεν ἔτσι ὅλη τῆς τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ ὅ,τι εἶναι καὶ γίνεται; Καὶ σκέφτηκε τὴ δική του ἀπουσία ἀπ' τὴ στιγμὴ τοῦτη, τὸ θρηνητικὸ τοῦ ξεμονάχιασμα μέσα στὰ νερὰ περασμένα καὶ τὶς τρομάρες του γιὰ ὄ,τι μπροῦσε νἄρτει. Οἱ μέρες του περνοῦσανε μὲ τὴν τύφη τῆς ἀδειωσύνης τους καὶ μὲ τὸ φόβο μιᾶς χειροτέρεψης. Καὶ τὸ κῦμα τῆς ζωῆς ποὺ πρέπει κανένας νὰ τὸ παραδοθεῖ καὶ νὰ ἐχεχάσει τὸν ἑαυτό του, κυλοῦσε μάταιο κι' ἀχρείαστο γιὰ τὸ Σομάλη.

Ἡ ὥρα τῆς ἀνοχώρησης σήμανε, μὰ τὸ τραῦνο δὲ φαίνουνταν ἀκόμα. Ὁ κόσμος μαζεμένος ἀνυπομονοῦσε. Τὸ κρὺο ἐφφιγγε. "Ἀρχισε νὰ χιονίζει. Ἀπ' τ' ἀνοίγματα τοῦ σταθμοῦ ὁλ φλόκοι ἀνεμοδαρμένοι σπιθίζανε στὸ φῶς τῶν ἠλεχτρικῶν, σὰν τὴ σκόνη σ' ἡλιαχτῖδα καὶ λυόναν πέρτονα ἀπάνω στὰ κατπέλλα καὶ τὰ φορέματα. Μέσα στὴν ὀγλοδοῆ, ἀπ' τὸ βάθος, τὰ πελλόρια μεγάφωνα ξιαλαλοῦσανε μὲ φωνὴ πνιγμένη ἀπ' τὴν ἴδια τὴς δύναμη τὴν ἀργοπορία τοῦ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΛΙΑΠΙΝ

ΜΑΣΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ]

ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΓΚΟΡΚΥ

Ἡ ἀφέλεια, ἡ καλοσύνη, τίποτε τὸ προσποιητὸ, τοῦ ἀμέριμνου θάλεγες αὐτοῦ παλληκαριοῦ, ἡ ἐγκάρδια ἀγάπη του, γιὰ τὰ παιδάκια του ποὺ ἤτανε τότες ἀκόμη μικρὰ, καὶ ἡ ἰδιαίτερη γαϊδευτικότητα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Βόλγα πρὸς τὴ γυναίκα, τὴ θελκτικὴ Αἰκατερίνα Πούλοβνα Πεσκόβα, ὅλα αὐτὰ τόσο μὲ κατάχτησαν, τόσο μὲ ἐκυρίεψαν, ποὺ εἶπα μέσα μου : «νὰ ἐπὶ τέλους, βρῆκα τὸ ἀταραφύγιο ἐκεῖνο ὁπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχάσει τὸ μίσος, νὰ μάθει ν' ἀγαπᾶ καὶ νὰ ζήσει κάποια ἰδιαίτερη, χαρμόσυνη καὶ ἰδανικὴ ζωὴ ἀνθρώπου!

Στὸ καταφύγιο αὐτὸ, τελειωτικὰ πιὰ πίστεψα, πῶς ἀν ὑπάρχουνε στὸν κόσμο πραγματικὰ καλοὶ καὶ εἰλικρινεῖς ἄνθρωποι, ποὺ νὰ ἀγαπᾶν ἐγκάρδια τὸ λαό τους, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὁ Γκόρκυ κι' ὅσοι, σὰν αὐτὸν, γνώρισαν τόσα βάσανα, τόσες στερήσεις καὶ ὅλες τὶς σφραγῖδες τῆς πικρῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Γι' αὐτὸ καὶ κάπκε ἡ ψυχή μου ὅταν εἶδα τὶς σκληρὲς περιπέτειές τους. Τότε, ὁριστικὰ πιὰ πίστεψα πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἐκλεκτὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καὶ ἡ ψυχή μου ἄρχισε νὰ ζεῖ μαζί τους.

"Ὑστερα πολὺ συγγνὰ, τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι, πήγαινα καὶ τὸν εὕρισκα στὸ Κάπρι ὅπου ἤταν νέα παλληκάρια, ποὺ ἐργόντουσαν νὰ ρουφήξουν τὸ ὁλόδροσο νερὸ ἀπὸ κείνη τὴν πανώρμρα πηγὴ ποὺ, ὅπως μᾶς φαινόταν, ἤταν ὁ Α. Μ. Πεσκὼφ — Γκόρκυ.

ΤΙΠΟΤΕ ΤΟ ΠΡΟΣΠΟΙΗΤΟ

Ἡ ἀφέλεια, ἡ καλοσύνη, τίποτε τὸ προσποιητὸ, τοῦ ἀμέριμνου θάλεγες αὐτοῦ παλληκαριοῦ, ἡ ἐγκάρδια ἀγάπη του, γιὰ τὰ παιδάκια του ποὺ ἤτανε τότες ἀκόμη μικρὰ, καὶ ἡ ἰδιαίτερη γαϊδευτικότητα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Βόλγα πρὸς τὴ γυναίκα, τὴ θελκτικὴ Αἰκατερίνα Πούλοβνα Πεσκόβα, ὅλα αὐτὰ τόσο μὲ κατάχτησαν, τόσο μὲ ἐκυρίεψαν, ποὺ εἶπα μέσα μου : «νὰ ἐπὶ τέλους, βρῆκα τὸ ἀταραφύγιο ἐκεῖνο ὁπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχάσει τὸ μίσος, νὰ μάθει ν' ἀγαπᾶ καὶ νὰ ζήσει κάποια ἰδιαίτερη, χαρμόσυνη καὶ ἰδανικὴ ζωὴ ἀνθρώπου!

Στὸ καταφύγιο αὐτὸ, τελειωτικὰ πιὰ πίστεψα, πῶς ἀν ὑπάρχουνε στὸν κόσμο πραγματικὰ καλοὶ καὶ εἰλικρινεῖς ἄνθρωποι, ποὺ νὰ ἀγαπᾶν ἐγκάρδια τὸ λαό τους, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὁ Γκόρκυ κι' ὅσοι, σὰν αὐτὸν, γνώρισαν τόσα βάσανα, τόσες στερήσεις καὶ ὅλες τὶς σφραγῖδες τῆς πικρῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Γι' αὐτὸ καὶ κάπκε ἡ ψυχή μου ὅταν εἶδα τὶς σκληρὲς περιπέτειές τους. Τότε, ὁριστικὰ πιὰ πίστεψα πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἐκλεκτὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καὶ ἡ ψυχή μου ἄρχισε νὰ ζεῖ μαζί τους.

"Ὑστερα πολὺ συγγνὰ, τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι, πήγαινα καὶ τὸν εὕρισκα στὸ Κάπρι ὅπου ἤταν νέα παλληκάρια, ποὺ ἐργόντουσαν νὰ ρουφήξουν τὸ ὁλόδροσο νερὸ ἀπὸ κείνη τὴν πανώρμρα πηγὴ ποὺ, ὅπως μᾶς φαινόταν, ἤταν ὁ Α. Μ. Πεσκὼφ — Γκόρκυ.

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

"Ὅταν ἀναπολῶ στὴ μνήμη μου τὰ περασμένα, ἄνθρωπε, ἤταν τὸ περασμένα, ἄνθρωπε πόσο εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίσω τὰ σύνορα ποὺ ἔπρεπε νὰ χωρίζουν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα γεγονότα. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν μεστώσει στὴν πολιτικὴ, κάθουνται καὶ σοῦ ἐξηγοῦν μὲ τὸ γῆ καὶ μὲ τὸ σίγμα τὰ διάφορα γεγονότα, κατὰ τὶ διαφέρει τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ τὶ ἐτικέτα πρέπει νὰ κολλήσουμε στὸ καθένα χωριστά.

Ἐγώ, ὁμολογῶ, ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέβηκαν στὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες, τὰ βλέπω σὰ μιὰ ἐνιαία ἀλυσσίδα, ποὺ ὁ κάθε της κρίκος εἶναι ἀρρηκτα συνδεδεμένος μὲ τὸ διπλανό του. "Ενα κοτρῶν θεόρατο χύλησε ἀπὸ τὸ βουνὸ, ὕστερα, γιὰ λίγο καιρὸ, κάπου σκάλωσε, κάπου κοντοστάθηκε, κ' ἔπειτα παράσυρε τὸ ἐμπόδιο καὶ κατρακύλησε στὸ βάραθρο. Τὸ εἶπα καὶ ἄλλοτες, ὁ χαραχτήρας τοῦ Ρώσσου δὲν ξέρει ἀπὸ λογικὸ μέτρο. Σὲ ὅλα, καὶ στὴν ὑποταγή του, καὶ στὴ ἀντίθετο, πρέπει νὰ φτάσει στὰ ἔσχατα.

Ἡ ἐποχὴ ἤτανε κρίσιμη. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1905. Θυμάμαι ἕνα χαραχτηριστικὸ περιστατικό. Στὴ Μόσχα γιόρταζαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ καινούργιου Ὠδείου, μὲ μιὰ μεγάλη θριαμβευτικὴ συναυλία. "Επαιρνα μέρος. "Εβραζαν τότες μέσα μου τὰ νιάτα καὶ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΤΟΥ κ. Η. ΣΚΑΛΚΩΤΗ

Εἴμαστε τάχα σήμερα, ἢ δὲν εἴμαστε ἀκόμα σὲ θέση νὰ κρίνουμε τὸ Δημοτικό μας τραγούδι ;

Πολλὰ μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς ὡσότου βρεῖ τὴ σωστὴν ἀπάντηση ! Τὸ εὐγενικὸ περιεχόμενο τοῦ Δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, τοῦ δίνει μιὰ πολιτισμένη πνοή. Αὐτὸ, τὸ αἰστανόμαστε. "Ἴσως ὅμως, τὸ ὅτι, μονάχα τὸ «αἰστανόμαστε» καὶ δὲν τὸ γνωρίζουμε βαθύτερα νὰ μὴν εἶναι ἀρκετό. Θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ «κατέχουμε καὶ συνειδητά, πνευματικά. Ἡ μουσικὴ τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, εἶναι κατὶ τὸ ὁλοκληρωμένο ἢ τὸ ἀνολοκλήρωτο ; Φυσικά, χωρίζουμε τὸ Δημοτικὸ τραγούδι ἀπὸ τὸ Λαϊκό, τὸ Λαϊκὸ σὰν πιὸ διαδομένο ἀπὸ τὸ Δημοτικό, σὰν ἀλαφρότερο σὲ περιεχόμενο καὶ εὐκολώτερο. Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι εἶναι δυσκολώτερο. Ἡ ποίησή του φανερώνει ὅλο τὸν κρυμμένο καλλιτεχνικὸ θησαυρὸ τῆς Ἑλλάδας, ποὺ πρέπει νὰ τὸν ἐπεξεργαστοῦμε μουσικὰ καὶ νὰ τὸν διαθώσουμε κατάλληλα.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μᾶς σὰν Ποίηση δίνει ἕνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον θέμα, θέμα ἐπιδεγτικὸ μιᾶς ἐνδιαφερούσας ἐπεξεργασίας, ἀνάλογης μὲ τὶς σπαπτήσεις τῆς μουσικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐποχῆς μας. Πολλὲς φορὲς μάλιστα, ἕνα Δημοτικὸ τραγοῦδι δίνει δυὸ καὶ περισσότερα θέματα, σὰν ζῶντανὰ σημάδια τοῦ πλούσιου περιεχομένου του. Ἡ μουσική του ἀξία κρύβεται στὰ μουσικὰ μέτρα τοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως στὸν ρυθμὸ τοῦ ποιητικοῦ του περιεχόμενου θὰ συναντήσουμε (σὲ φόρμα «σύντομη») τὴν πρωτοτυπία ἐκείνη ποὺ προσφέρεται στὸν εἰδικὸ γιὰ μιὰ πολιτισμένη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἐπεξεργασία. Ἡ ἐπεξεργασία στὴν ποίηση καὶ στὴν μουσικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ θὰ τοῦ δώσει κάτι τὸ τελειότερο σ' ὅλη του τὴ μορφή, σ' ὅλο του τὸ γενικὸ νόημα, εἶναι ἐκείνη ποὺ πολλὲς φορὲς θὰ τὸ τροποποιήσει μὲ μιὰ τεχνικὴ ἐλευθερία, προσθέτοντάς του τὸν πλοῦτο μιᾶς βαθύτερης ἔννοιας.

Τώρα, εἶναι ἀπαραίτητη, τάχα, αὐτὴ ἡ ἐπεξεργασία, ἢ ὄχι ;

Εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸν μεγάλο δημιουργό, ὅπως εἶναι ἀπαραίτητη καὶ γιὰ τὸν σκοπό τὸν ὁποῖον ζητάει νὰ ὑπηρετήσει. Π.χ. : Προσθέτουμε ποίηση (στίχους σὲ μικρὰ τραγούδια, κείμενο σὲ στίχους σὲ μεγάλα), τροποποιοῦμε τοὺς ρυθμοὺς τῶν στίχων, προσπαθοῦμε νὰ δώσουμε τὸ εὐκολονόητο καὶ τὴν ποικιλία, ἐναρμονίζουμε τὴ μουσικὴ μελωδία, ἢ τὴν μετατρέπουμε γωρὶς ἐναρμόνιση (μονοφωνία), δίνουμε (ἂν ὑπάρχει λόγος) τὴν ὡραιότερη μορφή. Τὸ τραγοῦδι πάντοτε εἶναι παλιό, καὶ πάντοτε, μὲ νέα φόρμα, προπαγανδίζεται στὴ νέα ἐποχή. Φτάνει ν' ἀποφύγουμε τὴν ἐπιπολαιότητα τῆς πρόχειρης ἐπεξεργασίας,ποὺ σκοτώνει πάντοτε τὴν καθάρια κι' ἐξευγενισμένη πρόθεση τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Τὰ κλέφτικα Δημοτικὰ τραγούδια (τὰ ἐσωτικά, τοῦ γαμοῦ, τῆς σκλαβιᾶς κλπ. κάθε γωνιᾶς τῆς Ἑλλάδας), δὲν πρέπει νὰ γάργουνται σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν μηγαγικὴ καθημερινότητα μιᾶς λαγανιασμένης δημοσιογραφικῆς βιασύνης, μὰ οὔτε ἀκόμα νὰ πέφτουνε στὴν ἀρμοδιότητα μιᾶς θορυβώδικης καὶ μεγάλης «εἰδικῆς» ἑταιρείας ποὺ ἱδρύθηκε γιὰ προπαγανδιστικοὺς σκοποὺς. Κι' αὐτό, γιατὶ τότες πέφτουμε στὰ γαμηλὰ κι' ἀντιπνευματικὰ ἐπίπεδα τῶν παραφράσεων.

Τόσο γιὰ τὴν ποίηση. ὅσο καὶ γιὰ τὴν μουσική, ὁ κίνδυνος παρουσιάζεται μεγάλος στὸν "Ελληνα καλλιτέχνη. Τὰ Δημοτικὰ τραγούδια μας περιέχουνε συνὰ τὸν ἐπικὸ γαραγτῆρα, τὴν ἐξιστόρηση μιᾶς μπαλλάντας ! "Ἐχουνε γαραγτῆρα ρωμαντικό, καὶ, πρὶν ἀπ' ὅλα, ἐκεῖνο ποὺ τὰ διακρίνει πιὸ πολὺ εἶναι ὁ ἐθνικός τους λυρισμός. "Ενας λυρισμὸς ὁλότελα διάφορος ἀπὸ τὸν λυρισμὸ ποὺ περιέχουνε τὰ τραγούδια ὅλων τῶν ἄλλων γωρῶν. Εἶναι ἕνας λυρισμὸς τέλεια πρωτότυπος, ποὺ ἐπισφραγίζει μὲ τὸν πιὸ πολιτισμένο τρόπο τὸ περιεγόμενό τους. Τόσο στὰ μικρά, ὅσο καὶ στὰ μεγάλα τραγούδια, βρίσκουμε ἔγαν μεγάλο πλοῦτο ὡραίων ποιητικῶν γραμμῶν, ὡραίων μουσικῶν θεμάτων, καὶ μιὰν ἀνεξάντλητη καὶ δυνατὴ πρωτοτυπία.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὸν μεγάλο δημιουργὸ ποὺ θέλει νὰ τὰ παραδώσει ἔτουμα, δουλεμένα μὲ τὴν στερεότητα μιᾶς μελλοντικῆς ἀξίας. Καὶ γιὰ τὸ λόγο τῆς πληθώρας τῶν παραλλαγῶν, θυμίζουμ' ἐδῶ τοὺς διάφορους τρόπους. Π.χ. : "Ενα τραγοῦδι γιὰ φωνὴ μὲ συνοδεία λύρας (ἢ ἄλλου ὀργάνου), τὸ ἴδιο τραγοῦδι γιὰ λύρα συνοδεμένο ἀπὸ μιὰ ἢ περισσότερες φωνὲς (σὲ ἴσο τόνο), (ἢ πιάνου) κλπ. Ἡ ἐπεξεργασία θὰ ἀποκαλύψει τὸν πλοῦτο ποὺ κρύβεται μέσα στὰ ἴδια τὰ δημοτικὰ θέματα, θὰ μιλήσει σ' ἕνα ἀνώτερο μεγάλο κύκλο ἀκροατῶν (μεγάλο κοινὸ), φανερώνοντας μὲ τὴν ἐπιδεξιοσύνη καὶ τὸ πνεῦμα της ὅλο τὸ συμπυκνωμένο ἀρχικὸ μεγαλεῖο τους.

Τὰ λαϊκὰ τραγούδια, ὅπως εἴπαμε, ξεχωρίζουνε ἀπὸ τὰ Δημοτικά, εἶναι μεγαλείτερα σὲ ἀριθμὸ καὶ σημαντίζουνε ἕνα γιοφύρι ποὺ τὰ ἑνώνει μὲ τὰ γνωστὰ διάφορα μικροτράγουδα τῶν θεάτρων τῆς ἀλαφρᾶς γραμμῆς (ὀπερέττα, ἐπιθεώρησι). Τὰ Δημοτικά μας τραγούδια ἔγουν ἕνα πλούσιο πολιτισμὸ, εἶναι ἀγνὰ Ἑλληνικά, καὶ καθε ἐπίδρασή ποὺ τυχαίνει νὰ παρουσιάζουν ἐγγιέται ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο τῆς προέλευσής των. Ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς τὰ κατατάσσει ἐπισημονικὰ στὰ διάφορα ὕφη καὶ στὶς διάφορες ἐπιδράσεις. Ἀναφέρεται ἡ ἐπίδραση τῶν Βυζαντινῶν μελωδιῶν, ἡ ἀρχαία Ἑλληνική κλίμακα, ἡ Ἑβραϊκὴ ὁμοιότητά τους μὲ τὴν ἐλεύτερη μελωδία καὶ τὸ ἐλεύτερο θέμα, ὅπως καὶ ἡ ἐπίδραση —στοὺς νεωτέρους χρόνους—τῶν διάφορων μουσικῶν σχολῶν.

Πρέπει νὰ ἐλπίζουμε πάντα πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ παραδώσουμε ἔστω καὶ λίγα ἀπὸ τὰ Δημοτικά μας τραγούδια, ἔτσιμα καὶ διασκευασμένα μὲ πολλοὺς τρόπους, στὸ μεγάλο κοινὸ ποὺ θὰ τὰ προπαγανδίσει μὲ ἀγάπη σὲ ξένες γῶρες,δίνοντας ἔτσι σ' αὐτὰ καὶ στὸν δημιουργό τους τὴν πρέπουσα θέση. Νὰ λοιπὸν μιὰ μεγάλη γι' αὐτὸ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία ποὺ πρέγεται στοὺς δυνατοὺς εἰδικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐμπνευσμένους Ἕλληνες καλλιτέγνες τῆς ποίησης καὶ τῆς μουσικῆς. Στὶς μουσικὲς ἰδιωτικὲς συγκεντρώσεις, στὶς δημόσιες συναυλίες, στὰ γραμμόφωνα καὶ τὰ ραδιόφωνα, θὰ μπορούσαμε ἔτσι ν' ἀκοῦμε κάποτε τὰ Δημοτικά μας τραγούδια στὸν τόνο τῆς ἐποχῆς μας, στὸν τόνο τοῦ μέλλοντος. Οἱ κάτογοι τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων ποὺ δὲν ἔγουν σκορπιστεῖ σὲ ἀθέξια διασκευάσματα, τῶν Λιγότερο γνωστῶν, θάπρεπε μὲ μεγάλη εὐλάβεια καὶ στοχασμὸ νὰ τὰ παραδώσουν στοὺς εἰδικοὺς καὶ σοβαροὺς ποιητὲς καὶ μουσουργοὺς γιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργαστοῦνε καὶ νὰ τὰ διασκευάσουνε μὲ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους καὶ γωρὶς νὰ τροποποιήσουνε τὴν αἰσθητικὴ τους πρόθεση, τὸ ὡραῖο τους περιεγόμενο καὶ τὸ δυνατό τους τὸ ἔφος. Ὁ τεγνίτης ποὺ θὰ καταφέρει νὰ δώσει παραλλαγὲς τοῦ Δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ σύμφωνα μὲ τὶς παραπάνω βασικὲς ἀργὲς, θάγει προσφέρει μιὰ μεγάλη ὑπηρεσία στὸ ταλέντο του, στὴ μουσική μας,στὸν πολιτισμό. Θάγει προσφέσει μιὰν ἐργασία γιομάτη ἀπὸ ὕμορφες καὶ ζωντανὲς ἐκπλήξεις !

ΝΙΚΟΣ ΣΚΑΛΚΩΤΑΣ

Ἀγγλίδες κοντράλτες στὸ θέατρο τοῦ Κόβεντ Γκάρ.εν. Ἀπὸ τ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: Μαίρη Γιαρτ, Ἔντιθ Κώ.ς, Κώνστανς Γοῦλ.ς.

ΝΤΑΝΤΕ

ΤΖΟΒΑΝΝΙ ΠΑΠΙΝΙ

ΜΕΤΑΦΡ. ΑΠΟ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΤΗΣ ΔΟΣ. ΣΟΦΙΑΣ ΕΜΜ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

Τὸ ἔργο τοῦ Ντάντε δὲ γράφτηκε ἀκόμα τελειωτικά. Τῆ στιγμὴ ποὺ ὁ ἀγέρωχος ποιητὴς τέλειωνε, μὲ τὸν ἐξαισιο ἐκεῖνο στίχο, τὸ τελευταῖο μέρος τῆς Θείας Κωμωδίας (1), εἶχε δημιουργήσει μονάχα τὸ βασικὸ θέμα, πάνω στὸ ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ ταιριάξουν τίς πο πολυπλοκώτερες παραλλαγές. Ἔνα μεγάλο διβλίο δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀρχικὸ μοτίβο, ἢ ἀφετηρία ἀπ' ὁπου θὰ ξεκινήσουν οἱ ἐρχόμενες γενεὲς, γιὰ νὰ συνθέσουν μιὰν αἰώνια συμφωνία. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ διαβάζει ἕνα ἔργο, ἀκόμα κι' ὁ πιὸ πεζὸς, προσθέτει μιὰ γραμμὴ, μιὰ προανάκρουση ,μιὰ «παύση» καὶ πάντα κάτι ἀπ' ὅσα νοιώθει στὴν ψυχὴ του εἰσχωρεῖ μέσ' στὸ ἔργο, γιὰ νὰ μεταδιδάσται σ' ἐκείνους ποὺ θὰ τὸ διαβάσουν ἀργότερα.

Τὸ ἔργο τοῦ Ντάντε ἀνάμεσ' ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅπως πάνω σ' ἕναν ἰδιότυπο ἀστρικὸ χάρτη, ἔπαιρνε τὴ θέσι του ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τους. Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸ ἔγραφε. Ἔτσι ἕνας λυρισμὸς τέλεια πρωτότυπος, ποὺ ἐπισφραγίζει μὲ τὸν πιὸ πολιτισμένο τρόπο τὸ περιεγόμενό τους. Τόσο στὰ μικρά, ὅσο καὶ στὰ μεγάλα τραγούδια, βρίσκουμε ἔγαν μεγάλο πλοῦτο ὡραίων ποιητικῶν γραμμῶν, ὡραίων μουσικῶν θεμάτων, καὶ μιὰν ἀνεξάντλητη καὶ δυνατὴ πρωτοτυπία.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὸν μεγάλο δημιουργὸ ποὺ θέλει νὰ τὰ παραδώσει ἔτουμα, δουλεμένα μὲ τὴν στερεότητα μιᾶς μελλοντικῆς ἀξίας. Καὶ γιὰ τὸ λόγο τῆς πληθώρας τῶν παραλλαγῶν, θυμίζουμ' ἐδῶ τοὺς διάφορους τρόπους. Π.χ. : "Ενα τραγοῦδι γιὰ φωνὴ μὲ συνοδεία λύρας (ἢ ἄλλου ὀργάνου), τὸ ἴδιο τραγοῦδι γιὰ λύρα συνοδεμένο ἀπὸ μιὰ ἢ περισσότερες φωνὲς (σὲ ἴσο τόνο), (ἢ πιάνου) κλπ. Ἡ ἐπεξεργασία θὰ ἀποκαλύψει τὸν πλοῦτο ποὺ κρύβεται μέσα στὰ ἴδια τὰ δημοτικὰ θέματα, θὰ μιλήσει σ' ἕνα ἀνώτερο μεγάλο κύκλο ἀκροατῶν (μεγάλο κοινὸ), φανερώνοντας μὲ τὴν ἐπιδεξιοσύνη καὶ τὸ πνεῦμα της ὅλο τὸ συμπυκνωμένο ἀρχικὸ μεγαλεῖο τους.

Τὰ λαϊκὰ τραγούδια, ὅπως εἴπαμε, ξεχωρίζουνε ἀπὸ τὰ Δημοτικά, εἶναι μεγαλείτερα σὲ ἀριθμὸ καὶ σημαντίζουνε ἕνα γιοφύρι ποὺ τὰ ἑνώνει μὲ τὰ γνωστὰ διάφορα μικροτράγουδα τῶν θεάτρων τῆς ἀλαφρᾶς γραμμῆς (ὀπερέττα, ἐπιθεώρησι). Τὰ Δημοτικά μας τραγούδια ἔγουν ἕνα πλούσιο πολιτισμὸ, εἶναι ἀγνὰ Ἑλληνικά, καὶ καθε ἐπίδρασή ποὺ τυχαίνει νὰ παρουσιάζουν ἐγγιέται ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο τῆς προέλευσής των. Ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς τὰ κατατάσσει ἐπισημονικὰ στὰ διάφορα ὕφη καὶ στὶς διάφορες ἐπιδράσεις. Ἀναφέρεται ἡ ἐπίδραση τῶν Βυζαντινῶν μελωδιῶν, ἡ ἀρχαία Ἑλληνική κλίμακα, ἡ Ἑβραϊκὴ ὁμοιότητά τους μὲ τὴν ἐλεύτερη μελωδία καὶ τὸ ἐλεύτερο θέμα, ὅπως καὶ ἡ ἐπίδραση —στοὺς νεωτέρους χρόνους—τῶν διάφορων μουσικῶν σχολῶν.

Πρέπει νὰ ἐλπίζουμε πάντα πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ παραδώσουμε ἔστω καὶ λίγα ἀπὸ τὰ Δημοτικά μας τραγούδια, ἔτσιμα καὶ διασκευασμένα μὲ πολλοὺς τρόπους, στὸ μεγάλο κοινὸ ποὺ θὰ τὰ προπαγανδίσει μὲ ἀγάπη σὲ ξένες γῶρες,δίνοντας ἔτσι σ' αὐτὰ καὶ στὸν δημιουργό τους τὴν πρέπουσα θέση. Νὰ λοιπὸν μιὰ μεγάλη γι' αὐτὸ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία ποὺ πρέγεται στοὺς δυνατοὺς εἰδικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐμπνευσμένους Ἕλληνες καλλιτέγνες τῆς ποίησης καὶ τῆς μουσικῆς. Στὶς μουσικὲς ἰδιωτικὲς συγκεντρώσεις, στὶς δημόσιες συναυλίες, στὰ γραμμόφωνα καὶ τὰ ραδιόφωνα, θὰ μπορούσαμε ἔτσι ν' ἀκοῦμε κάποτε τὰ Δημοτικά μας τραγούδια στὸν τόνο τῆς ἐποχῆς μας, στὸν τόνο τοῦ μέλλοντος. Οἱ κάτογοι τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων ποὺ δὲν ἔγουν σκορπιστεῖ σὲ ἀθέξια διασκευάσματα, τῶν Λιγότερο γνωστῶν, θάπρεπε μὲ μεγάλη εὐλάβεια καὶ στοχασμὸ νὰ τὰ παραδώσουν στοὺς εἰδικοὺς καὶ σοβαροὺς ποιητὲς καὶ μουσουργοὺς γιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργαστοῦνε καὶ νὰ τὰ διασκευάσουνε μὲ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους καὶ γωρὶς νὰ τροποποιήσουνε τὴν αἰσθητικὴ τους πρόθεση, τὸ ὡραῖο τους περιεγόμενο καὶ τὸ δυνατό τους τὸ ἔφος. Ὁ τεγνίτης ποὺ θὰ καταφέρει νὰ δώσει παραλλαγὲς τοῦ Δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ σύμφωνα μὲ τὶς παραπάνω βασικὲς ἀργὲς, θάγει προσφέρει μιὰ μεγάλη ὑπηρεσία στὸ ταλέντο του, στὴ μουσική μας,στὸν πολιτισμό. Θάγει προσφέσει μιὰν ἐργασία γιομάτη ἀπὸ ὕμορφες καὶ ζωντανὲς ἐκπλήξεις !

ΝΙΚΟΣ ΣΚΑΛΚΩΤΑΣ

ΝΤΕΛΑΚΡΟΥΑ : «Ὁ Ντάντε μὲ τὸν Βιργίλιο στὴν Κόλαση».

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὑπερεχώτερα διθέλια—ὅπως τοῦ Ντάντε—δὲν μποροῦν νὰ χαρακτηριστεῖν μονάχα σὰν δημιουργίες προσωπικές, ἀλλὰ καὶ σὰν ἔργα καλλιτεχνικὰ ἑνὸς ξεχωριστοῦ εἴδους. Πάνω σ' αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅπως πάνω σ' ἕναν ἰδιότυπο ἀστρικὸ χάρτη, ἔπαιρνε ἀλληθινὰ, σὰν πλησίασαν μιὰν ἀπ' τὶς κατα-πληκτικώτερες δημιουργίες τοῦ ἀνθρώπου.

Μὰ ἐγὼ δὲ θέλω νὰ ὑποστηρίξω πὼς οἱ ἄλλοι δέν καταλαβαίνουν τὸν Ντάντε, ὅπως θάπρεπε νὰ τὸν καταλάβουν. Σηλαδὴ σὰν «ὑπέρχο ἠθικὸ Διδάσκαλο». Θέλω κάτι παραπάνω' νὰ ὑποδείξω ποιὰν καινούργια ἑρμηνεία μποροῦμε νὰ δώσουμε στὸ ἔργο του καὶ ἀπο ποιὰν πλευρὰ εἶν' ἀνάγκη νὰ τὸν κυττάξουμε, γιὰ νὰ δοῦμε ἐλλήπρη τὴν προσωπικότητά του νὰ γιγαντώνεται στὸ ἐάβες τῆς αἰωνιότητας.

II

Ἡ καλλίτερη ἀπόδειξη τῆς γνώμης μου, ὅτι ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει τὴ Θεία Κωμωδία, σύμφωνα μὲ τὴ ἐαθύτερη πρόθεση τοῦ Ντάντε, βρίσκεται στὶς μέτριες ἀντιλήψεις, ποὺ σχηματίζουν γι' αὐτὸ τὸ ἔργο ἀκόμα κι' εὐφυεῖς ἄνθρωποι. Εἴτε θελήσουμε νὰ δοῦμε στὸν Ντάντε, ὅπως ὁ Καρλάϋλ, ἕναν προφήτη τοῦ ἔθνους του. ἢ, ὅπως ὁ Ματσίνι (4) ἕναν ἀπόστολο τῆς πατρίδας του, εἴτε, ὅπως ὁ Ροσσέττι (5) ἕνα μύστη μιᾶς ἀπόκρυφης αἱρεσης. ἢ, ὅπως ὁ Ἀμπρόσιο (6) ἕναν αἱρετικὸ καὶ πρόδρομο τῆς Ἀναγέννησης ἢ μενάγκα, ὅπως ὁ Ντὲ Σάνκτις (7) ἕναν ἐξαιρετικὸ καλλιτέχνη. δὲν κάνουμε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ ν' ἀποδίδουμε σ' αὐτὸν σκοποὺς καὶ ἰδιότητες, ποὺ καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἶχαν καὶ ποτὲ μέλλον μπορεῖ νὰ ἔχουν. Δεν τὸν θεωροῦμε σὰν κάτι τὸ ξεχωριστό. σὰν ἕναν μεναδικὸν ἄνδρωπο. Τὸν τοποθετοῦμε μονάχα σὲ μιὰν ἀπ' τὶς πολλὲς τάξεις, ποὺ μπορεῖ νὰ διαιρέσουμε τὸ στρατὸ τῶν ἔργατῶν τοῦ πνεύματος. Καὶ πρὶν ὅμως κι' ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν ἔξησαν ἄνθρωποι μὲ τὸ ἴδιο ἀείδεσ πνεῦμα καὶ τὸν ὡραιότερο ἀνάμεσ' ἀπ' τὸν Νεύτωνα καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀνάμεσ' ἀπ' τὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη (3).

Μπορεοῦσε ὅμως ἀντὶ νὰ τὰ ξεχάσουμε ὅλ' αὐτὰ. νὰ κάνουμε κάτι καλλίτερο—μποροῦμε νὰ ἐξακολουθήσουμε τὸ ἔργο τῶν συνεργατῶν αὐτῶν τοῦ Ἀλιγκιέρι. Ὀφείλουμε νὰ δώσουμε μιὰν καινεύργια ἑρμηνεία τόσο στὴν ψυχεσύνθεση τοῦ ποιητὴ ἔσο καὶ στὸ ἔργο του. ἀνώτερη ἀπὸ κάθε προηγούμενη. "Εγραφα—πάει καιρὸς—σ' ἕνα διθλίο, ποὺ εἶν' ἕνας παθητικὸς ἀπολογισμὸς τῆς σημερινῆς ἰταλικῆς ποιητικῆ εἰπὴν γι' αὐτὸν μέσα ὑπὸ ταγμένα στὴν μεγαλύτερη φιλοδοξία του: νὰ γίνει ἐ τοποτηρητὴς τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ.

Ὁ Ντάντε ἦταν εἰλικρινὴς καὶ ποίος πρὸ πάντων θὰ μιλήσουμε, καλλιεργήθηκε ὄχι μόνον ἀπαρόμιλλα, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλες τὶς μορφὲς τῆς — ἡ ἐμολογλυπτικὴ, ἡ μεταλλουργία, ἡ κεραμεικὴ, ἡ ὀφαντικὴ, ἡ χρυσοχοΐκὴ, ἡ ταπητουργία, ἡ γλυπτικὴ κ. ἄ., ἔφθασαν στὴν ἀκμὴ τῶν παντοῦ ὁπου ἐφανιόσθηκαν. Στὴν Ἰσπανία ἰδίως, ἡ Μουσουλμανικὴ τέχνη ἔδωσε τὰ καλλίτερα ἔργα τ.ς (ἀρχιτεκτονικῆς κυρίως), σωστὰ ἀριστουργήματα, γιατὶ ἐδῶ, στὴ χώρα σύτὴν οἱ "Ἀραβες, ἤρθαν σὲ ἀμεσώτερην ἐπαφὴ. ἀπὸ παντοῦ ἄλλοῦ, μὲ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὸ ἔργο τῶν.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ γενικὰ ἐξησκησε ἡ χριστιανικὴ τέχνη, οἱ "Ἀραβες δημιούργησαν κάτι ἐντελῶς δικό των, κάτι προσωπικότατο, τέλος, κάτι ἀπολύτως πρωσαρμοσμένο στὴ νοοτροπία τον, ἀκριβῶς γιατὶ ἡ κοινωνική ζωή των, οὐσιωδῶς διέφερε ἀπὸ ἀπόψεως ἠθῶν, συνηθειῶν καὶ ἀντιλήψεων, μὲ ἐκεινν τῶν χωρῶν ποὺ κατέκτησαν.

"Αλλωστε, οἱ πρῶτοι οἰκοδόμοι τῶν τεμενῶν ἦσαν κόπται (χριστιανοὶ Αἰγύπτιοι). Τὸ ἔργο τους ἐπομένως ἔδν ἀπομακρύνονταν ἤδη πολύ, ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ οἰκοδομική. Ἐδέ-τὴς Μουσουλμανικῆς τέχνης, στὴ μὲν ἠσε νὰ περάσει ἀρκετὸς καιρὸς. Ἕως ποίε πρὸ πάντων θὰ μιλήσουμε, καλλιεργήθηκε ὄχι μόνον ἀπαρόμιλλα, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλες τὶς μορφὲς τῆς — ἡ ἐμολογλυπτικὴ, ἡ μεταλλουργία, ἡ κεραμεικὴ, ἡ ὀφαντικὴ, ἡ χρυσοχοΐκὴ, ἡ ταπητουργία, ἡ γλυπτικὴ κ. ἄ., ἔφθασαν στὴν ἀκμὴ τῶν παντοῦ ὁπου ἐφανιόσθηκαν. Στὴν Ἰσπανία ἰδίως, ἡ Μουσουλμανικὴ τέχνη ἔδωσε τὰ καλλίτερα ἔργα τ.ς (ἀρχιτεκτονικῆς κυρίως), σωστὰ ἀριστουργήματα, γιατὶ ἐδῶ, στὴ χώρα σύτὴν οἱ "Ἀραβες, ἤρθαν σὲ ἀμεσώτερην ἐπαφὴ. ἀπὸ παντοῦ ἄλλοῦ, μὲ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὸ ἔργο τῶν.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ γενικὰ ἐξησκησε ἡ χριστιανικὴ τέχνη, οἱ "Ἀραβες δημιούργησαν κάτι ἐντελῶς δικό των, κάτι προσωπικότατο, τέλος, κάτι ἀπολύτως προσαρμοσμένο στὴ νοοτροπία τον, ἀκριβῶς γιατὶ ἡ κοινωνική ζωή των, οὐσιωδῶς διέφερε ἀπὸ ἀπόψεως ἠθῶν, συνηθειῶν καὶ ἀντιλήψεων, μὲ ἐκεινν τῶν χωρῶν ποὺ κατέκτησαν.

"Αλλωστε, οἱ πρῶτοι οἰκοδόμοι τῶν τεμενῶν ἦσαν κόπται (χριστιανοὶ Αἰγύπτιοι). Τὸ ἔργο τους ἐπομένως ἔδν ἀπομακρύνονταν ἤδη πολύ, ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ οἰκοδομική. Ἐδέ-τὴς Μουσουλμανικῆς τέχνης, στὴ μὲν ἠσε νὰ περάσει ἀρκετὸς καιρὸς. Ἕως

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 14]

(1) Τὸ τελευταῖο μέρος (Παράδεισος) τελειώνει μὲ τὸ στίχο: «...ἡ Ἀγάπη ποὺ κινάει τὸν ἥλιο καὶ τ' ὅλλα τ' ἀστρα». (Σημ. μετ.).

(2) Καζοῦνται ἢ περιστασιολόγοι λέγονται οἱ ἠθικολόγοι ποὺ καταγίνουσι νὰ λύσουν τὰ διάφορα ζητήματα ποὺ παρουσιάζονται, ὅταν ἡ συνείδηση ἀντιμετωπίζει συγκρουόμενα πρόβλήματα. (Σημ. μετ.).

(3) Ὁ Διόνυσος ὁ Ἀρεοπαγίτης Ἔγραψε ἐπερὶ οὐρανίας ἱεραρχίας. Ἡ πραγματεία δμως αὐτὴ καθὼς καὶ ἰεσσερες ἄλλες καὶ δέκα ἐπιστολὲς θεωροῦνται, μὲ πολλὴ βασιμότητα, ἔργα ψευδεπίγραφα κ' ἀποδίδονται σὲ μεταγενέστερους συγγραφεῖς. (Σημ. μετ.).

(4) Ἰ ω σ ὴ φ Μ α τ σ ί ν ι (1805—1872). Ἰταλὸς ἐπισκοπάτης ποὺ ἀγωνίστηκε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴν πολιτικὴ ἑνότητα τοῦ Ἰταλικοῦ ἔθ ους. Ἐξόριστος στὸ Λονδῖνο ἵδρυσε τὸ «Ἐξοριστικὸ Κομιτάτο», γιὰ τὴν διάδοση τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν στὴν Εὐρώπη. Ἀπ' τὰ ἔργα του ξεχωρίζει ἡ μελέτη «Δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου». (Σημ. μετ.).

(5) Γ α β ρ ι ὴ λ Ρ ο σ σ έ τ τ ι (1783—1863) Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ λόγιος. Ἔγραφε: «Ἀναλυτικὴ ἑρμηνεία τῆς Θείας Κωμωδίας». (Σημ. μετ.).

(6) Ε ὐ γ έ ν ι ο ς Ἀ ρ ο ύ. Γάλλος λογοτέχνης τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἐπὸ 1853 ἐξέδωκε τὸ ἔργο: «Ὁ Ντάντε αἱρετικός, σοσιαλιστὴς κ' ἑνοσσιάστης». (Σημ. μετ.).

(7) Φ ρ α γ κ ἰ σ κ ο ς ν τ ὲ Σ ἀ ν κ τ ι ς (1817 — 1883). Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ πολιτικός, ἕνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους ρήτορες τῆς νεώτερης Ἰταλίας. "Εγραψε: δίτομο «Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας», «Κριτικὰ δοκίμια», «Νέα κριτικὰ δοκίμια» κ.λ.π. (Σημ. μετ.).

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟΥ κ. ΗΛΙΑ ΖΙΩΓΑ

Β'.

Ἡ Μουσουλμανικὴ τέχνη, ποὺ ἀναπτύχθη κυρίως μακρυὰ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἀράβων, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Συρία, στὴ Μεσοποταμία, στὴ Συκελία, στὴν Περσία ὡς τὶς Ἰνδίες, καὶ ἰδίως στὴν Ἰσπανία, ἐμφανίζεται. ἐντελῶς ξαφνικά, ὅπως ἄλλωστε, ἐντε-

Γυάλινη κανάτα ἀπὸ τὸ Μαυσωλεῖο τοῦ Μαμελούκου Σου

ΤΟ ΞΕΝΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

Z. B. ΠΡΙΣΛΕΥ

ΜΕΤΑΦΡ. Κος ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ.— Μια παρέα φίλων, ὁ Γουΐβερτον μὲ τὴ γυναῖκα του Μάργκαρετ καὶ ὁ Πέντερελ, ξεκίνησαν ἕνα φθινοπωρινὸ βράδυ ἀπὸ τὸ ἑξοχικὸ ἑπαρχιακὸ σπίτι μιᾶς φίλης των ὁλοχρόνης, ἀπὸ τὸ σπίτι κῶν Λίνελλ. Μ' ὅλες εἰς προεῳοσυσίσεις τῶν φίλων τους πῶς ὁ καιρὸς δὲν ἦταν καλός, ἔφυγαν μὲ τ' αὐτοκίνητο τους τὸ βραδάκι, γιὰ νὰ κάνουν μιὰ διαδρομὴ ἀπὸ ἀρκετὰ χιλιόμετρα. Τοῦς ἔπισσε βροχὴ δυνατή, ποὺ ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ἔγινε μπόρα, χαλασμός. Οἱ βρομοι κατέρχιαν, κάθε ὁρατὸς γίνοταν κάθε τόσο καὶ ἐπάνω ἀπ' αὐτὸ εἶχανε χάσει καὶ τὸ δρόμο. Σ' ἕνα σημεῖο ξεχώριαν φῶτα. "Ἦταν ἕνα μυστηριακὸ, παρφέλενο σπίτι, στὴν ἐρημιά. Κατέβηκαν μὰ εἶδαν πῶς τὸ νερὸ κατρακυλοῦσε σ' ὀρμητικὸ ποτάμι ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ κυδόνεκαν νὰ πίγοῦν. Εἶδαν ἀκόμα πῶς ὁ δρόμος εἶχε χαλάσει, κι' οὔτε νὰ προχωρήσουν οὔτε νὰ γυρίσουν πίσω μποροῦσαν. Ὁ Πέντερελ πῆγε νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα γιὰ νὰ ζητήσει φιλοξενία. Τοὺς ἄνοιξε ἕνας μουγγὸς τρομαχτικὸς γίγαντας, ὁ ὑπηρέτης τοῦ σπιτιοῦ. Σὲ λίγο παρουσιάστηκαν δυὸ ἄλλοι τερίφγοι ἀνθρωποι.— μιὰ κοπτόχνεφη κυρὴ γυναῖκα κι' ἕνας ξερακιανὸς γέρος — οἱ ἀδελφοὶ Θέμ — ποὺ ὥστερα φοῦ μεγάλο δισταγμὸ, δέχτηκαν νὰ τοὺς φιλοξενήσουν].

3

—Ὑπάρχουν ὑπόστεγα ἐκεῖ πίσω, ἀριστερά, καθὼς δὲν ἔχομε τώρα πιὰ παρὰ ἕνα μονάχχο ἄλογο κι' ἕνα ἀμάξι, πρέπει νὰ ὑπάρχει τέπος καὶ γιὰ τὸ αὐτοκίνητό σας. Ὁ Μόργκαν θὰ τὰ καταφέρει. Μόργκαν νὰ πᾶς μαζὶ μὲ τὸν κύριο καὶ νὰ δεῖς ποῦ θὰ μπορέσεις νὰ φυλάξεις τὰ αὐτοκίνητο, ἀπὸ ἀτυχία ἢ στὸ ὑπόστεγο.

'Ο Μόργκαν ἔδειξε πῶς κατάλαβε, ὅτι χωρὶς νὰ ἔκφρα ὅμως τὴν δυσαρέσκειά του καὶ τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

—Κι' οἱ ἐπιλέτες;

Ὁ Γουΐβερτον πάστρεψε τὴ γυναῖκα του καὶ τὸν Πέντερελ.

—Θὰ τὶς φέρομε, ἀποκρίθηκε ὁ πελευτάος.

Ἡ κυρία Γουΐβερτον τόνισε μὲ ἰδιαίτερον ἔπιμονή:

—Ἔχω ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δική μου, Φιλίπ. Εἶμαι μούσκεμα, ὅς τὸ κόκκαλο καὶ πρέπει ν' ἀλλάξω. Φέρτε την ἀμέσως!

"Ἔφεραν πάντα. Ἀκούγανταν ὁ ἴδιος ἀόριστος θόρυβος.

—Δόξα τῷ Θεῷ! εἶναι ἡ τελευταία φορὰ ποὺ ἔχω ἀπόψε πάρε δῶσε μὲ τ' αὐτοκίνητο, φώναξε ὁ Γουΐβερτον λύνοντας τὰ λουρὶὰ τοῦ πέρτ - μπαγκός. Τελειώσαμε μὲ τὸν κατακλυσμό, μὰ τὶ παράξενο σπίτι!

—Παράξενο σπίτι καὶ παράξενοι ἄνθρωποι, ἐπιδοκίμασε ὁ Πέντερελ καθὼς τὸν βοηθοῦσε νὰ λύσει μὲ κόπο τὰ λουρὶὰ ποὺ εἶχανε μουσκέψει ἀπὸ τὸ νερό. «Τώρα ξέρω τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς ἔκφρασης «Ζητήσατε τὴν Γυναῖκα». Σεργιάνισα τὴν παλιά μου βαλίτσα σὲ πολὺ παράξενα μέρη, μὰ ἔχω τὴν ἐντύπωση πῶς ἐτοῦτο θὰ εἶναι τὸ πιὸ παράξενο ἀπ' ὅλα».

Ὁ Γουΐβερτον μουρμούρισε:

—Ὡστόσο εἶναι καλύτερα ἔτσι, παρὰ νὰ δρασκελοῦμε μέσα στὸ σκοτάδι δρόμους ποὺ ἐξαφανίζονται. Εἴμαστε τοὐλάχιστο ἀσφαλισμένοι, ὑπάρχει στέγη καὶ φωτιά.

—Ἀσφαλῶς αὐτὸ θὰ μὲ ξαφνιαζε, εἶπε ὁ Πέντερελ, ρίχνοντας χώμα γὶς δυὸ βαλίτσες. Ἐδῶ μπορεῖ νὰ βρίσκεται ὁ κίνδυνος...

Τράβηξε διακτινὰ κατὰ τὸ σπίτι καὶ δὲ δίστασε νὰ σπρώξει τὸν Μόργκαν, ποὺ στεκόταν καρφωμένος στὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας. "Αν δὲν τοῦ ἄρεσε, δὲν εἶχε παρὰ νὰ φύγει. "Ἦτανε τὸ μόνο ποὺ φαινόταν πῶς ἔπρεπε νὰ κάμει. Κι' ἕνας γορίλλας θὰ ἤτανε σίγουρα πιὸ βλαγκέπτης καὶ πιὸ χρήσιμος. Αὐτὸς ξεπερνοῦσε τὴ φύση του νὰ εἶναι μουγγὸς καὶ νὰ παίζει τὸ ρόλο τοῦ τρουλὲ καὶ τοῦ γίγαντα.

"Ὅλοι ἄρχισαν νὰ κινοῦνται μὲ χυρετό. Σὰ νάχει μεταμορφωθεῖ τὸ χολ σὲ διαδρομὸ σταθμοῦ, σκεφτόταν ὁ Πέντερελ. Ἡ κυρία Γουΐβερτον, ποὺ παράτησε τὸ κάπος ὑπερβολικὸ ὕφος της, ἤτανε τώρα ἀληθινὰ χριτωμένη, εἶχε ἐγάλει τὸ καπέλλο της καὶ τὰ μαντώ της ποὺ εἶχανε μουσκέψει, ἔσκυφε πάνω ἀπ' τὶς βαλίτσες της, λέγοντας μερικὰ ἐμπιστευτικὰ λόγια στὴ Μὶς Θέμ. Ὁ Γουΐβερτον εἶχε ξαναφύγει μαζὶ μὲ τὸ Μόργκαν γιὰ νὰ ἀδηγήσει τὸ αὐτοκίνητο σ' ἕνα εἶδος ὑπόστεγο. Ὁ κ. Θέμ ἐξαφανίστηκε τρίβοντας τὰ δόντια... Ὁ Πέντερελ ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ ν' ἀνακουτεῦεί στὴν κίνηση, μὰ σὰν πέταξε τὸ πανωφόρι του, ποὺ ἔσταξε ἀπὸ τὸ νερὸ, πάνω στὴν βαλίτσα του, κοντὰ στὴν πόρτα, δὲν τοῦ ἔμενε πιὰ νὰ κάνει τίποτ' ἄλλο. "Αναψε ἕνα τσιγάρο καὶ θάλθηκε νὰ ἐνιρροπολεῖ κυττάζοντας τὰ τεντωμένα του πόδια, ὅσο ποὺ ἄρχιζε νὰ ζεσταίνεται σιγὰ σιγά. Ἦταν κουρασμένος. Οἱ εἰκόνες τῶν συντρόφων του ἔπλεαν στὸ μυαλό του σὰν φαντασταικὰ πλοῖκ: ἡ κυρία Γουΐβερτον, μιὰ ἀπὸ τὶς χλωμὲς καὶ διάφανες γυναῖκες, τὶς τρομερὰ μορφωμένες, ποὺ τὰ ξέρουν ὅλα καὶ δὲν ξέρουν τίποτα, γιατὶ δὲν ἔρχονται ποτὲ σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Φίλιπ Γουΐβερτον, γιομάτος ἀρετὲς κι' ἔξοχα αἰσθήματα, μὰ ποὺ δημιουργοῦσε στὸν ἑαυτό του πολλὲς φροντίδες, πολὺ νοικοκύρης, πολὺ καθὼς πρέπει. Οἱ Θέμ, ὁ τρεμάμενος σκελετὸς καὶ ἡ χοντρὴ γυναῖκα, ἡ ἀπωρουστικὴ καὶ ἀόριστα ἀνησυχαστικὴ μὲ τὸ Θεό της, τὸ Θεὸ τῶν ἱερεχήρυκων τοῦ δρόμου. Ὁ Μόργκαν, ἐκεῖνος ὁ μουγγὸς γίγαντας. "Ἦτανε κι' ἄλλος ἕνας, ποὺ πλάγιαζε κεῖ πάνω. Πῶς τονε λέγανε; Σὰρ Ρέντερικ, ναί, αὐτὸ ἦταν. Ὁ γέρος Σὰρ Ρέντερικ, ὁ ἰδιοχτήτης τοῦ σπιτιοῦ, καταδικασμένος νὰ μένει πάντα κεῖ πάνω, ἀόρατος καὶ σκιαχλιάζ. Νὰ ἔδινε ποτὲ διαταγές; Μπορεῖ νὰ τὶς κατέβαζε ἡ Ρεβέκκα, χαραγμένος (ὦ! ποιὰ εἶναι λαμπὸν ἡ ἔκφρασή;) ...πάνω σὲ πέτρινες πλάκες.

Σὲ λίγο ὁ Πέντερελ ἔπνιξε ἕνα λυμμὲ. Τὸ αἴσθημα κείνο, ποὺ τὸ γνώριζε πολὺ καλά, ξανχιμάεται πάλι μέσα του. Γεννήθηκε, ὅπως πάντα, ξαφνικὰ. Μιὰ ἀόριστη παταχνιὰ, ποὺ καταβρόχιζε τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα ποὺ εἶχαν οἱ παλιὲς κι' αἰ μελλούμενες εἰκόνες, ξεπετάχτηκε ξαφνικὰ μέσα στὰ πνεῦμα του, ἔσβυσε ὅλες τὶς ἀπόψεις τῆς ζωῆς καὶ τὰν ἄφησε ἄδεια καὶ σκυθρωπὴ. "Ἄλλη μιὰ φορὰ ξαναβρίκαμε τὰν ἑαυτό του καταμονὸν σμένο, μπροστὰ σὲ μιὰ παρέλκοση ἀπὸ σκιὲς ἀπειλητικές. Κι' ὅπως πάντα—κι' αὐτὸ ἤτανε τὸ κὸ σκλήρὸ—κάτι εἶχε σπιρτήσει μέσα του, γιὰ νὰ φωνάξει μὲ μιὰν ἀπελπισμένη φωνὶτσα στὴ γυφίζα μενεξιά. Αὐτὸ ἤτανε τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα. Οἱ σκοτεινὲς νύχτες, οἱ καταιγίδες καὶ οἱ καταρρεύσεις δὲν ἤτανε τίποτα μπροστὰ σὲ τοῦτο τὸ μαρκὶ τοῦ κρυφοῦ τοῦ εἶναι. Οὔτε ἡ τρέλλα, οὔτε ἡ ἀπελπισία δὲν εἶναι κείνα ποὺ σπρώχνουνε τόσους ἀνθρώπους στὴν αὐτοχτονία, ἔλεγε μέσα του, μὰ ἡ κατάστκση ἐκείνη τοῦ μυαλοῦ, ποὺ σβύνει τὰ χρώματα καὶ γιομίζει τὸ στόμα μὲ στάχτη. Μιὰ ἔκπυρσοκρότηση, μιὰ μονάχα σφιχτρα καὶ δὲν ἀπομένει πιὰ τίποτα.γιὰ νὰ θυμάται τὸ χαμένο παρελθὸν ἢ γιὰ νὰ ταράξει τὴν ἄδεια σκοτεινιὰ τοῦ μυαλοῦ. Ἡ ζωὴ μπορεῖ τότε νὰ μᾶς ἔχει κλέψει ὅ,τι τῆς ἄρεσε: ἔμμως ἔτσι κερδίζει κανένας, τουλάχιστο, τὴν ἀθλία τελευταία παρτίδα.

Ὁ Πέντερελ ἔκλεισε ὅλον ἐκεῖνο τὸν πόνο του μέσα σὲ δυὸ φράσεις, κι' ἔνιωσε ἀνακούφιση. Ἀφησε τὴν ἀνειροπόληση καὶ ζήτησε νὰ διασκεδάσει μ' ἕσα συνέθειαν γύρω του. Εἶδε τὸν Μίστερ Θέμ, ποὺ ἔφτανε φέροντας ἕνα μικρὸ δίσκο καὶ μιὰ μπετίλια καὶ παρὰ λίγο νὰ ξεσπάσει σὲ ζητωκραυγές.

— Καλὰ μαντάτα. "Ἔρχεται ἡ μπετίλια!

—Θέλετε, λοιπὸν, κύριε...

Ὁ Θέμ ἄρησε τὸ δίσκο δισταχτικά.

—Λέγομαι Πέντερελ, ἀποκρίθηκε ἐκείνος κυττάζοντας τὸν Μίστερ Θέμ καὶ τὴ μπετίλια του.

— Πέντερελ, μάλιστα! Θέλετε, κύριε Πέντερελ, νὰ μοῦ κρατήσετε συντροφιὰ πίνοντας;

—Εὐχαριστῶ, Μίστερ Θέμ!

Συζητοῦσανε σὰν δυὸ παλιοὶ φίλοι.

Ὁ Μίστερ Θὲμ στάθηκε δισταχτικὸς, μὲ τὸ χέρι στὴ μπετίλια.

—Μοῦ φαίνεται πὼς οἱ νέοι τῆς ἡλικίας σας δὲν πίνουνε τώρα ἀπ' αὐτὸ τὸ σοῦσκο. Τοῦτο δῶ εἶναι τζὶν καὶ τὸ προτιμῶ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὰ σπίρτα, ἀν ἐξαιρέσουμε βέβαια τὰ πολὺ παλιὰ μπράντυ. Μὲ γεμάτη, μιὰ πρέζα ζχκαρη, λίγο ζεστὸ νερὸ καὶ τὸ τζὶν γίνεται περίφημο, καὶ εἶναι, μὴν τὸ ξεχνᾶτε, τὸ πιὸ καθαρὸ ἀπ' ὅλα τὰ φίνο-πνευματώδη.

—Τὸ θυμοῦμαι πολὺ καλά, εἶπε ὁ Πέντερελ μὲ ζωηρότητα. Μ' εὐχαρίστηση θὰ πιῶ τὸ τζίν. Συνήθιζα αὐτὸ δὲν θὰ χρειαστεῖ, τὸ ξέρετε.

'Ανέμα κι' ἄν θἄρπεπε νὰ φεύγαμε ἐμεῖς οἱ τρεῖς, πάλι ἐσεῖς δὲ θἄσαστε ὑποχρεωμένοι νὰ κουνηθεῖτε. Μπορεῖτε νὰ μείνετε ὅδ πέρα, πελὺ ἡσυχοι.

Καὶ μιλῶντας ἔτσι κύτταξε τὸν Φὲμ κατάματα.

'Ο ἄλλος ὑπόμεινε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐκεῖνο τὸ ὀλέμμα, μὰ σὲ λίγο ἀποτράπηξε τὰ μάτια, κυττάζοντας τρεγύρω τὸ δωμάτιο. "Ἦτανε φανερὸ πὼς προσπαθοῦσε νὰ ξαναφέρει τὴν αὐτοκυριαρχία του. Ὕστερα ψιθύρισε σκύβοντας:

—Ὅπως, δέδεια, καταλαβαίνετε, ἡ σκέψη νὰ μείνω ἐδῶ μέσα κλεισμένος μ' ἀνησυχεῖ. Καὶ τοῦτο, γιατὶ ὁ Μόργκαν, ὁ γέρο-ὑπηρέτης τοῦ ἀδελφοῦ μου, εἶναι παλιοκτῆνος. Πίνει σὰν καταδόσδρα. Μιὰ νύχτα σὰν αὐτὴ μπορεῖ νὰ τὸν ἀνάψει. Καὶ σὰν εἶναι μεθυσμένος εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος. Εἶναι δυνατὸς σὰ ἄδδι καὶ μ' εὐκολία ξερριζώνει μιὰ πόρτα. Μπορεῖτε νὰ καταλάβετε λοιπὸν γιατὶ φοβοῦμαι τόσο πολὺ νὰ μείνω ἐδῶ, μ' ἕνα τέτοιο θηρίο, χωρὶς νὰ ὑπάρχει τρόπος νὰ φύγω.

'Ο Πέντερελ ἔκανε μιὰ καθησυχαστικὴ χειρονομία.

—Θὰ προσπαθήσουμε νὰ μὴ βρεῖ τίποτα νὰ πιεῖ. Δὲν θἄναι παράξενο νὰ μεθύσει καὶ νὰ κάνει φασαρίες τὴ νύχτα.

Μὰ εἶχε παρατηρήσει τὸν Φὲμ ἀπὸ πολὺ κοντά. 'Όσα εἶχε πεῖ γιὰ τὸ Μόργκαν ἤταν πιθανὰ, καὶ μάλιστα, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀληθινὰ. Γιατὶ ὁ Μόργκαν ἤτανε πραγματικὸ κτῆνος. Μὰ ὡστόσο, ὁ Πέντερελ εἶχε τὴν πεποίθηση πὼς ὁ συνομιλητής του ἔλεγε ἀθέμιστα. Δὲν τὸν τρόμαζε τόσο ὁ Μόργκαν. Κάτι ἄλλο τὸν τρόμαζε. Κάποια εἰνόνα πιὸ φοβερὴ βὰ καταδίωκε τὸ πνεῦμα του, ἀφοῦ μόνο ἡ σκέψη πὼς θἄμενε μέσα σὲ κεῖνο τὸ σπίτι τὸν ἔκανε ν' ἀφήσει μιὰ τέσο παράξενη κρεωγή. Μ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴν ἤτανε παρὰ κάτι ποὺ τὸ φαντάστηκε. Αὐτοὶ οἱ Φὲμ, ποὺ ζούσανε στὴν κορφὴ τοῦ ἀπομονωμένου ἐκείνου βουνοῦ, ἤτανε πολὺ παράξενοι ἄνθρωποι καὶ λιγάκι τρελλοί. Ἀκόμα ἀπὸ ἡ Πέντερελ κύτταξε αὐτὸν ποὺ βρισκόταν ἀντίκρυ του, σὰ νάτανε κάτοικος μιᾶς ἄγνωστης ἠπείρου.

Ἡ πόρτα ἔκλεισε πίσω τους. Ὁ Μόργκαν τὴν ἐκλείδωνε κι' ὁ Γουΐβερτον ἔβγαζε τὸ πανωφόρι του.

—Τὸ φύλαξε τ' αὐτοκίνητο, εἶπε στὸν Πέντερελ. Στὴ γωνία ἀριστερὰ δὲν εἶναι ἕνα ἀνοιχτὸ ὑπόστεγο; Πάλι καλὰ ποὺ τὰ κατάφερα.

"Ἐρριξε γύρω του μιὰ ματιά.

—Ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκα μου;

'Ο Πέντερελ ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο τὴν τελευταία πόρτα δεξιά.

—Φαρῶ πὼς πῆγε ν' ἀλλάξει.

'Ο Μίστερ Θὲμ, κάπως ταραγμένος ἀκόμα, σηκώθηκε δείχνοντας τὴ μπετίλια καὶ τὰ ποτήρια.

—Θέλεις τζὶν, Γουΐβερτον; εἶπε ὁ Πέντερελ. Εἶναι πολὺ καλό.

'Ο Γουΐβερτον χαμογέλασε καὶ κούνησε τὸ κεφάλι:

—Ὄχι, εὐχαριστῶ, δὲ μ' ἀρέσει. Ἐσὺ τὸ πίνεις, Πέντερελ; Καὶ χωρὶς νερό; Θὰ σὲ κάνει φοβερὰ μελαγχολικό.

—Τὸ τζὶν φέρνει θλίψη, ἀμολόγησε ὁ Πέντερελ. Μὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ βλιβερὸ σὰν δὲν ἔχεις νὰ πιεῖς οὔτε ἀπ' αὐτό.

'Ο Μίστερ Θὲμ ξαναγέμισε τὰ ποτήρια. Τὸ χέρι του δὲν ἤτανε καὶ τόσο σταθερὸ κι' ἔτρεμε. Στὸ ἀδύνατο φῶς ὅλα φαίνονταν νὰ τρέμουν. Τέτοιος φωτισμὸς φέρνει πιὸ πολλὲς παρεισθήσεις κι' ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ σκοτάδι. Θύμιζε ἕναν ἄνθρωπο ποὺ χόρευε μαγικὸ χορὸ μὲ καπέλλο φηλὸ καὶ ρεντιγκότα. 'Ο Πέντερελ παρατήρησε πὼς ὁ Γουΐβερτον, ποὺ τώρα εἶχε πάψει ν' ἀσχολεῖται μὲ τὸ αὐτοκίνητο καὶ εἶχε ξαναγίνει ἀθρώπος, κύτταξε τριγύρω του μὲ περιέργεια, κι' ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἔριχνε μιὰ λοξὴ ματιὰ στὸν περίφημο Φὲμ.

—Ἔχει δίκηο, ἀναλογιζόταν ὁ Πέντερελ.

Καὶ ξαφνικὰ, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμμιὰ ἰδιαίτερη αἰτία, ἔνιωσε ξαναν ἐκεῖνο πόνο γιὰ τὸν Γουΐβερτον. Ἔνιωθε ἀόριστα πὼς ὁ φίλος του δὲν ἔπρεπε νὰ βρίσκεται ἐκεῖ. Ὁ Γουΐβερτον δὲν ἤτανε σὰν αὐτὸν, χωρὶς φροντίδες καὶ χωρὶς ὑποχρεώσεις, ἕνας ἄνθρωπος σχεδὸν ἐντὸς νόμου. Ἦταν, ἀντιθετχ, ἀπὸ κείνους ποὺ—(πῶς νὰ τὸ πεῖ κανείς;)—εἶναι, δεμένοι μὲ τὴ ζωή. Εἶχε π. χ. μιὰ γυναῖκα ποὺ πῆγε τώρα ν' ἀλλάξει...

...Τί παράξενες ποῦ εἶναι οἱ γυναῖκες! Εἴτε δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνθρώπινες, εἴτε εἶναι πάρα πολὺ !! Εἶχε πάει ν' ἀλλάξει, μὲ συντροφιὰ κείνην τὴν κεωφὴ καὶ κοντόχοντρη στρίγγλα. Ὕπῆρχε σ' αὐτὰ κάτι τὸ παράξενα παθητικό. Θὰ ξαναγύριζε σὲ μιὰ στιγμὴ, ἀνάλαρρη, τουαλεταρισμένη, γιομάτη χαμόγελα, σὰ νὰ πήγαινε σὲ σουαρέ. Ὁ Πέντερελ ἔνοιωσε μιὰ παράξενη διάθεση. "Ηθελε νὰ πάρει τὸ χέρι τοῦ Γουΐβερτον καὶ νὰ τὸ σφίξει. Μὰ κρατήθηκε καὶ ἀντὶς γι' αὐτὸ πῆρε τὸ ποτῆρι του. Ὡστόσο, σκέφτηκε πὼς ἤταν ἀπέλυτη ἀνάγκη νὰ τοῦ μιλήσει γιὰ τὸν Φέμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

'Η Μάργκαρετ ἔνοιωσε ἀνακούφιση καὶ μόνο ποὺ ἔβλεπε τὴ βαλίτσα της. Πέντε λεπτὰ μενάχχ νὰ ἔμενε μαζὶ της καὶ θὰ ξανάβρισκε τὸν ἑαυτό της. Στεγνὰ ροῦχα καὶ λίγο χέντεισμα θὰ τὰ διόρθωναν ὅλα. Οἱ πρῶτες στιγμὲς ἤτανε φοβερές. Οἱ ἄμοι καὶ τὰ γόνατά της εἴχανε μουσκέψει. Τῆς φαινόταν πὰς τὴν τύλιγε κάτι ὀρμὶκο καὶ λασπωμένο. Ἔνιω πέπλο ἀπὸ θρεχὴ καὶ ἀπὸ σκοτάδι, ποὺ τὴν ἔσφιγγε. Εἶχε τὴν ἐντύπωση πὼς ἤτανε ἕνα φρίχτὸ σκιάχτρο. Καὶ στὴν κατάστκση αὐτὴ τῆς ἤτανε ἀδύνατο νὰ περιφρονήσει ἀπειονὴ ἀδιφότα. Δυσκολεύτηκε πιὸ πολὺ νὰ μπεῖ μέσα καὶ νὰ μιλήσει μὲ κείνους τοὺς ἀνθρώπους, παρὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὴν πραγματικὸ κίνδυνο, τὸν ἔξω. Σὰ νοιώθει κανεὶς πὼς εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, τότες ὁλόκαιρος ὁ κόσμος τοῦ φαίνεται ἀπαίσιος.

Πέρασε στιγμὲς φοβερὲς σὰν εἶχε ἀρχίσει ἡ παράξενη κείνη Μὶς Θὲμ οὐρλιάζοντας νὰ ἐρίζει, τὸν ἀδελφό της. Ἡ Μάργκαρετ ἤθελε τότε νὰ φωνάξει καὶ κείνη, νὰ γαντζωθεῖ πάνω στὸν Φίλιπ καὶ νὰ τὸν τραβήξει ἔξω στὸ αὐτοκίνητο. Σὰν θὰ ξανάθαζε τάξη στὰ ροῦχα της καὶ στὰ μυαλό της, θὰ προσαρμόζονταν μὲ τὰ περιθάλλον. Τώρα, πρὶν ἀπ' ὅλα, ἔπρεπε νὰ φορέσει ἕνα στεγνὸ φόρεμα.

Πῆρε τὴ βαλίτσα της καὶ πῆγε κοντὰ στὴ Μὶς Θέμ. Μ' ἕνα θαυμάσιο χαμόγελο γυναικείας ἐμπιστοσύνης τῆς εἶπε:

—"Εχω μουσκέψει φριχτά. Μπορῶ ν' ἀλλάξω;

—Τί; οὐρλιαχε ἡ γριά.

"Ἦτανε φανερὸ πὼς δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα. Τί ἐνοχλητικὸ καὶ τί παράξενοι ποὺ εἶν' οἱ κουφοί! Ἀὲς καὶ δὲν εἶναι ἀνθρωποι. Ἡ Μάργκαρετ ξαναπε δυνατὰ τὴν ἐρώτησή της, μὰ χωρὶς νὰ χαμογελάσει τοῦτη τὴ φορά. Τῆς φαινόταν πὼς εἶχε γίνει μικρὸ κορίτσάκι.

'Η Μὶς Θὲμ ἔνιωσε μιὰ κίνηση ἐπιδοκιμασίας:

—Φαινόσαστε θρεμμένη. Πηγαίνετε ν' ἀλλάξετε.

—Μὴ τυχὸν ἔχετε μπάνιο;

Φώναξε ἡ Μάργκαρετ. Τί κουτὴ ποὺ ἤταν!

— Μοῦ δείχνετε τὸ δρόμο, σᾶς παρακαλῶ;

—Πρέπει νὰρθεῖτε στὴν κάμαρά μου. Δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο.

'Η Μὶς Θὲμ δὲ ζήτησε νὰ δικαιολογηθεῖ. Ἀντίθετα, φαινόταν πὰς διασκέδαζε.

—Δὲν ἔχομε τώρα πιὰ μπάνιο. Γκρεμίστηκαν. Οὔτε τὴν πόρτα του δὲ μπορεῖτε ν' ἀνοίξετε. "Ὅλα γκρεμίστηκαν ἐδῶ πέρα. Βολευτεῖτε ὅπως μπορέσετε.

Τίποτα τὸ ζωντανὸ δὲν ὑπῆρχε στὸ πλαδαρὸ πρόσωπο, ἐξὸν ἀπ' τὰ μικρὰ, θυμωμένα της μάτια. Κύτταζε τὴ Μάργκαρετ ἀπὸ τὸ κεφάλι ἴσαμε τὰ πόδια μὲ μῖσος.

—Καταλαβαίνω πολὺ καλά. Εἴστε τόσο καλοὶ ποὺ μᾶς δεχτήκατε!

Καὶ λέγοντας αὐτὰ ἡ Μάργκαρετ ἔκανε μιὰ κίνηση γιὰ νὰ δείξει πὼς κουράστηκε νὰ στέκεται ὄρθια, μὲ τὴ βαλίτσα στὸ χέρι.

—Ἐλάτε λοιπόν!

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

ΤΟΥ κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ - ΝΟΥΑΡΟΥ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἰδιότητες πολλῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεῶν—ἄν ὄχι καὶ τὰ ὀνόματά τους—βρίσκονται συχνὰ σὲ χριστιανικοὺς ἁγίους, ποὺ στ' ἀλήθεια λίγη ἁπλὴ σύμπτωση ἢ ἄλλοτε καὶ καμμιὰ ἔκαμε νὰ ταυτισοῦν τὰ δυὸ πρόσωπα. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε πολὺ ἔξυπνα καὶ ψυχολογημένα ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, νὰ δεχτεῖ δηλ. τοὺς νέους προσήλυτους — πρῶην εἰδωλολάτρες —μὲ ὅλες τὶς παραδόσεις καὶ τὶς προλήψεις τῆς πολυθεΐας τους, διότι ἀλλοιώτικα θὰ τοὺς ἔχανε, ἄν ἤθελε προηγουμένως νὰ τοὺς ξερριζώσει τὶς παλιές τους δοξασίες καὶ συνθείες. Ἐφρόντισε μόνο νὰ σκεπάσει τὶς ἀνοχαῖες θρησκευτικὲς μυθολογίες μὲ χριστιανικὰ ὀνόματα καὶ θαύματα, ὥστε σήμερα εὔκολα μπορεῖ κανένας, ξετυλίγοντας προσεκτικὰ ἕνα χριστιανικὸ σάβανο νὰ βρεῖ ἀποκάτω ἕνα λείψανο ἀτόφιο ἀρχαίου θεοῦ ἢ ἥρωα κ.τ.λ.

Ποιός δὲν ξαίρει π. χ. ὅτι στὸν ἅγιο Γεώργιο, τὸν τροπαιοφόρο μεγαλομάρτυρα, τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰν ἰδανικὸ ἥρωα ὄχι μόνον "Ἕλληνες, Βλάχοι, Σλάβοι, Ἀρμένιοι, ἀλλὰ καὶ Εὐρωπαῖοι ("Αγγλοι), ἀκόμη δὲ καὶ Τοῦρκοι καὶ Αἰγύπτιοι, βρίσκεται ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἥρωας, ὁ Περσέας ποὺ ἐσκότωσε τὸ θαλάσσιο κῆτος καὶ γλύτωσε τὴ βασιλοπούλα Ἀνδρομέδα, τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ τῆς Αἰθιοπίας Κηφέα, παραδομένη ἀπὸ τοὺς γονιοὺς της στὸ λαὸ γιὰ νὰ γλυτώσει ἡ χώρα τους ἀπὸ τὴν ἀνίκητη δυστυχία;

Ἡ σύνδεση τοῦ μύθου τοῦ Περσέα μὲ τὴν παράδοση τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καβαλλάρη, ποὺ σκοτώνει ἕνα τέρας μέ τὸ κοντάρι του καὶ γλυτώνει πάλι μιὰ Βασιλοπούλα, εἶναι δλοφάνερη, καὶ ὅλες οἱ εἰκόνες μας στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ εἰκονοστάσια τῶν σπιτιῶν μας μᾶς θυμίζουν τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία (δρακοντοκτονία).

Γνωστὴ ἀκόμα μᾶς εἶναι ἡ πανελλήνια παράδοση γιὰ τὸν ἅγιο Νικόλαο, τὸν προστάτη τῶν ναυτῶν καὶ ὅσων κυτνεύουν στὴν ἅγρια θάλασσα. Δὲν ὑπάρχει πλεούμενο ἑλληνικό, μικρὸ ἢ μεγάλο, ποὺ νὰ μὴν ἔχει στὴν πρύμη του τὴν εἰκόνα τοῦ ἅγ -Νικόλα κι' ὅλες οἱ ἀκτὲς καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἀκρωτήρια στολίζονται μὲ ἐκκλησάκια τοῦ ναυτικοῦ ἅγ - Νικόλα.

"Αν στὸν ἅγιο Νικόλαο βρίσκεται ὁ ἀρχαῖος θεὸς Ποσειδῶνας δὲν ἐσυμφώνησαν ἀκόμα οἱ σοφοί. Πάντως ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς λαός, ὁ θαλασσοδαρμένος καὶ θαλασσοθρεμμένος, δὲ μποροῦσε στὸ ἄλλαγμα τῆς θρησκείας του νὰ μὴ γυρέψει νἄβρει ἕναν ἄλλο ἅγιο, διάδοχο τοῦ Ποσειδῶνα, ποὺ τὸν ἐνόμιζε Ἀσφάλιο καὶ Σωτῆρα θεό, καὶ ποὺ ξέρες, ἀκρωτήρια καὶ νησάκια ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ τοὺς ναούς του καὶ τὸ ὄνομά του. Κι' αὐτὸς ἴσως νἄναι ὁ Χριστιανὸς ἅγ - Νικόλας.

"Ας γνωρίσουμε τώρα στὸν Προφήτη Ἠλία, ποὺ λίγες μέρες πρὶν γιορτάσαμε τὴν ἐπέτειό του. Ὁ Ἠλίας ὁ Θεσβίτης, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ πολυθμνητος θαυματοποιός, ταυτίζεται μὲ τὸν ἀρχαῖον θεὸν Ἥλιον, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὶς ἰδιότητες ἔχει πολλὲς ὁμοιότητες. Ὁ Προφήτης Ἠλίας ἔχει καὶ αὐτὸς τέθριπο ἅρμα, ὅπως ὁ θεὸς "Ἥλιος, λατρεύεται σήμερα πάνω στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν ὡς κα

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ

ΤΟΥ Κ. ΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

(Τὰ «Ν. Γ.» ἀφήνουν ἀπόλυτα ἐλεύθερους τοὺς λογοτέχνες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦν τὶς σχετικὲς συνεντεύξεις, νὰ ἐκφράσουν ὁποιοδήποτε κρίσεις κι' ἀντιλήψεις τους τόσο γιὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ζητήματα, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἐκπροσώπους τοῦ τόπου μας. Καμμιὰ ἀπολύτως δέσμευση δὲν θὰ ὑπάρξει, οὔτε γιὰ τοὺς πιὸ στενοὺς συνεργάτες μας. Ὁ μόνος περιορισμὸς ποὺ θέτουν εἶναι νὰ μὴ θιχθεῖ ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ ὁποιουδήποτε. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πορτραῖτα αὐτὰ ἔχουν σκοπὸ νὰ δώσουν μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα συγγραφέων μιᾶς γενιᾶς κι' ὄχι νὰ προκαλέσουνε συζητήσεις, τὰ «Ν. Γ.» δὲ θὰ δημοσιεύσουν καμμιὰν ἀπάντηση σὲ ὅσα τυχὸν ζητήματα θὰ δίγουνται σ' αὐτά. Ὁπωσδήποτε θὰ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία σὲ πολλοὺς ν' ἀπαντήσουν, ἀφοῦ ὁ κύκλος τῶν πορτραίτων σιγὰ σιγὰ θὰ εἶναι ἔτσι τὸ δυνατὸν εὐρύτερος, χωρὶς ἔμφασις νὰ κρατηθεῖ ὁποιαδήποτε ἱεραρχία στὴ δημοσίευσή τους, ποὺ θὰ γίνεται μὲ τὴ σειρὰ ποὺ μᾶς δίνουνται).

.....

Μὲ μιὰ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση ἀνέβηκα τὰ σκαλιὰ τοῦ γραφείου ποὺ βουλεύει. Εἶναι ἐκεῖ στὴν ὁδὸ Σταμπούλ στὸ πρῶτο πάτωμα ἐνὸς γτιρίου. Ὅσο κι' ἀν ἡ καθημερινή του δουλειὰ—στὸ λογιστήριο μιᾶς μεγάλης ἑταιρίας μπαμπακιῶν—δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀφοσιωθεῖ ὁλοκληρωτικὰ στὴ λογοτεχνία, ὅμως κάθε τόσο σ' ἀφαιᾶς διαστήματα μᾶς δίνει τὴ χαρὰ ἑνὸς καινούργιου του βιβλίου.

Ἔγει τυπώσει ἴσαμε τώρα δυὸ κριτικὲς μελέτες γιὰ τὸ ἔργο δυὸ τραγικῶν—στὴ ζωὴ τους — ποιητῶν. Τὸ ἕνα βιβλίο γιὰ τὸν Κ. Καβάφη καὶ τὸ ἄλλο—τοῦτο δὰ τὸ τελευταῖο—γιὰ τὸν Κ. Καρυωτάκη, ποὺ ἦρθε πάνω στὴν ὥρα, πάνω στὴ στιγμὴ ποὺ μιὰ συζήτηση πλατειὰ εἶγε ἀνοιγτεῖ στὶς σελίδες τῶν Ἑλλαδίτικων περιοδικῶν γιὰ τὸν ἔργο τοῦ ἀξιοθρήνητου ποιητὴ τῶν «Ἠπειθῶν». Καὶ στὰ δυὸ τοῦτα βιβλία του ὁ κ. Μολάνος ἀκολουθεῖ μιὰ μέθοδο, γνώριμή μας πιά, ποὺ μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε : ψυχολογικὴ ἀνάλυση. Μιὰ τέτοια μέθοδο στὰ γέρια ἑνὸς κριτικοῦ — σὰν τὸν κ. Μαλάνο—ποὺ ξέρει νὰ βαστάξει τὴν κρίση του· ἀνεπηρέαστη κι' ἀντικειμενική, ὁδηγάει ἀναντίρρητα στὸ δρόμο τὴ σωστὴ γιὰ μιὰ πλέρια κατανόηση ἔργου ποιητικοῦ — ἑνὸς ἔργου σὰν τοῦ Καβάφη καὶ σὰν τοῦ Καρυωτάκη. Αὐτὴ δὰ ἡ μέθοδο κι' ἀντικειμενικότητά του εἶναι ποὺ σὲ κάνουν νὰ νοιώθεις σὰ διαβάζεις τὶς μελέτες του, πὼς ὁ συγγραφέας εἶναι γνώστης τοῦ θέματός του καὶ πὼς τὸ δουλεύει μὲ ἀγάπη.

ΤΟ ΦΡΕΣΚΑΝΑΜΜΕΝΟ ΜΑΓΚΑΛΙ

Μὲ βέγτηκε, σὰ μπῆκα στὸ γραφεῖο ,καλόκαρδα κι' εὐγενικά. Τοῦ ξήγησα τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψής μου καὶ κατεβήκαμε νὰ περπατήξουμε — σκοτεϊνιαζε πιὰ κεῖνη τὴν ὥρα κι' ἡ δουλειὰ στὸ γραφεῖο δπου νάναι θὰ τέλειωνε —γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι νὰ μιλήσουμε πιὸ ἄνετα.

Τραβήξαμε κατὰ τὴν προκυμαία.

—Γεννήθηκα—ἄργισε νὰ μοῦ λέει—τὸ 1897 στὸν Πειραιὰ ἀπὸ γονεῖς νησιῶτες. Κύθηρα καὶ Μύκονο εἶναι τὰ νησιά μου. Τὸ πρῶτο τοῦ πατέρα μου, τὸ δεύτερο τῆς μητέρας μου. Μ' ἀρέσει πολὺ νὰ λέγω πὼς εἶμαι νησιώτης, ἀν καὶ τρίαντα γρόνια τώρα στὴν Ἀλεξάντρεια, ἀρκετὰ νομίζω γιὰ νὰ μὲ θεωροῦν ὅλοι Ἀλεξαντρινό.

—Θυμᾶστε κανένα χαραγτηριστικὸ ἐπεισόδιο ἀπ' τὴν παιδικὴ σας ζωή ;

—Δὲ θυμᾶμαι καὶ πολλὰ πράγματα ἀπ' τὴν παιδική μου ζωή. Ἐκεῖνο ποὺ ξέρω καλὰ ὅμως εἶναι ὅτι ἔπαιξα πολὺ λίγο. Ἡ μητέρα μου μὲ εἶγε περιορισμένο, κι' ἄλλο δὲν ἔκανα, παρὰ νὰ ζωγραφίζω καράβια καὶ νὰ φτιάχνω σημαιοῦλες μὲ διάφορα γρωματιστὰ γαρτιὰ ποὺ τάκοβα γαλνῶντας της τὰ ψαλίδια. Νὰ σᾶς πῶ ὅμως, ἡ μητέρα μου δὲν εἶγε καὶ πολὺ ἀδικο νὰ μὲ περιορίζει, ἀφοῦ κάθε φορὰ ποὺ μ' ἄφιν' ἐλεύθερο, ὅλο καὶ κάτι θὰ πάθαινα. Ἀπόδειξη τὰ διάφορα ἱερογλυφικὰ ποὺ σταλίζουν τὸ μέτωπό μου !

Καὶ μοῦδειξε κάτι μικρὲς γιαλιστερὲς οὐλίτσες, σημάδια ἀπὸ παλιὰ πεσίματα. Χαμογέλασα. Γέλασε καὶ κεῖνος.

—Καὶ νάταν σὐτὰ μόνο... Θυμᾶμαι ὅτι μιὰ πρωτογρονιὰ—ἥμουν δὲν ἤμουν ἕξη γρονῶ—καθώς ἔβγαινα ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μας, πῆρε φωτιὰ ἡ καινούργια ποδιὰ ποὺ μόλις μοῦγανε φορέσει, παίζοντας μὲ τὶς φλόγες ἑνὸς φρεσκαναμμένου μαγκαλιοῦ ποὺ κάποια καλὴ νοικοκυρὰ εἶγε σκουμπήσει στὸ πεζοδρόμιο. Βέβαια πρόφτασαν καὶ μ' ἔσβυσαν, μὰ τὰ σημάδια ὅλης αὐτῆς τῆς ἱστορίας μένουν ἀκόμα πάνω στὸ σῶμα μου.

—Τῶν σᾶς φαίνεται τὸ ὡς τὰ τώρα ἔργο σας : Εἴστε ἱκανοποιημένος ;

—Ἀπ' τὸ μέγοι σήμερα ἔργο μου δὲν εἶμαι πολὺ ἱκανοποιημένος. Ἄλλωστε, νομίζω, ὅτι ἔνας καλλιτέγνης, μὲ ἀντιλήψεις ἀνώτερες καὶ μ' ἕνα ἀναπτυγμένο κάπως κριτικὸ πνεῦμα, δὲ μπορεῖ νἀναι ποτὲ εὐγαριστημένος μὲ τὸν ἑαυτό του. "Επειτα ὁ κριτικὸς δὲν εἶναι, ὅπως πολλοὶ ἴσως νομίζουν, αὐστηρὸς μόνο μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του. Ἀκριβῶς αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι ποὺ μ' ἔκαναν ν' ἀποκηρύξω κάποτε τὶς ποιητικές μου συλλογές. Οἱ συλλογές μου ἐκεῖνες ἐπαινέθηκαν ἀρκετὰ στὸν καιρό τους, ἐμένα ὅμως ἀργότερα δὲ μὲ ἱκανοποιοῦσαν, γιατὶ ἀπλοῦστατα δὲν πρόσθεταν τίποτα. Σκεφθεῖτε τῶρα ἀν ὅλοι ὅσοι γράφουν, πρὶν τυπώσουν τὰ γραφτά τους, ἔβαζαν στὸν ἑαυτό τους τὸ ἐρώτημα : Προσθέτω τίποτα μ' αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ ἐκδώσω ; Θὰ εἴγαμε δίγως ἄλλο λιγότερα βιβλία καὶ ἐκλεγτότερα. Δὲ νομίζετε ;

ΟΙ ΕΛΥΑΡ ΚΑΙ ΟΙ ΦΩΤΙΕΣ ΤΟΥ ΑΗ ΓΙΑΝΝΗ

Στὸ ἀναματεὺδ φτάσαμε στὴν προκυμαία. Ὁ ἥλιος γανόταν στὸ πέλαγο. Τὸ σκοτάδι ἔπεσε ἀργὰ - ἀργὰ στὴν πλάση. Ἡ θάλασσα ἄργισε νὰ σκουραίνει κι' ἕνα - ἕνα ἀνάβανε τὰ φαναράκια στοὺς μῶλους. Τὸν ρωτῶ :

—Πῶς συνηθίζετε νὰ ἐργάζεσθε ;

—Ὁ τρόπος ποὺ γράφω δὲν ἔγει τίποτα τὸ ἰδιαίτερο. μοῦ ἀπαντᾶ. Τὸ θέμα μου—μιὰ φορὰ κατὸ διαλέξω—γυρίζει πάντα στὸ νοῦ μου. Ὑπάργουν ὡστόσο μέρες, ποὺ τὸ νοιώθω νὰ μὲ βασανίζει περισσότερο. Αὐτὲς συνήθως τὶς μέρες εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ σημειώσω σκέψεις, παγατηρήσεις, γαραγτηρισμοὺς, συγνὰ μάλιστα κ' ὁλόκληρα κομμάτια, ποὺ, κάποτε, γενν ιοῦνται σὰ νὰ μὴν τὸ ξητῶ. Αὐτὰ τὰ δῆθεν αὐθόρμητα, συνήθως ἔγουν τὴν προτίμησή μου τελικά. "Οταν πιὰ μαζέψω ἀρκετὸ ὑλικὸ τέτοιου εἴδους, κάθομαι καὶ συνθέτω. Αὐτὸ κατὰ προτίμηση γίνεται τὴ νύγτα. Ἐξάλλου δὲ μπορῶ νὰ ἔργασθῶ παρὰ μόνο τὴ νύγτα.

—Διαβάζετε ; Καὶ τί ;

—Διαβάζω ἀγκετά. Διάβαζα περισσότερο, Εὐρωπαϊκὴ παραγωγὴ παρακολουθῶ τὰ βιβλία τῶν φτασμένων συγγραφέων μόνο. Ἀπ' τὴ νεοελληνικὴ ὅμως ἐλάγιστα ἀφήνω ἀδιάβαστα.

—Τί γνώμη ἔγετε γιὰ τὴ γυναίκα ;

—Τὴ γυναῖκα τὴν ἀγαπῶ μὲ τὸ ἴδιο πάθος ποὺ ἀγαπῶ τὰ ὡραῖα βιβλία, τὴ μουσικὴ καὶ τ' ἀρώματα. "Αλλη γνώμη δὲν ἔγω ἑτοιμη αὐτὴ τὴ στιγμή.

—Πῶς βλέπετε τὴν πνευματικὴ κίνηση τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου καὶ πῶς τῆς Ἑλλάδας ;

—Ἡ Ἀλεξαντρινὴ πνευματικὴ κίνηση δὲν παρουσιάζει τὸν τελευταῖο καιρὸ τίποτα τὸ ἐξαιρετικό.. "Οσο γιὰ παραγωγή, πολὺς ἐρασιτεγνισμὸς κι' ἐλάγιστα καλὰ βιβλία. Ἀντίθετα στὴν Ἀθήνα τά πράγματα παρουσιάζουν διαφορετικὴν ὄψη. Φυσικὰ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα μιᾶς Ἑλλάδας 7 ἐκατομμυρίων θὰ περίμενε κανεὶς περισσότερα. Μὰ δὲν πρέπει νομίζω νἄμαστε κι' ἀπαιτητικοί, ὅταν μάλιστα μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ διάσταση ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀπληροφόρητου κοινοῦ καὶ τῶν συγγραφέων μας. Τὸ μόνο ποὺ πρέπει νὰ εὐγόμαστε εἶναι νὰ εἰσαγθεῖ τὸ γληγορότερο τὸ μάθημα τῆς λογοτεγνάας μας στὰ σγολεῖα, ὅπως γίνεται σ' ὅλες τὶς πολιτισμένες γῶρες. Μονάγα ἔτσι θ' αὐξήσουμε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, κι' οἱ συγγραφεῖς μας δὲ θ'ἀπογοητεύονται. Ἄλλοτε ὡστόσο ἀπ' τὴν τριγύρω τους ἀδιαφορία.

—Εἴστε αἰσιόδοξος γιὰ τὴν πρόοδο τῆς λογοτεγνίας μας ;

—Εἶμαι μάλλον αἰσιόδοξος. Εἶμαστ' ἕνας ἔξυπνος λαός, ἕνας λαὸς ἀνήσυχος καὶ φιλόδοξος, μὲ ζωτικότητα, καὶ δυστυγῶς, μ' ἕνα μεγάλο παρελθόν. Βέβαια τὸ μεγάλο μας παρελθὸν θὰ μᾶς πολὺν ἀκόμα καιρὸ πιέζει γιὰ μιὰ σύγγρονη τυραννικά. Μὰ οἱ ἐξαιρετικοὶ συγγραφεῖς ποὺ θὰ παρο υ σ ι ασοῦν ἀσφαλῶς αὔριο, θὰ μᾶς σώσουν ἀπ' τὴν τυραννία α ὐ τ ή. "Ηδη ἔγει δημιουργηθεῖ κάποια νεοελληνικὴ παράδοση, παρ' ὅλο ποὺ βρισκόμαστε ἀκόμα στὸ στάδιο τῆς μίμησης. Πάντως δὲ νομίζω ὅτι ἡ ντόπια νότα πρέπει νὰ θυσιαστεῖ στὴν εὐρωπαϊκὴ ἰσοπέδωση. Ὀφείλω μὲ νὰ μελετοῦμε προσεγτικὰ τὰ δικά μας καὶ ν' ἀντλοῦμε περισσότερο ἀπ' αὐτά γωρὶς ἐννοεῖται νὰ κλείνουμε τὶς πόρτες στὶς ἐπιδράσεις ποὺ θὰ μᾶς ἔγγονται ἀπ' ἔξω. Σήμερα παγατηρεῖται μιὰ προσπάθεια ἀναγέωσης τοῦ πεζοῦ λόγου ἀπ' τοὺς νέους μας συγγραφεῖς. Γίνονται πολλὲς δοκιμὲς μ' ἐπιτυγὴ ὁπωσδήποτε ἀποτελέσματα. Στὴν ποίηση ἐπίσης κυριαρχεῖ τελευταία μιὰ τάση ἐξοστρακισμοῦ τοῦ λογικοῦ σγογείου, ἀρκετὰ εὐδγεγτική. Φοβοῦμαι ὁ,μως ὅτι αὐτὸ γὲ πολὺ λίγους γίνεται ἀπ' ἀνάγκη. Πολλοὶ πηδοῦν ἀπ' τὴ μιὰν ἀντίληψη στὴν ἄλλη μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποὺ θὰ πηδοῦσαν τὶς φωτιὲς τοῦ ἁγγιάνη. Εἶμαι βέβαιος ὅτι σ' ἕνα - δυὸ γρόνια οἱ Ἕλυαρ κ' οἱ Ρεβερντὺ θὰ εἶναι περισσότεγοι στὴν Ἑλλάδα, παρὰ στὴ Γαλλία ! Πάντως ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ ζύμωση κάτι καλὸ θὰ βγεῖ, καὶ πρέπει νὰ τὸ περιμένουμε. Τὰ γνήσια ταλέντα εὐτυγῶς δὲ λείπουν.

—Πῶς θεωρεῖτε τὴν κριτική ;

—Ἡ κριτικὴ εἶναι κ' αὐτὴ μιὰ μορφὴ τέγγης ὅπως κ' οἱ ἄλλες. Γιὰ τὸν Οὐάϊλδ «εἶναι ἡ δημιουργία μέσα σὲ δημιουργίες. Ὁ κριτικὸς, λέγει ὁ "Αγγλος συγγραφέας, ἐργάζεται μὲ ὑλικὰ καὶ τοὺς δίνει φόρμα ποὺ εἶναι συγγρόνως καινούργιο κ' εὐνάριστη. Τὶ παοαπάνω μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸν ποιητή ; Γιὰ τὸν κριτικὸ τὸ ἔργο τῆς τέγνης εἶναι ἁπλῶς ὑποβοηθητικὸ γιὰ μιὰ καινούργια ἐργασία δική του». Σ' ὅλα αὐτὰ λίγο - πολὺ εἶμαι σύμφωνος, μονάχα ποὺ θεωρῶ τὸν ποιητὴ ἀνώτερο ἀπ' τὸν κριτικό, γιατὶ ὁ πρῶτος δγὶ μόνο εἶναι τέλεια ἀνεξάρτητος στὴν καλλιτεγνική του δημιουργία, μὰ καὶ γιατὶ ἡ δημιουργία του ὑπακούει διαρκῶς στὴ λειτουργία ἑνὸς ὑψηλοῦ κριτικοῦ πνεύματος ποὺ ὑπάρχει μέσα σὲ κάθε ποιητὴ ἄξιο τοῦ ὀνόματος. Ὡστόσο γιὰ μένα ἡ κριτικὴ εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πνευματικώτερες καλλιτεγνικὲς ἐργασίες ἀν δγι ἡ πνευματικώτερη.

ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

Ἀκουμπήσαμε στὴν πεζοῦλα. Μπροστὰ μας ἁπλωνότανε ἡ χαδιάρα θάλασσα. Εἶγε σκοτεινιάσει πιὰ καὶ τὰ φῶτα τῆς πόλης σγεδιάζανε κυματιστὲς γραμμὲς πάνω στὴ σκοῦρα θάλασσα. Ἐξακολουθῶ τὶς ἐρωτήσεις μου : .

—Ἡ κριτικὴ στὴν Ἑλλάδα στέκεται στὸ ὕψος τῆς καὶ ἐπιτελεῖ τὸ σκοπό της ;

—Ἡ κριτικὴ δὲ μπορεῖ ὡς ἐκ τοῦ ρόλου της νὰ εὐγαριστεῖ ὅλους. Εἶμαι ὡστόσο πεπεισμένος ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἡ κριτικὴ εἶναι πολὺ πιὸ ἀνεξάρτητη ἀπ' ὅτι συνήθως εἶναι στὶς εὐρωπαϊκὲς μεγαλουπόλεις.

—Γιατί ;

—Ἁπλούστατα : Ἐκεῖ πολὺ συγνὰ οἱ κριτικοὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τοὺς ἐκδότες κ' ἀπ' τοὺς ἐμπόρους τῶν ἔργων ζωγραφικῆς, ἐνῶ σὲ μᾶς ὁ κοιτὶκὸς τὴν κριτικὴ εἶναι ὁλοκληρωμένη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὰ ἰδεοῦδη του καὶ γωρὶς νὰ ὑπακούει σὲ ὀδηγίες ἢ συμφέροντα τρίτων. Βέβαια δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε 100 % ἀντικειμενικότητα ἀπὸ τὴν κριτική. Αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό. Ξέρω ὡστόσο ὅτι πολλοὶ ἀπ' τοὺς κριν ό μενους—ἴσως κ' οἱ περισσότεγοι —θὰ προτιμοῦσαν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ ἐγκώμια μόνο. Μ' αὐτὸ τὸ θεωρῶ ἀδυναμία. Προσωπικῶς ἐγώ, νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, προτιμῶ ἕναν ἁπλότατο κριτικὸ (συνήθως ὁ τέτοιος ἔγει κ' ἕνα δεύτερο ἐπίθετο : κακὸς), ἀπὸ ἕναν κριτικὸ ποὺ μ' ἐπαινεῖ γωρὶς νὰ μὲ κρίνει αὐστηρά. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι τὸ ποῶτο καθήκον τοῦ ἀληθινοῦ καλλιτέγνη ἀπέναντι στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, εἶναι νὰ μάθει νὰ μισεῖ τὴν εὔκολη κριτική, τὴν γριτικὴ ποὺ κολακεύει κ' ἀνεβάζει στὰ ὑψηνεφα, γιατ' εἶναι σὰ νὰ μᾶς ὑποτιμᾶ, σὰ νὰ μὴν ἔγει ἀπαιτήσεις ἀπὸ μᾶς. "Επειτα δὲ βλέπω τὸ λόγο γιατὶ νὰ μὴ θέλουμε τὸν κριτικό μας ἀπόλυτο. "Αν λίγο σκεφτοῦμε, θὰ βροῦμε ὅτι ὁ πιὸ ἀμείλικτος κριτικὸς κάθε καλλιτεγνικοῦ ἔργου εἶναι ὁ γρόνος. Ὁ γρόνος δέν ὑπογωρεῖ ἐμπρὸς σὲ καμμιὰ μετριότητα, κ' ἐπιβάνει στὴν κάθε μας προσπάθεια. παίρνει τὴν τιμιότερη, τὴν ἀνιδιοτελέστερη καὶ τὴν πιὸ ἀσυγκίνητη στάση. Ἀφοῦ, λοιπόν, οὔτως ἢ ἄλλως, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ παραδεγτοῦμε κάποτε τὸ ἀπόλυτο τοῦ γρόνου, γιατὶ νὰ μὴ παραδεγόμαστε καὶ τὸν κριτικό μας προκιμισμένο μὲ τὴν ἰδιότητα αὐτή ; Γιὰ μένα ὁ δυνατὸς καλλιτέγνης δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὴν ἄρνηση τοῦ κριτικοῦ του γιατὶ ὁ ἴδιος ξέρει πολὺ καλὰ ὅτι ὁ ἀπώτερος σκοπὸς του εἶναι νὰ μετρηθεῖ κάποτε μὲ τὴ διάρκεια.

—Πῶς βλέπετε τὴν παγκόσμια κατάσταση καὶ ποιὰ εὐγὴ δίνετε γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἀνθρωπότητας ;

—Τὶ νὰ προσθέσω ἐγὼ γιὰ τὴν παγκόσμια κατάσταση ; Δυστυγῶς ἔγουμε φτάσει στὸ σημεῖο νὰ μὴ διακρίνουμε πουθενὰ φῶς κι' οἱ μέρες μας νὰ ξηλητριάζονται ἀγιάτρευτα. Εὐγομαι στὴν ἀνθρωπότητα περισσότερη εἰρήνη στὸ μέλλον, καὶ περισσότερη δικαιοσύνη στὸ μοίρασμα τοῦ ἐφικτοῦ μέρους τῆς εὐτυγίας.

Εἶπε καὶ κύτταξε τὴ σκοῦρα θάλασσα. Μακριὰ ἕνα βαπόρι τσάβαγε ἀμέριμνα τὸ δρόμο του. Ἀριστερὰ στὸ βάθος ὁ μεγάλος φάρος ἔρριγνε περιστροφικὰ τὸ δυνατό του φῶς, σὰν ἕνα πελώριο ἐρευνητικὸ μάτι...

ΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ
Ἀλεξάντρεια.

Ἔγγραφε κάθε ἀνθρώπινα περιστέλλει εἰρήνη ἀδελφῶν, καὶ σταυρόδρομα διακόπτουν τὸ κόμμα τοῦ ἐφικτοῦ μέρους τῆς εὐτυγίας.

ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ ΤΑ «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΣΟΥΝ ΘΕΤΙΚΩΤΕΡΑ ΤΙΣ ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΕΜΦΑΝΙΣΟΥΝ ΚΑΘΕ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΑΞΙΖΕΙ, Θ' ΑΦΙΕΡΩΣΟΥΝ ΜΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΟΠΟΥ ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΥΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΝΕΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΤΟΥ RUSTU SARDAG

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ Κ. A. NEVZAT HATKO

Ἡ συγαιὰ τῆς πολιτείας ἁπλώθηκε καὶ στὸ καφενεῖο. Τὰ βράδυα τοῦ Ραμαζανιοῦ μόλις τέλειωνε ὁ μουεζίνης τὸ ἐξάπ του γιὰ τὸ νυχτερινὸ προσκύνημα καὶ τὰ κοπάδια ἐῶν πιστῶν ποὺ νήστευαν ὅλημερίς ἐγεχύνονταν στοὺς δρόμους γιὰ νὰ γεμίσουν σὲ λίγο τὰ τζαμιά, αἰσθανόσουν νὰ γεννιέται μέσ' τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Προύσας μιὰ ἀλλόκοτη ἀτονία, τὴ νυχτερινὰ κέντρα διέκοπταν γεμάτα εὐλάβεια καὶ σεβασμὸ τὸ θόρυβό τους ὁσόσο τελειώσει ἡ ἐερὴ τούτη ψαλμῳδία κι' οἱ ἀανάβηδες στὶς γειτονιὲς συγκράταγαν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ἀγωνία τους ποὺ ξεγειλίζε :

— "Εγω πράμα ἀπ' τὸ Τσέκιρ-γκεΐ...

Τὸ μούδιασμα ποὺ εἶγε κυριέψει τὸν καφενὲ -τοῦ Τοιπὶλ—Ἠουρῆ ξαφνικὰ ἔστηκε καὶ τὸ γραμμόφωνο ποὺ σγοιγλίζε, σὰν τὸν ἄνθρωπο ποὺ κοιλιαγκιστέτα στὴ στρώμαξη, ἔλυωνε κι' αὐτό. Τώρα οἱ θαμῶνες δίκουγαν μὲ προσήλωση τὴ γλυκειὰ φωνὴ τοῦ μουεζίνη ποὺ γεσθεοῦντας τὴν ἀκοή τους εὐχάριστα, ἀπομακρύνονταν μὲ κυματισμούς. Δὲν εἶγαν γνωρίσει σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ ἄλλη μουσικὴν ἁπόλυση ἐξὸν τὴ γλυκειὰ κοῦτσης ἁρμονία τοῦ ἐζανιοῦ, ποὺ τοὺς ἤτανε τόσο σωμὰ στὴν ψυχή. Δὲν τοὺς εἶγε κλείσει ποτὲ τὴν πόρτα τῆς κατάμυστρα σὰν τοὺς «Δημόσιους κήπους», νὰ ποῦμε, ποὺ πήγαιναν κάποια βραδάκια τοῦ Μπαϊραμιοῦ καὶ τσακίζονταν σκαρφαλωμένοι ὁ ἕνας στὴν πλάτη τ' ἀλλουνοῦ, νὰ δοῦν καὶ -ν' ἀκούσουν καμμιὰ σαντάζα, μήτε ποτὲς εἶγε ξυνίσει τὰ μούτρα σὰν τὰ γκαρσόνια τῶν «ἰκογενειακῶν κέντρων», ὅπου ἐξέπεφταν κάπου-κάπου, παρασυρμένοι ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο, νὰ περάσουν κι' αὐτοὶ σὰν ἀγθρῶποι μὲ τὸ ταλληράκι τους μιᾶς ἐεγάριστη βραδυά. Τὸ μόνο πρᾶμα ποὺ ἄκουγαν, μ' ἕνα κοινὸ ἐνδιαφέρον, τοῦτοι οἱ ἀπόκληροι τῆς τύχης, ἤτανε ἡ μελῳδία τοῦ ἐζανιοῦ. Ἡ μελῳδία ὅμως αὐτὴ ποὺ ἐγγοιτὰν ὅπου κι' ἂν βρίσκονταν, ἔβγαζε πρόσκληση ἰδιαίτερη καὶ χαρετοῦρες, καὶ ποὺ τοὺς χάϊδευε γλυκὰ τ' αὐτιά, ὅσο γλυκειὰ κι' ἂν ἤτανε κατάνταγε καμμιὰ φορὰ ἀνυπόφορη ἔτσι, ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς πιὰ νὰ τὴν ἀκούσει ὧς τὸ τέλος.. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Χασὰν ὁ χασικλᾶς, ποὺ ἔβγαινες ὁλοφάνερα τὰ νεῦρα του πειραγμένα ἐξαιτίας τῆς ἀτέλειωτης αὐτῆς μελῳδίας, ψιθύριζε μορφάζοντας :

— "Ε! Σῶσε πιά! Φτάνει...

— Πάψε ρέ! Εἶναι στὸ «ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος!» Τελειόνει...

"Ολοι τοὺς τώρα, συνοδεύοντας τὴ φωνὴ τοῦ μουεζίνη, ἀρχίνησαν νὰ σιγαράλουν τὴν ψαλμῳδία: «Ἔνας ὁ θεὸς κι' ὁ Μωάμεθ προφήτης αὐτοῦ!» Κι' οἱ φωνές τους ἐπαναλαμβανόμενες μέσ' τοῦ καφενέου τὴν ἀδειοσύνη, γίνονταν μιὰ κοιμῶν ἀρμονία. Μέσ' τὸν ἀέρα ποὺ τὶς συνέπαιρνε ἔνοιωθες τὴ μεγάλη χαρὰ ποὺ αἰσθάνονταν αὐτὴ τὴ στιγμὴ οἱ ἀτμοὶ αὐτές, τὰ χαμόγελα τῶν μαπῶν, τὰ κεφάλια ποὺ στρέφονταν δεξιὰ—ζερβά...

Μ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔνιοοῦσε νὰ πεμάσει ἡ ὥρα. Κι' ἡ στάσιμη τούτη νύχτα ἔκανε νὰ κυκλοφορεῖ μέσ' τὸ κορμί τους μιὰ πένθιμη κρυάδα. "Αν κι' ἀπὸ βραδὺς εἴχανε γελάσει μὲ τὴν καρδιὰ τους κι' εἶχανε σπάσει πραγματικὸ κέφι, ἀναλογιζόμενοι καὶ δηγούμενοι ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τους, δὲν εἶχανε δεῖ ἀκόμα τὴ νύχτα νὰ ἑτοιμάζεται γιὰ τὸ ἀνθίκρισμα τῆς αὐγῆς. Τὸ λιγοστὸ φῶς μιᾶς λαμπτήρας πετρελαίου κι' οἱ ἀνταύγειες τῆς χιονοσκεπασμένης νύχτας εἶχανε δώσει σὲ τοῦτες τὶς σημειωμένες γύρω ἀπὸ τὴ θερμάστρα μορφὲς ἕνα τρεμοῦλιασμα λυπητερό. Οἱ ξεθωριασμένες ἀναλαμπὲς τῆς ἀδύνατης φλόγας, ποὺ ξεπρόσταγαν ἀπὸ τὴν ἀναμμένη πολιοθερμάστρα, γλύφανε λιγοστὰ τοὺς ξεφτισμένους μουσαμάδες τῶν παλιῶν τραπεζιῶν καὶ βιάζονταν νὰ χαποκόψουν τὶς φυσιογνωμίες τους πότε μὲ μιᾶς πρόβελνον στὴ μέση περικές μαριονέτες, κάποιες ἀνθρώπινες σιλουέττες, κίτρινες, μουμιοποιημένες. Καὶ τὰ παράπονα ὅλα γιὰ τὴ νύχτα ποὺ δὲν εἶχε τελειωμό.

— Δὲν εἶναι νύχτα ἐτούτη! εἶναι ἕνα ἡ κακοφοιρία μας ἡ σκύλα! Ὡς πότε θὰ ὑποφέρνεις δίχως ἐλπίδες; Τ...

Στ' ἀλήθεια δὲν ἤθελε νὰ ξημερώσει. Τὰ βράδυα, τὸ καλοκαίρι, ὅλο καὶ κάτι γίνοντανε γιὰ νὰ περνάει ἡ ὥρα, ἔκαναν διάφορα παχύλιὰ στοὺς δρόμους, ἔστηναν γλεντάκια τρικοφέρτα κι' ὁλονύχτια στοὺς μαρκουνοὺς ἀπόμερους παλιοκαγαλάδες, κάναν, καμμιὰ βόλτα ὡς τοὺς μπαξέδες καὶ κουβαλοῦσαν τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ κι' ἄλλα πολλὰ ποὺ δὲν τὰ χωρεῖ ὁ νοῦς τοῦ καθενός. Νὰ σου ὅμως ; ποὺ πάτησεν ὁ παλιοχειμῶνας καὶ μὲ τὴν ὁρμὴ του, ποὺ ἤτανε ἴκανὴ ὁλάκερη τὴν Προύσα νὰ κάνει νὰ στοιθεῖ σοῦζα, ἄρχισαν νὰ πληθαίνουν τὰ πικρά,

(ΓΖΟΒΑΝΝΙ ΠΑΤΤΙΝΙ

ΝΤΑΝΤΕ

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 8]

λικὸς κι' ἀκριβὸς γιατὶ ἤτανε κα-λικὸς ἀντιλαμβανόταν τὸν φόβερὸ ξεπεσμὸ τῆς Παπωσύνης. Ἡ Ἀνέλιηθη τοῦ Πάπα ἔτι ἀντιπροσώπευε τὸν Χριστὸ ἤταν κάτι τὸ μεγάλο. "Αν ἡ ἀντίληψη αὐτὴ διατηρόταν ἀγνή, τότε δὲ θὰ φαινόταν ἀταίριαχτη ἡ ἐξουσία ποὺ ὁ Πάπας ἤθελε ν' ἀσκεῖ, μὲ μόνη τὴ δύναμη τοῦ λόγου, πάνω σ' ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Μὰ ἡ Ἰδια ἡ Παπωσύνη εἶχε καταντήσει πολὺ γρήγορα, εἶχε χορτάσει ἀπὸ χρυσάφι καὶ τὸ δικαίωμά της νὰ ἐξουσιάζει τὸν κόσμο ἀνεμματικὰ τῶχε πωλήσει, γιὰ νὰ κερτήσει τὴν κοσμικὴ κυριαρχία σ' ἕνα πολὺ μικρὸ μέρος τῆς γῆς. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ μοναδικὴ δικαιολογία τῆς ὑπαρξῆς της. πιὰ ἤταν τόσο ὑπέρτατος κριτὴς τῶν ἀνθρώπων, εἶχε χαθεῖ ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ ἴδια ἤταν δυνατὸν ἄχι μονάχα νὰ κριθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ καταδικασθεῖ. Ὁ Πάπας, προδότης τοῦ ἀντοιλέα του, δὲν μπορεῦσε πιὰ ν' ἀξιώνει ὅτι τὸν ἀντιπροσωπεύει στὴ γῆ.

Τότε γεννήθηκε αὐθόρμητα στὴν ψυχὴ τοῦ Ντάντε ἡ ἐπιθυμία ἀ-ὐ ἡ ὁ ς ν' ἀντικαταστήσει τοὺς ἀπ-ρους ἀντιπροσώπους καὶ νὰ τοὺς ρίνει ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θὰ τοὺς ἔκρινε. Θέλησε αὐτὸς νὰ ἐκτελέσει—ἔσο τοῦ ἤταν δυνατὸν—τὸ κληκο ποὺ ἔλει εἶχαν ἀποληπσνεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενε, παρ' ὅλ' αὐτά, νὰ μὴ ἔγεῖ ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀντιπροσώπευε—παρ' ὅλη τὴν κατάπτωσή της—τὴν ἀδίκοιπη παράδοση τοῦ Χριστοῦ, δὲ θέλησε νὰ γίνει ἀρχηγὸς ἀνταρσίας μέσ' στοὺς κόλπους της, οὔτε καὶ τὴν καθιερωμένην ἱεραρχία ν' ἀνατρέψει. Διάλεξε τὸ μέσον ποὺ ἤταν πιὸ γνόριμο, τὴν Τέχνη, κι' ἔγραψε ἕνα ποίημα ποὺ δὲν εἶναι, ὅπως νομίζουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Φροϋέρτι, ἕνας λίβελλος ἐναντίον τοῦ κλήρου, ἀλλὰ μιὰ πραγματικὴ «παπικὴ ἀπόφαση».

Πρέπει ὅμως νὰ δηλώσουμε ἀπὸ τώρα, ἂν θέλουμε νὰ καταλάβουν ὅλοι τὴ σημασία αὐτῆς τῆς «ἀπόφασης», πὼς ὁ Ντάντε εἶχε γιὰ τὴ θεία ἀντιπροσωπεία ἰδέα πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ κείνην ποὺ εἶχε ἡ Παπωσύνη. Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐμπίζε ὅτι ὑπέρτατη ἀποστολή της ἤταν νὰ ἐξακολουθήσει τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ κι' ὅτι ὁ Πάπας, σὰν τοποτηρητὴς του, ἔπρεπε ν' ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν πνευματικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν ἀνθρώπων. Ὁ θεσμὸς τῆς Λειτουργίας, ποὺ χρησιμεῦες γιὰ νὰ δωμίζει κάθε μέρα τὴν ἐξαγορὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ διάδοση τῆς χριστιανικῆς πίστης ἀνάμεσα στοὺς εἰδωλολάτρες δείχνουν ἐλοφάνερα τὶς μορφωτικὲς κι' ἠθικοπλαστικὲς κατευθύνσεις τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ ἤταν τότε ἡ ὑπόσταση καὶ ἡ ἀξία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἔθλεπε προπάντων τὸν «Διδάσκαλο τῶν ἠθικῶν καὶ αἰωνίων ἀληθειῶν».

Ὁ Ντάντε, ἀντίθετα, θυμήθηκε κάποιαν ξεχωριστὴ ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ, ποὺ κανένας Πάπας δὲν εἶχε προσέξει ἰδιαίτερα: τὴ Δεύτερη Παρουσία. Ὁ Θεὸς δὲν εἶνκι μονάχα κείνος ποὺ φωτίζει καὶ σώζει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ κείνος ποὺ μιὰ τρομερὴν ἡμέρα θὰ κρίνει «ζῶντας καὶ νεκρούς». Ἡ ἰδέα τῆς Δεύτερης Παρουσίας, ποὺ στὴν Μεσαίωνα ἐκδηλώθηκε τόσο τραγικὰ στοὺς ὕμνους καὶ στὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς, δὲν εἶχε συνταιριαστεῖ ὡς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μὲ τὴν ἰδέα τῆς Παπωσύνης.

Ὁ Ντάντε ἤταν ἀὐ πρῶτος ποὺ θυμήθηκε πὼς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μονάχα ἕνας Διδάσκαλος, ἀλλὰ κι' ἕνας Κριτὴς κι' ἐπειδὴ πίστευε πὼς ἤταν ἀπαρχίτητο νάχει ὁ Θεὸς ἕναν ἀντιπρόσωπο στὴ γῆ, πρέπιμσε τὸν ἀντιπρόσωπο αὐτὸν νὰ τὸν παραστήσει πιότερο ἀπὸ ὅλ' τὰ ἄλλα—ἔτσι θὰ μποροῦσα νὰ τὸ χαρακτηρίσω μὲ δυὸ λέξεις. Τὸ λογικὸ στοιχεῖο, ὅταν δὲν ἀκουνιάζει ὁλότελα, ἀποδίδεται πολὺ ἀμυδρὰ. Τὸ νόημα, ἀντιγνωστὸ καὶ ἄπιαστο, ξεφεύγει διαρκῶς, γιὰ νὰ φέρει στὸ τέλος τὸν ἀναγνώστη σὲ ἀμηχανία. Εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκεται σταθερὰ καὶ συνειδητὰ ἕνας σκοπός. Μὲ αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ σκοπὸς βγαίνει. Κι' ἔτσι, κατὰ λεῖπει ἐντελῶς κὰ τὸ πηγαῖο κι' αὐθόρμητο, ὁ ἀναγνώστης εἶνκι ἀποχρεωμένος, διαβάζοντας τὸ ποίημα αὐτό, νὰ λύνει προβλήματα:

Βωδίσαμε
στὶς σιωὲς τῶν προμετάλλων
ποὺ εἶναι χρημένα
στὸ κέρατο τοῦ κύκλου τῆς σιωπῆς
πάνω σ' ἱστορίες γράμων καὶ ἀρνήσεων
μιὰν ὥρα ποὺ ξυπνοῦσαν οἱ ἐποχὲς
στὴν καρδιὰ τῶν σταχυῶν.

Εἰκόνες πρωτότυπες, τολμηρές, ἐξεζητημένες. Ἀλλὰ καὶ ψεύτικες. Μὰ αὐτὴ, τάχα, εἶναι ἡ ποίηση; Ἀσκηση ἀλγεβρικὴ, ἀνώτερα μαθηματικά; Δὲν θέλω νὰ τὸ πιστεύω. Καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς καὶ ὁ κ. Σφακιανάκης, ποὺ τοῦ ἔχω ἐκφράσει ἐπανειλημένα τὴν ἐπιτίμησή μου, ἔχει κι' αὐτὸς τὴν ἴδια γνώμη, τὸ σημειώνω μὲ κάθε ἐλπιχορία. Τὸ σημερινό του βιβλίο ἂς τὸ θεωρήσει σὰν μιὰ προσπάθεια, ἀποτυχημένη· ὅμως. Δὲν ἔρχεται γιὰ προσθέσει καμιὰν ἐπιτυχία στὸ μέχρι σήμερα ἔργο του, μὰ οὔτε νὰ νὰ τὸ ζημιώσει. Εἶναι ἁπλὸς μιὰ ἀπόπειρα ποιητικὲς ἀφοβοτιασμόν, ποὺ μόνο τότε γίνονται ἐπιλύθνιοι, ὅταν ἐπαναλαμβάνονται καὶ καταντοῦν σὐστημα. Μὰ ἕνα τέτοιο πρόγραμ δὲν θὲλει νὰ φαντάζομαι πὼς μπορεῖ νὰ συμβεῖ μὲ τὸν κ. Σφακιανάκη.

ΠΕΤΡΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ: «Ἑ τ ο ὺ ς π ο λ ι κ ο ὺ ς π α ρ ἀ λ λ η λ ο ὺ ς», ποίηματα, 1938.

Δὲν εἶναι πολὺς καιρός, ποὺ ὁ κ. Πέτρος Ὀλύμπιος μᾶς εἶχε δώσει μιὰ μελέτη του γιὰ ἕνα σύγχρονο ποιητή. Ἀποτότε—ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πρωτήτερα ἀκόμα ὁ κ. Ὀλύμπιος συνέχισε τὴν ἐργασία του, δημοσιεύοντας κάθε τόσο σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες διάφορες ποιήματα καὶ ἄλλες λογοτεχνικὲς δοκιμές του. Ὅλ' αὐτὰ ὅμως μᾶς ἔκαναν νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὸν κ. Ὀλύμπιο ἕνα μεγάλο πράγματα, νὰ σκεῦουμε σήμερα στὸ βιβλίο του μὲ μεγάλες ἀξιώσεις. Ἀλὰ τὴν πρώτη στιγμὴ ὁ ποιητὴς μᾶς ἀπογοητεύει. Ἐδῶ ἡ μανία τῆς πρωτοτυπίας, ἡ πρόθεση τοῦ ξαφνιάσματος ὁδηγεῖ ὅχι στὸ ἀκριβὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ σ' ἕνα μοντερνισμὸ ἀπόλυτο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀμεσότητας

ΓΡΑΦΕΙΑ
Πατησίων 8
ΓΗΛ. 30-461

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδο
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ
Αριθ. φύλλου

ΜΥΣΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΩΝ

ΤΟΥ ΕΜΙΛ ΛΟΥΗΤΒΙΧ

Εἶναι κοινὴ πλάνη νὰ πιστεύουν πὼς ὁ βιογράφος μπορεῖ μὲ τὴν ἄνεσή του νὰ διαλέξει τὸ πρότυπό του. Στὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ πρότυπο ποὺ ἀποζητάει τὸ βιογράφο του: στέλνει σ' ἕναν προικισμένο συγγραφέα προσωπογραφιῶν βλέμματα προκλητικά, τοῦ ἀπευθύνει ἕνα διάγγελμα μέσον μιᾶς ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς, μέσον ἑνὸς ἀνεκδότου. «Κύτταξε, νὰ με!». Τότε ἀρχίζει ἕνα μυθιστόρημα, ὅπου ἡ ἱστορικὴ προσωπικότητα παρασταίνει τὴ γυναίκα ποὺ θέλει νὰ «κυριευτεῖ» ἀπὸ τὸν ἐραστὴ-βιογράφο.

Ἡ ἕνωση βαστάει μερικοὺς μῆνες, κάποτε καὶ χρόνια. Ἡ ὀφοσίωση τῶν δυὸ ὑπάρξεων εἶναι ὁλοκληρωτική, ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθεῖ στὸ ἀντικείμενό του γίνεται πάθος: λησμονιέται πέρα γιὰ πέρα.

— Ἔφαγα μαζὶ μὲ τὸν «ἥρωά» μου, ποὺ ἡ εἰκόνα του βρίσκεται πάντα μπροστά μου ἀπάνω στὸ γραφεῖο, γέλασα, φιλοσόφησα, κοιμήθηκα μαζί του. Κατάντησα νὰ τοῦ μοιάζω, ἔχω τοὺς τόνους τῆς φωνῆς του. Χάνω τὴν ἴδια μου τὴν προσωπικότητα μὲ τὸ νὰ ἔχω ἀποχτήσει τὴ δική του. Ἀρχίζω νὰ φέρνουμαι στὴν ἐποχή μου, στὴν οἰκογένειά μου ὅπως θὰ ἔκανε κι ἐκεῖνος — κατάσταση ποὺ χειροτερεύει ὅλο καὶ περισσότερο ὅσο προχωρεῖ ἡ ἐργασία μου· στὸ τέλος ἡ μητέρα μου ξεφωνίζει: «Δὲν πέθανε ἀκόμα;».

Μὰ τελείωσα πιὰ κι ἀμέσως — τὸ ἴδιο ὅπως στὸν ἔρωτα—τὸ ἐνδιαφέρο μου σβήνει. Ὕστερ' ἀπὸ ἕξη μῆνες, ἀρχίζω νὰ τὸν μισῶ.

□□□

Ποτέ μου δὲν ξανακοίταξα βιογραφία ποὺ μοῦ ξαναγυρνοῦσε σὰ μετάφραση. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ χάθηκαν ὁλότελα γιὰ μένα ὅπως ὕστερ' ἀπὸ ἕνα πάθος τρελλὸ — ἐξὸν ἀπὸ τὸν Γκαῖτε ποὺ, αὐτός, εἶναι ἀπεριόριστα ἀνεξάντλητος.

Αὐτὴ ἡ ὁλοκληρωτικὴ καὶ, γιὰ νὰ πῶ ἔτσι, ἐρωτικὴ ἕνωση δὲν ἀπόκλεισε οὔτε τὴν κριτική, οὔτε τὴν ἀνάλυση. Μήπως δὲν ἀνακαλύπτουμε στὴν ἐρωμένη μας ἀδυναμίες κι ἐλαττώματα; Μόνο ἀγαπώντας μιὰ γυναίκα μὲ ὅλες τὶς ἰδιορρυθμίες καὶ τὶς ἰδιοτροπίες της, μόνο βλέποντας τὸ χαραχτῆρα ἑνὸς ἱστορικοῦ προσώπου μὲ τὰ φωτεινὰ καὶ σκιερά του μέρη, μόνο τότε πλησιάζουμε τὸ Ρέμπραντ, διδάσκαλό ἀδιαφιλονίκητο τῶν προσωπογράφων.

Κι ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ βιογραφίας καὶ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος; Γιὰ ἕνα συγγραφέα προικισμένο μὲ φαντασία, τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα εἶναι τὸ εὐκολώτερο ἀπὸ τὰ δυὸ εἴδη. Γιατὶ ἐκεῖ μπορεῖ κανεὶς νὰ σκαρφιστεῖ, ἐνῶ ὁ βιογράφος μένει προσηλωμένος στὸ ἀποδειχτικό του ὑλικό. Ὁ συγγραφέας πού, καθὼς ἐγώ, ἔρχεται ἀπὸ τὸ δρᾶμα, δὲν ἔχει τόσους φόβους νὰ γράφεις δράματα εἶναι ἡ καλύτερη προπαίδεια γιὰ ἕναν βιογράφο. Ἂν δὲν ἔχει κανεὶς ἐξασκηθεῖ σ' ἑκατὸ διαλόγους, δὲ θὰ μπορέσει νὰ δώσει στὴ βιογραφία του ἐκείνη τὴ διαφάνεια ποὺ μόνη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναπλάττουμε διαλόγους φανταστικούς, ἄγραφους. Ὁ συγγραφέας ἔχει ἴσως τὸ δικαίωμα νὰ προσθέσει μονολόγους τοῦ ἥρωα, μονολόγους ποὺ παρουσιάζουνται ὡς ἐφευρέσεις. Τὸ ἐδοκίμασα σ' ἕνα καινούργιο βιβλίο: Κ λ ε ο π ά τ ρ α (ποὺ ἡ γαλλικὴ μετάφρασή του θὰ κυκλοφορήσει τὸ χινόπωρο). Ἔχω διαπιστώσει ὅμως πάντα πὼς οἱ αὐθεντικὲς μαρτυρίες εἶναι πιὸ ἀποκαλυπτικὲς ἀπὸ κάθε ἐφευρετικότητα τοῦ συγγραφέα. Ὁ Θεὸς ἢ ἡ Μοῖρα εἶναι μεγαλύτεροι ποιητὲς ἀπὸ μᾶς τοὺς θνητούς.

Ὁρίστε ἕνα παράδειγμα: τὸ τέλος τοῦ Μπαλζάκ. Ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐπίπονης δουλειᾶς, ὁ πενηντάρης τόβαλε τέλος πάντων νὰ νοικοκυρευτεῖ· φέρνει ἀπὸ τὴν Πολωνία τὴ γυναίκα του, τὴν κόμησσα Χάνσκα. Ὅταν οἱ ταξιδιῶτες φτάνουνε μπρὸς στὸ σπίτι τους, ἡ πόρτα μένει κλειστή: ὁ θυρωρὸς ἔχει τρελλαθεῖ. Ἔπειτ' ἀπὸ λίγο, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὴν ἐργασία, ὁ ἄνθρωπος σωριάζεται καὶ πεθαίνει στὸ κατῶφλι τῆς εὐτυχίας του.

Ποιὸς συγγραφέας βιογραφικοῦ μυθιστορήματος θὰ εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐφεύρει μιὰ σκηνὴ τόσο μπαλζακική; Ἢ ἂς πάρουμε τὸ γέρο Βίσμαρκ. Ἀγαπώντας τὰ δέντρα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲ θέλει νὰ δώσει τὴν ἄδεια νὰ ρίξουν τὸ ἔλατό «του», ἕνα γιγάντιο δέντρο. Τὸν ἴδιο καιρό, αὐτὸς ὁ παντοδύναμος δικτάτορας, φοβᾶται τὶς παρακρούσεις τοῦ δασοκόμου, ποὺ τοῦ ἔδειξε τὰ ξερὰ κλαδιὰ στὴν κορυφὴ τοῦ δέντρου· τότε, κρυφά, ὁ γέρο καγκελλάριος χτυπάει τὰ κλαδιά, ἕνα-ἕνα, μὲ τὸ ντουφέκι. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ πιὸ χαριτωμένο σύμβολο τῶν ὁρίων τῆς ἰσχύος;

Ἄκουσα τὸ γεροφιλόσοφο Μάζαρυκ, ποὺ κυβερνοῦσε ἕνα κράτος, νὰ λέει: «Στὶς δέκα θἄρθει ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, θὰ εἶμαι λοιπὸν αἰχμάλωτός του. Ἀλλὰ τελοσπάντων θὰ φύγει». Ἄλλο παράδειγμα: μιλώντας ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, μπροστὰ στὸ βασιλιᾶ τῆς Ἰταλίας γιὰ τὸ Βίσμαρκ καὶ τὸ Γουλιέλμο τὸν 1ο, ἐτόνιζα πὼς ἡ κυριώτερη ἀρετή του εἶταν ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ του. Ὁ βασιλιᾶς παρατήρησε: «Ἀληθινὰ τὸν ἐδιάλεξε;». Μέσα σ' ἕνα δευτερόλεπτο διαισθάνθηκα ὅλη τὴν ψυχολογία ποὺ τοῦ εἶχε δημιουργήσει μιὰ ἀνάλογη δική του περίπτωση.

Ἀπὸ παρόμοιες στιγμὲς — τόσο συμβολικὲς— διαφωτίζεται ἀπότομα ὁλόκληρος χαραχτήρας, ὁλόκληρη κατάσταση· αὐτὰ στὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες τ' ἀνακαλύπτει μονάχα ὅποιος τὰ ἐρευνᾶ στὰ πρόσωπα τῶν συγχρόνων του. Γιὰ μένα, τουλάχιστο, τὸ σύγχρονο ἐξηγεῖ τὸ περασμένο κι' ἂν δὲν παρατηροῦσα ἀδιάκοπα τὸν ἀντικρυνό μου— μὲς τὸ διαμέρισμά μου, στὶς ἀθλητικὲς συγκεντρώσεις, στὸ ἑστιατόριο—δὲ θὰ μποροῦσα ν' ἀναπλάσω ἕνα πρόσωπο ἱστορικό. Γιατὶ τ' ἀνθρώπινα πάθη δὲν ἀλλάζουν· μένουν ἀναλλοίωτα ἀπὸ τὴ Θήβα ἴσαμε τὸ Παρίσι, ἀπ' τὸν Ἀλέξαντρο ὡς τοὺς σημερινοὺς ἀρχηγοὺς κρατῶν, καὶ μόνο μεταφέροντας τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνάλυσής μου ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς στοὺς νεκρούς, καταφέρνω νὰ καταλάβω καὶ τὶς δυὸ κατηγορίες. Βλέποντας τελεύταῖα τοὺς Ρούσσους ἀεροπόρους νὰ κουβεντιάζουν μὲ τὸν Ροὺζβελτ, μοῦ φανερωθήκανε σὲ δραμα ὁ Κολόμβος κι ὁ βασιλιᾶς Φερδινάνδος. Μελετῶντας τὸν Αὔγουστο, ἕναν ἀπὸ τοὺς δικτάτορες τῆς ἀρχαιότητας, κατάλαβα πιὸ καλὰ τοὺς δικούς μας.

Δὲ μπορεῖ λοιπὸν νὰ «γίνει» κανεὶς βιογράφος, παρὰ εἶναι τέτιος, ὅπως καὶ ὁ δραματικὸς συγγραφέας. Τὸ πιὸ βαθὺ ποὺ ἀνακαλύπτουμε σὲ μιὰ γυναίκα, δὲν τὸ μαθαίνουμε μὲ τὴν πρώτη μας ματιά; Ἔτσι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς πληροφοροῦν τὰ ἀρχεῖα γιὰ ἕνα πρόσωπο ἱστορικό, τὸ ἔχουμε προβλέψει, ἀπὸ διαίσθηση, προτοῦ ἀνοίξουμε τὴν πρώτη πηγή. Αὐτὸ ποὺ οἱ Γάλλοι ὀνομάζουν «κεραυνοβόλου δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἔνδειξη πὼς ὁ ἥρωας κι ὁ βιογράφος πλάστηκαν ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον.

Τὸ μυστικὸ τῆς βιογραφίας, ὅπως τὴν ἔχουν διαμορφώσει ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, βασίζεται στὴν ἀκόλουθη ἀντίληψη: ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ εἶναι ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα μὲ τὸ δημόσιο βίο, πρέπει νὰ τὰ μελετοῦμε ταυτόχρονα καὶ τὰ δυό, ἀφοῦ ξετυλίγουνται τὸν ἴδιο καιρό.

Ἕνας πολιτικός, ἕνας ποιητής, εἶναι κ α ὶ ἐραστής, καὶ πατέρας καὶ φλογερὸς ἐρασιτέχνης τῆς μουσικῆς — γιατὶ χωρὶς αὐτὰ τὰ γνωρίσματα τὰ λεγόμενα ἀτομικά, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ συνάψει μιὰ α ἢ β συνθήκη, νὰ γράψει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ δρᾶμα.

Δὲ θὰ μποροῦσα νὰ ἀναπλάσω τὶς ἱστορικὲς πράξεις ἑνὸς ὑπουργοῦ ποὺ μοῦ εἶναι ἄγνωστη ἡ αἰσθηματική του ζωή· ἂν ζεῖ ἀκόμα κι' ἂν ἡ ἰδιωτική του ζωὴ μένει σκεπασμένη, πρέπει νὰ τὴ μαντέψω ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία του, ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀποχαιρετάει μιὰ κυρία.

Γιατὶ μονάχα ἐκεῖ στηρίζεται τὸ αἰώνιο ἐνδιαφέρο ποὺ ἔχει ἡ ἀνθρωπότητα γιὰ ἕναν ἄνθρωπο. Οἱ μάχες τοῦ Ναπολέοντα δὲν ἐνδιαφέρουν πιὰ κανέναν, οὔτε καὶ τοὺς ἀξιωματικούς. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Βάσιγκτων δὲν εἶναι ἐνδιαφέροντα παρὰ μόνο γιὰ ἕναν εἰδικό. Ὕστερ' ἀπὸ πενῆντα χρόνια, τὸ κράτος τοῦ Βίσμαρκ εἶχε διαλυθεῖ ἢ τροποποιηθεῖ. Ὅλες οἱ πράξεις τῶν πολιτικῶν εἶναι φθαρτές, μόνο τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν μένουν αἰώνια.

Τὸ μεγαλόπρεπο ἔργο τοῦ Μπετόβεν θὰ ἔμενε ἀκόμα κι ἂν ἡ ἀνθρωπότητα ξεχνοῦσε τὴν τραγωδία τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς. Μὰ τίποτα δὲ μένει ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, τίποτε ἀκόμα κι' ἀπ' τὸν Καίσαρα — ἐξὸν τὸ χαραχτήρα —γιατὶ μάχες καὶ ἁλώσεις ἀδιάκοπα ἀκυρώνουνται ἀπ' τὴν Ἱστορία.

Οἱ πράξεις μολαταῦτα ἑνὸς ἀνθρώπου, ἡ ἐπιρροή του, οἱ ἀδυναμίες του, τὰ πάθη ἢ οἱ ἀρετές του, καθετὶ ποὺ τὸν ἔσπρωχνε στὴν πράξη — ὁ τρόπος ποὺ ἀντιδροῦσε στὶς ἐναντιότητες ἢ ποὺ φερνόταν στὸν ἀντίπαλό του—ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀκόμα, καὶ πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερα, ἐξαιρετικὴ σημασία: ὡς πρότυπο ἢ ὡς εἰδοποίηση γιὰ τοὺς μεταγενέστερους.

Μετάφρ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

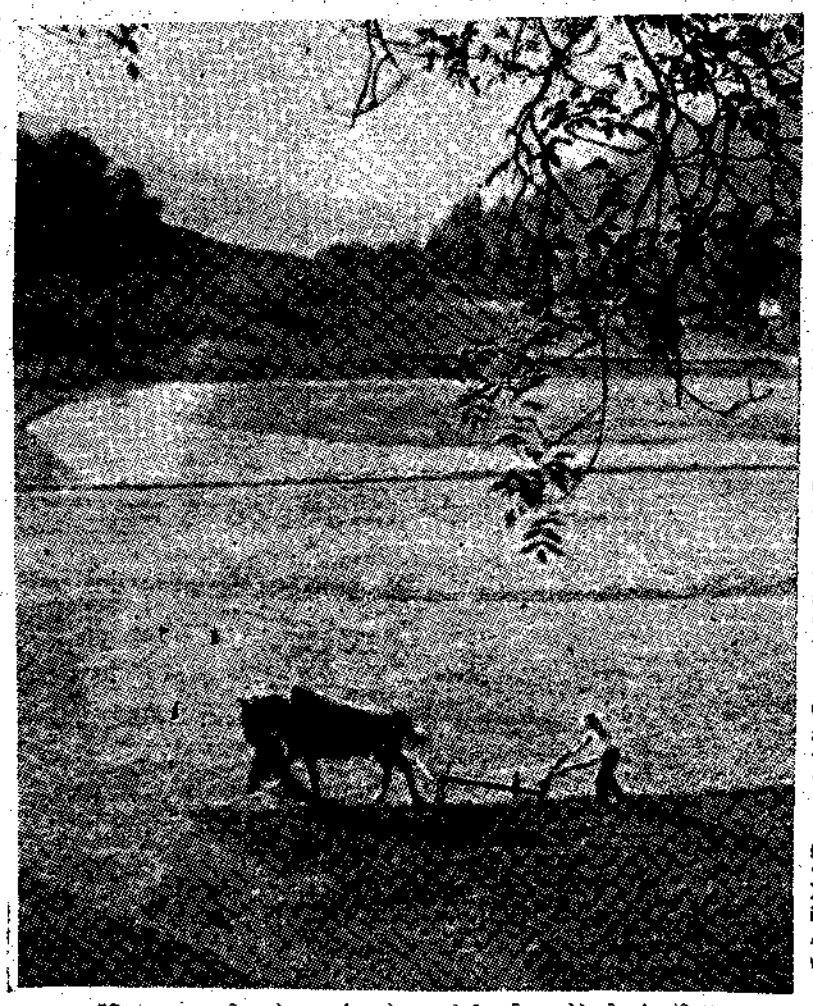

Ὅσο προχωρεῖς, σὲ κυριεύει τὸ μεγαλεῖο τῆς γαλλικῆς ὑπαίθρου
(Βλέπε ἀνταπόκριση τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτη μας κ. Θράσου Κατσανάκη στὴν 1η σελίδα).

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΒΙΒΛΙΑ

Στὸν ἐκδοτικὸ οἶκο τοῦ Λονδίνου «Λόγκ» ἐξεδόθηκε «Ἡ νύχτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου» τῆς Σύλβια Λέννη Ἤγλεντ. Ἡ συγγραφέας μὲ ζωηρὰ χρώματα ζωντανεύει τὸ τρομερὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, παίρνοντας ὑπ' ὄψη της ὅλα τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Κατὰ τὰ γραφόμενά της, τὴν τρομερὴ ἐκείνη νύχτα ἐθανατώθησαν 30.000 διαμαρτυρόμενοι.

⁂

Ὁ Πὼλ Σάκ, γνωστὸς γιὰ τὰ ναυτικά του διηγήματα, στὸ καινούργιο του βιβλίο «Τὰ ἐπικὰ ταξίδια» μᾶς δίνει ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες γιὰ τὸ περίφημο ταξίδι τοῦ Σουφρέν, γιὰ τὰ κατορθώματα τοῦ γερμανικοῦ θωρηκτοῦ «Καίιζερμπεργκ» κ. ἄ.

⁂

Ἡ Μαρσὶλ ντὲ Πονσεβὶλ ἔγραψε τὴ βιογραφία τοῦ περίφημου καλλιτέχνη Φιλὶπ ντὲ Σαμπάν, ποὺ ἔζησε στὴν Αὐλὴ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων καὶ πέθανε τὸ 1674.

⁂

Ἡ κόμησσα ντ' Ὀξφὸρντ Ἄσκουθ ἐξέδωσε ἕνα πρωτότυπο ἔργο: «Νεανικὲς ἀναμνήσεις». Στὴ συγγραφή του πήρανε μέρος μερικὲς γυναῖκες. Ἡ καθεμιὰ διηγεῖται ἕνα ἢ καὶ περισσότερα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ της ἡλικία.

⁂

Ὁ Χιοὺζ Οὐόλπολντ ἐτελείωσε τὸ καινούργιο του μυθιστόρημα. Οἱ κριτικὲς τὸ ἐπαινοῦν πολύ, τονίζοντας πὼς στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ συγγραφέας δίνει πιστὴ εἰκόνα τῆς σημερινῆς κοινωνίας τοῦ Λονδίνου, ἀπὸ τὶς ἀνώτατες τάξεις ὡς τὰ λαϊκὰ στρώματα.

⁂

Στὴν Ἀμερική, τὸ βιβλίο ποὺ ἔχει τώρα τελευταία τὴ μεγαλείτερη ἐπιτυχία, εἶναι τὸ καινούργιο μυθιστόρημα: «Ἡ χαλασμένη πολιτεία» τοῦ νεαροῦ συγγραφέα Νέβιλ Σιουτά. Τὸ κύριο πρόσωπο εἶναι ἕνας τραπεζίτης, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο του, ρίχνεται σὲ ὕποπτες τραπεζιτικὲς ἐπιχειρήσεις, ὄχι χάριν πλουτισμοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀναστηλώσει τὴν «χαλασμένη πολιτεία».

⁂

Στὸν ὁμώνυμο ἐκδοτικὸ οἶκο ἐξεδόθηκε ὁ τρίτος τόμος τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Στόκ, ἀφιερωμένος στὴν ὑπόθεση τοῦ Ντρεὺφους.